Eiropas Savienības
Oficiālais Vēstnesis

LV
C sērija

C/2026/4094

31.7.2026.

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

Norādījumu dokuments par putnu sugu vispārējo aizsardzības sistēmu: Putnu direktīvas 5. un 9. pants

(C/2026/4094)

Saturs

Lappuse

1. PRIEKŠVĀRDS 2
2. PUTNU DIREKTĪVAS DARBĪBAS JOMA UN MĒRĶI 5
   - 2.1. Darbības joma 5
   - 2.2. Mērķi 6
3. PUTNU DIREKTĪVAS 5. PANTS 8
   - 3.1. 5. panta teksts 8
   - 3.2. Vispārīgi apsvērumi 8
   - 3.3. Par apzinātas rīcības jēdzienu Putnu direktīvas 5. pantā 10
   - 3.4. Preventīvu pasākumu veikšana ar mērķi izvairīties no apzināta kaitējuma radīšanas 11
   - 3.5. Konkrēti aizliegumi, kas noteikti 5. pantā 12
   - 3.6. Direktīvas 5. panta īstenošana 15
     - 3.6.1. Nepieciešamība pēc pilnīga un iedarbīga tiesiskā regulējuma 15
     - 3.6.2. Direktīvas 5. panta prasību integrēšana atļauju piešķiršanas procedūrās 16
     - 3.6.3. Tādu darbību piemēri, kas var ietilpt 5. panta darbības jomā, un iespējamu preventīvu pasākumu piemēri 17
4. PUTNU DIREKTĪVAS 9. PANTS 32
   - 4.1. Direktīvas 9. panta teksts 32
   - 4.2. Vispārīgi apsvērumi 33
   - 4.3. Nosacījumi atkāpju piemērošanai saskaņā ar 9. pantu 35
   - 4.4. Putnu direktīvas 9. panta nozīme tās mērķu sasniegšanas nodrošināšanā 45
   - 4.5. Direktīvas 9. panta 3. un 4. punkts 46

I pielikums. Putnu direktīvas 9. pantā paredzēto atkāpju piemērošana attiecībā uz baltvaigu zosi 47

II pielikums. Putnu direktīvas 9. pantā paredzēto atkāpju piemērošana attiecībā uz jūraskraukli 55

1. **PRIEKŠVĀRDS**

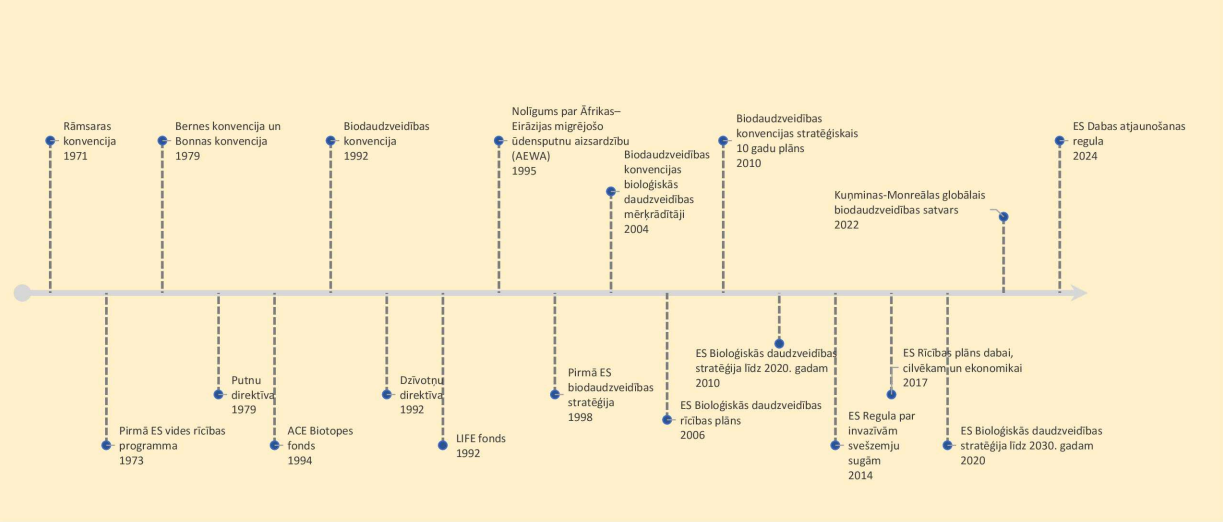
Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (“Putnu direktīva”) ([1]) ir viens no galvenajiem ES vides politikas pīlāriem. Tā apliecina ES apņemšanos aizsargāt bioloģisko daudzveidību visā pasaulē un turpina nodrošināt putnu sugu aizsardzību visā Eiropā.

1979. gadā pieņemtā Putnu direktīva bija politiska reakcija uz sabiedrības lielo sašutumu par putnu populāciju stāvokļa kraso pasliktināšanos. Tā kā putni migrē un neievēro valstu robežas, bija skaidrs, ka aizsardzības centieni būtu iedarbīgāki, ja tiktu koordinēti ES līmenī. Turklāt putni ir nozīmīgs aizstājējrādītājs, kas raksturo bioloģiskās daudzveidības stāvokli un vides veselību. Tādējādi Putnu direktīva piešķīra dzīvās dabas aizsardzībai jaunu dimensiju, kas balstīta uz dzīvotņu, kā arī sugu aizsardzību un pārvaldību, jo kļuva arvien skaidrāks, ka, lai aizsargātu sugu, ir jāaizsargā arī tās dzīvotne.

Putnu direktīva joprojām ir putnu aizsardzības standarts visās 27 ES dalībvalstīs, lai gan pastāv problēmas, kas vēl jāpārvar, lai nodrošinātu veselīgas putnu populācijas ilgtermiņā.

1. attēls

Hronoloģisks pārskats par galvenajām ES un starptautiskajām iniciatīvām dabas un bioloģiskās daudzveidības jomā

ATRUNA

Šo norādījumu mērķis ir izskaidrot Putnu direktīvas 5. un 9. panta noteikumus, apkopojot arī piemērojamo Eiropas Savienības Tiesas (EST) judikatūru. Šie norādījumi nav juridiski saistoši un neuzliek jaunus juridiskus pienākumus. Tā vietā ir sniegti vairāki skaidrojumi, lai palīdzētu dalībvalstīm izstrādāt tādus īstenošanas pasākumus, kas ir vislabāk piemēroti konkrētajiem valsts apstākļiem.

Tie neskar turpmāku EST judikatūru, pašlaik notiekošā Putnu direktīvas un Dzīvotņu direktīvas stresa testa iznākumu un Eiropas Komisijas iesniegto administratīvā sloga vienkāršošanas priekšlikumu kopumu ([2]). Tajā Komisija ir ierosinājusi dažus noteikumus, kas nodrošinātu, ka Putnu direktīvas 5. pantā noteiktās sugu aizsardzības prasības

([1]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (kodificēta versija) (OV L 20, 26.1.2010., 7. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Reģionu komitejai “Vienkāršošana – ilgtspējīgai konkurētspējai” (COM(2025) 980 final).

netiek interpretētas pārāk ierobežojošā vai apgrūtinošā veidā, bet tai pašā laikā netiek apdraudēta direktīvas mērķu sasniegšana ([3]). Kad būs zināms likumdošanas procesa iznākums, šie norādījumi var būt jāpārskata.

Putnu direktīvas vispārējais satvars

Putnu direktīva aizsargā visas savvaļas putnu sugas, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, uz kuru attiecas Līgums (1. pants) ([4]).

Atzīstot to, cik svarīgi ir būtisko vajadzību aizsargāt vidi, cita starpā aizsargājot putnu sugas, līdzsvarot ar citām vitāli svarīgām interesēm, Putnu direktīvas 2. pantā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveic pasākumi, lai skaitliski uzturētu visu 1. panta aptverto sugu populācijas tādā līmenī, kas pirmām kārtām atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības, vai lai tuvinātu populāciju minētajam līmenim.

Putnu direktīva šo mērķi lielākoties cenšas sasniegt, balstoties uz diviem pamatpīlāriem:

1. aizsargājot putnu sugu dzīvotnes (teritorijas aizsardzība) un

2. iedibinot vispārēju visu sugu aizsardzības sistēmu ar noteiktiem aizliegumiem (sugu aizsardzība).

Pirmais pīlārs attiecas uz Putnu direktīvā paredzēto teritorijas aizsardzības režīmu, un tā pamatā ir direktīvas 3. un 4. pants. 3. pantā dalībvalstīm ir prasīts veikt pasākumus, lai pietiekamā mērā saglabātu, uzturētu vai atjaunotu visu 1. pantā minēto putnu sugu dzīvotņu daudzveidību un teritoriju. Saskaņā ar 4. pantu, lai aizsargātu direktīvas I pielikumā uzskaitītajām sugām un regulāri sastopamām migrējošām sugām vispiemērotākās teritorijas, tās ir jānosaka par īpašām aizsargājamajām teritorijām ("ĪAT"). Tiklīdz teritorija ir noteikta par ĪAT, tā kļūst par *Natura 2000* tīkla daļu un uz to attiecas aizsardzības režīms, kas noteikts Putnu direktīvas 4. panta 1. un 2. punktā un Direktīvas 92/43/EEK ([5]) ("Dzīvotņu direktīva") 6. panta 2., 3. un 4. punktā saskaņā ar minētās direktīvas 7. pantu ([6]). Dalībvalstīm attiecībā uz katru ĪAT ir jānosaka tieši šai teritorijai paredzēti aizsardzības mērķi un jānosaka un jāīsteno vajadzīgie aizsardzības pasākumi ([7]). Visbeidzot, plānus vai projektus, kas ietekmē ĪAT, var apstiprināt tikai tad, ja tiem nav būtiskas negatīvas ietekmes uz teritorijas viengabalainību. Tomēr saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas 6. panta 4. punktu, ja nav alternatīvu risinājumu un ja tiek veikti kompensācijas pasākumi, lai nodrošinātu ĪAT tīkla vienotību, plānu vai projektu, kas būtiski ietekmētu ĪAT, tomēr var īstenot sevišķi svarīgu sabiedrības interešu labā, un tās var būt arī sociāla un ekonomiska rakstura intereses.

([3]) Priekšlikums "Eiropas Parlamenta un Padomes Regula par vidiskās novērtēšanas paātrināšanu" (COM(2025) 984 final). Ierosinātās regulas par vidiskās novērtēšanas paātrināšanu 8. pantā ir ierosināts tad, ja plānos un projektos ir pieņemti pienācīgi un samērīgi ietekmi mīkstinoši pasākumi nonāvēšanas un iztraucēšanas nepieļaušanai, lai novērstu būtisku negatīvu ietekmi uz attiecīgās sugas populāciju, neraugoties uz iespējamu negatīvu ietekmi uz atsevišķiem attiecīgās sugas īpatņiem, šādu nonāvēšanu vai iztraucēšanu neuzskatīt par apzinātu Putnu direktīvas 5. panta nozīmē. Minētā ierosinātā regula šā norādījumu dokumenta publicēšanas brīdī vēl nav pieņemta. Pilnībā respektējot likumdevējus, kuri vienīgie ir kompetenti pieņemt ES tiesību aktus, minētais priekšlikums šajos norādījumos netiks apspriests. Tāpēc, kad būs zināms attiecīgo likumdošanas sarunu iznākums, šie norādījumi var būt jāpārskata. Tas pats attiecas uz Eiropas elektrotīklu paketi, kas šo norādījumu publicēšanas brīdī arī vēl nebija pieņemta (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_25_2945).

([4]) Sk. spriedumu *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 36. punkts. Komisija ir izveidojusi direktīvas tvērumā ietilpstošo savvaļas putnu sugu sarakstu ("putnu saraksts"): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV L 206, 22.7.1992., 7. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Ar Dzīvotņu direktīvas 7. pantu uz ĪAT tiek attiecinātas teritorijas apsaimniekošanas prasības, kas noteiktas Dzīvotņu direktīvas 6. panta 2.–4. punktā. Sīkāku informāciju par šiem noteikumiem sk. dokumentā "*Natura 2000* teritoriju apsaimniekošana. Direktīvas 92/43/EEK 6. panta noteikumi", https://data.europa.eu/doi/10.2779/02245.

([7]) Prasība noteikt aizsardzības mērķus un ieviest aizsardzības pasākumus īpašās aizsargājamajās teritorijās tika apstiprināta spriedumā *Elliniki Ornithologiki Etaireia*, C-66/23, konkrētāk, tā 46. un 56. punktā.

Ar otro pīlāru tiek izveidota vispārēja Putnu direktīvas 1. pantā minēto putnu sugu aizsardzības sistēma. Atšķirībā no teritorijas aizsardzības prasībām šī sistēma attiecas uz visām savvaļas putnu sugām, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, uz kuru attiecas Līgums.

Šo pīlāru reglamentē Putnu direktīvas 5.–9. pants. 5. pantā ir prasīts izveidot vispārēju aizsardzības sistēmu 1. pantā minētajām putnu sugām un uzskaitīti konkrēti aizliegumi, kas piemērojami šajā kontekstā. Ar direktīvas 6. pantu, neskarot izņēmumus, kas 6. panta 2. un 3. punktā noteikti attiecībā uz direktīvas III pielikumā uzskaitītajām sugām, ir aizliegts tirgot, pārvadāt un turēt tirdzniecības nolūkā un piedāvāt tirdzniecībai dzīvus vai beigtus putnus vai to izstrādājumus. 7. pantā ir izklāstīti direktīvas II pielikumā uzskaitīto sugu putnu medību nosacījumi ([8]). Ar 8. panta 1. punktu ir aizliegts izmantot jebkādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus, kas paredzēti masveidīgai vai neselektīvai putnu sagūstīšanai vai nonāvēšanai vai kas var izraisīt kādas sugas lokālu izzušanu. IV pielikuma a) punktā ir uzskaitītas dažas no šīm praksēm, kas ietilpst 8. panta darbības jomā. Ar 8. panta 2. punktu ir aizliegtas medības no IV pielikuma b) punktā uzskaitītajiem transportlīdzekļiem un minētajā punktā uzskaitītajos apstākļos. Visbeidzot, 9. pants nodrošina, ka 5.–8. pantā paredzētie uz aizsardzību vērstie ierobežojumi tiek līdzsvaroti ar citām svarīgām interesēm, un tālab nosaka apstākļus, kuros no minētajām prasībām var atkāpties.

Uz Putnu direktīvas īstenošanu attiecas Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 191. panta 2. punktā noteiktais piesardzības princips, saskaņā ar kuru gadījumos, kad nav zinātniskas pārliecības par sugai radīto risku, tiek piemērots augstāks aizsardzības standarts.

Tā kā minētais tiesību instruments ir direktīva, dalībvalstīm tās noteikumi ir jātransponē savās attiecīgajās valsts tiesību sistēmās, un tas dod tām iespēju ņemt vērā katras valsts īpatnības. EST ir konsekventi lēmusi, ka direktīvas transponēšanai ir jābūt skaidrai un precīzai, pareizai, ar neapšaubāmu saistošu spēku un ar tik augstu specifiskuma, precizitātes un skaidrības pakāpi, lai būtu izpildītas juridiskās noteiktības prasības ([9]). Papildus pienākumam pareizi transponēt direktīvas noteikumus valsts tiesību aktos dalībvalstīm ir arī pienākums nodrošināt, ka ieviestā aizsardzības sistēma tiek iedarbīgi piemērota praksē. Tāpēc kompetentajām iestādēm ir būtiska nozīme informētības palielināšanā par aizsardzības noteikumiem, prasību noteikšanā, stimulu radīšanā, atbilstības uzraudzībā un pilnīgas un iedarbīgas izpildes nodrošināšanā ([10]). Dalībvalstu kompetento iestāžu ziņā ir nodrošināt, ka cilvēka darbības var veikt tā, lai tiktu ievērota nepieciešamība aizsargāt putnu sugas ES un lai šīs darbības būtu saderīgas ar šo nepieciešamību. Putnu direktīva, jo īpaši tās noteikumi par atkāpēm, sniedz arī elastību, kas dod dalībvalstīm iespēju vides aizsardzību līdzsvarot ar svarīgām sociālekonomiskajām interesēm.

Norādījumu tvērums

Šā norādījumu dokumenta mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm pareizi īstenot Putnu direktīvas 5. un 9. pantu. Tas tikai atspoguļo Komisijas viedokli un nav juridiski saistošs. Autoritatīvi interpretēt ES tiesību aktus var tikai EST. Ja EST ir lēmusi par kādu Putnu direktīvas noteikumu, Komisija attiecīgo nolēmumu ir ņēmusi vērā šo norādījumu sagatavošanā, un tā arī uzsver pieejamās elastības iespējas, ko dalībvalstis var izmantot noteikumu piemērošanā, ievērojot direktīvas vispārējos mērķus.

7. pants, kurā ir noteikti nosacījumi, kas reglamentē II pielikumā uzskaitīto putnu sugu medības saskaņā ar direktīvas vispārējiem aizsardzības mērķiem, jau ir aplūkots iepriekšējā Komisijas norādījumu dokumentā. Tādējādi šis norādījumu dokuments papildina Putnu direktīvas satvarā pieņemto *Ilgtspējīgu medību metodisko dokumentu* ([11]) un būtu jālasa kopā ar to.

([8]) Sk. Putnu direktīvas satvarā pieņemto Medību metodisko dokumentu: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_lv.

([9]) Sk. sprieduma Komisija/Itālija, C-363/85, 6. punktu, spriedumu Komisija/Vācija, C-361/88, sprieduma Komisija/Itālija, C-159/99, 32. punktu, sprieduma Komisija/Beļģija, C-415/01, 21. punktu, spriedumu Komisija/Spānija, C-58/02, sprieduma Komisija/Apvienotā Karaliste, C-6/04, 21., 25. un 26. punktu, sprieduma Komisija/Austrija, C-508/04, 80. punktu un sprieduma Komisija/Portugāle (Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju noteikšana un aizsardzība), C-290/18, 35. punktu.

([10]) Turklāt saskaņā ar 3. panta 2. punkta n) apakšpunktu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2024/1203 (2024. gada 11. aprīlis), kas paredz noteikumus par vides kriminālatbildību, dalībvalstīm ir jānodrošina, ka Putnu direktīvas 1. pantā minēto sugu īpatņa vai īpatņu prettiesiska un ar nodomu izdarīta nonāvēšana, iznīcināšana, iegūšana, turēšana īpašumā, pārdošana vai piedāvāšana pārdošanai ir noziedzīgs nodarījums, izņemot gadījumus, kad šāda rīcība skar niecīgu daudzumu šādu īpatņu.

([11]) Sk. Putnu direktīvas satvarā pieņemto Medību metodisko dokumentu: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_lv.

Šie norādījumi neattiecas uz Putnu direktīvas 6.–8. panta noteikumiem, ne arī uz 4. panta noteikumiem par teritorijas aizsardzību. Sīkāku informāciju par ĪAT apsaimniekošanas prasībām, kas ietvertas Dzīvotņu direktīvas 6. panta 2.–4. punktā, skatīt Komisijas norādījumos "*Natura 2000* teritoriju apsaimniekošana. Direktīvas 92/43/EEK 6. panta noteikumi" ([12]).

Kāpēc šie norādījumi ir vajadzīgi

Ņemot vērā augošās globālās ekonomiskās un drošības problēmas, ir svarīgi nodrošināt, ka Putnu direktīva turpina veicināt konkurētspējīgu un ilgtspējīgu ekonomiku un vienlaikus aizsargāt dabas mantojumu.

Šā dokumenta mērķis ir sniegt norādījumus par Putnu direktīvā paredzētās vispārējās aizsardzības sistēmas interpretēšanu un īstenošanu un tai pašā laikā arī palīdzēt samazināt administratīvo slogu. Tajā ir izskaidrotas minimālās prasības un paskaidrots, kā sugu aizsardzības prasības var pareizi piemērot, padarot šo uzdevumu kompetentajām iestādēm un ekonomikas operatoriem vienkāršāku.

Lai nodrošinātu, ka šie noteikumi tiek piemēroti konsekventi, šo norādījumu mērķis ir arī izskaidrot dalībvalstīm pieejamās elastības iespējas, ņemot vērā direktīvas prasības un EST judikatūru. Tā mērķis ir nodrošināt, ka valsts iestādes, kā arī sauszemes un jūras lietotāji var turpināt darboties ar pārliecību, ka neriskē pārkāpt direktīvas prasības.

Norādījumi galvenokārt ir paredzēti valsts, reģionālajām un vietējām iestādēm dalībvalstīs, bet kalpos arī par atsauci organizācijām un citām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas Putnu direktīvas īstenošanā. To mērķis ir viest skaidrību par direktīvas īstenošanu un to racionalizēt, sniedzot skaidrus un praktiskus norādījumus, kuru pamatā ir dažādās dalībvalstīs gūtā pieredze un atziņas, kas izriet no direktīvas interpretācijas, kuru sniegusi EST.

Šo norādījumu I pielikumā ir sniegti norādījumi par baltvaigu zosi (*Branta leucopsis*) – sugu, kuras populācija ir ievērojami palielinājusies, un tāpēc dažos gadījumos ir radies nopietns kaitējums saimnieciskajai darbībai. Iepriekšējā norādījumu dokumentā "Jūraskrauklis: atkāpju piemērošana saskaņā ar Putnu direktīvas 2009/147/EK 9. pantu" (*Great Cormorant: Applying derogations under Article 9 of the Birds Directive 2009/147/EC*) ([13]) tika izskaidrota 9. panta piemērošana tieši saistībā ar tāda nopietna kaitējuma novēršanu, ko noteiktām saimnieciskajām darbībām nodarījis jūraskrauklis (*Phalacrocorax carbo*). Ņemot vērā šā jautājuma nozīmīgumu, nepieciešamību atjaunināt minēto dokumentu sakarā ar problēmām, ko valstīm rada augušais šīs sugas skaitliskums dažās ES daļās, un nepieciešamību rast risinājumus, kā novērst konfliktus starp jūraskraukli un zvejniecībām, šo norādījumu II pielikumā ir sniegta atjaunināta versija. Šo divu pielikumu mērķis ir izskaidrot – arī ar praktiskiem piemēriem –, cik elastīgi dalībvalstis var rīkoties, lai nepieļautu, ka šīs divas sugas nodara lauksaimniecībai un zvejniecībām nopietnu kaitējumu.

2. **PUTNU DIREKTĪVAS DARBĪBAS JOMA UN MĒRĶI**

2.1. **Darbības joma**

1. Putnu direktīvas 1. pantā ir noteikts tās sniegtās aizsardzības tvērums.

"*1. pants*

(1) Šī direktīva attiecas uz visu tādu savvaļas putnu sugu aizsardzību, kas sastopamas to dalībvalstu Eiropas teritorijā, uz kurām attiecas Līgums. Tajā paredzēta šo sugu aizsardzība, apsaimniekošana un uzraudzība un noteiktas to izmantošanas normas.

(2) Šī direktīva attiecas uz putniem, putnu olām (..) un putnu dzīvotnēm."

([12]) "*Natura 2000* teritoriju apsaimniekošana" – ES Publikāciju birojs (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Tātad saskaņā ar Putnu direktīvas 1. pantu tā attiecas uz visu to savvaļas putnu sugu aizsardzību, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, uz kuru attiecas Līgums ([14]). Komisija ir uzskaitījusi direktīvas darbības jomā ietilpstošās putnu sugas, to vidū maldu viesus – nejauši ieklīdušus putnus ([15]).

3. EST ir nospriedusi, ka saskaņā ar Putnu direktīvu dalībvalstīm ir jāaizsargā ES dabā sastopamie savvaļas putni pat tad, ja attiecīgās sugas dabiskā dzīvotne neatrodas attiecīgās dalībvalsts teritorijā ([16]). Uz kādā dalībvalstī introducētām sugām Putnu direktīva attiecas tad, ja citviet ES tās ir vietējas sugas. Taču uz introducētām sugām, kas nav vietējas sugas nevienā ES dalībvalstī, Putnu direktīva neattiecas, ja vien šīs sugas nav skaidri minētas kādā no direktīvas pielikumiem (piemēram, savvaļas tītars (*Meleagris gallopavo*)).

4. EST ir apstiprinājusi, ka direktīva nav piemērojama nebrīvē dzimušu un audzētu putnu īpatņiem, jo aizsardzības režīma paplašināšana tā, ka tas aptver ne tikai tās putnu populācijas, kas atrodas savā dabiskajā vidē, nekalpotu direktīvas pamatā esošajam vides jomas mērķim ([17]). Tomēr pieradinātiem vai nebrīvē dzimušiem un audzētiem savvaļas sugu īpatņiem, kuri tiek izlaisti savvaļā un kurus vairs nevar skaidri atšķirt no savvaļas īpatņiem, direktīva ir piemērojama. Tas ir nepieciešams, lai aizsargātu savvaļas īpatņus, kuriem kļūdas pēc varētu tikt nodarīts direktīvā aizliegts kaitējums ([18]).

2.2. **Mērķi**

5. Direktīvas 2. pantā ir noteikts, ka jāveic pasākumi attiecībā uz 1. pantā minētajiem putniem.

"*2. pants*

Dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai skaitliski uzturētu 1. pantā minēto sugu populācijas tādā līmenī, kas pirmām kārtām atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības, vai lai tuvinātu šo sugu populācijas minētajam līmenim."

6. Lai gan Putnu direktīvā nav īpaša noteikuma, kurā būtu noteikti tās mērķi, EST ir formulējusi direktīvas nolūku šādi:

"(..) Putnu direktīvas nolūks, kā izriet no tās 1. panta kopsakarā ar tās 3., 5., 7. un 8. apsvērumu, ir aizsargāt, pārvaldīt un regulēt visas putnu sugas, kas sastopamas brīvā dabā savvaļā to dalībvalstu teritorijā Eiropā, kurām piemērojami Līgumi, lai nodrošinātu to kā Eiropas tautu mantojuma saglabāšanu, īstenojot ilgtermiņa aizsardzību, proti, uzturot vai atjaunojot to dzīvotņu pietiekamu daudzveidību un izplatību. Ņemot vērā šo nolūku, saskaņā ar šīs direktīvas 2. pantu kopsakarā ar tās 10. apsvērumu dalībvalstīm ir pienākums veikt jebkurus pasākumus, kas nepieciešami, lai šīs putnu sugas populāciju uzturētu līmenī vai tuvinātu līmenim, kas citastarp atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras vajadzībām, vienlaikus ņemot vērā arī saimnieciskās un rekreatīvās vajadzības, un līdz ar to tās statuss būtu kvalificējams kā apmierinošs" ([19]).

([14]) Sk. spriedumu *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 36. punkts.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Spriedums *Vergy*, C-149/94, 18. punkts.

([17]) Spriedums *Vergy*, C-149/94, 12.–15. punkts.

([18]) Daudzās pilsētu teritorijās pieradināti klinšu baloža (*Columba livia*) īpatņi jau sen ir izbēguši no audzētavām un veido savvaļā mītošu putnu populācijas, kas ir sakrustojušās ar savvaļas populācijām. Lai gan nebrīvē audzēti īpatņi neietilpst Putnu direktīvas darbības jomā, savvaļā mītoši baloži tajā ietilpst, ja vien nevar skaidri pierādīt, ka tie ir nebrīvē audzēti un tos var atšķirt no savvaļas populācijas. Ja šos īpatņus atšķirt nevar – kā tas reālos pārvaldības gadījumos parasti arī ir –, tiem pilnā apmērā piemēro Putnu direktīvā paredzēto aizsardzības režīmu. Lai pilsētās kontrolētu savvaļā mītošu baložu populācijas, tiek izmantotas dažādas pārvaldības stratēģijas, citu starpā tiek noteikti barošanas aizliegumi, tiek regulēti barības un ūdens avoti, tiek izmantoti vizuāli un akustiski atbaidīšanas līdzekļi, tiek uzstādītas fiziskas barjeras, piemēram, tīkli un radzes, kas nepieļauj gulēšanu un ligzdošanu, uzraudzītās baložu būdās auglīgas olas tiek aizstātas ar mākslīgām olām, tiek aizvāktas ligzdas, baloži tiek sterilizēti, tiek izplatīta kontraceptīva barība un indivīdi tiek sagūstīti un aizvākti vai pārvietoti uz citu vietu. Ja izvēlētās pārvaldības iespējas var pārkāpt Putnu direktīvas 5. pantā noteiktos aizliegumus, ir jānosaka atbilstošas atkāpes saskaņā ar 9. panta noteikumiem.

([19]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 51. punkts, sk. arī šā sprieduma 54. punktu. Sk. arī spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 40. punktu.

7. Kā norādīts Putnu direktīvas 1. pantā, direktīvas nolūks ir aizsargāt visas savvaļas putnu sugas, kas sastopamas dabā ES. 2. panta tekstā īpaši uzsvērta nepieciešamība skaitliski uzturēt šīs sugas tādā līmenī, kas atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības. Tas, ka 2. pantā ir atsauce uz šīm prasībām, atspoguļo ietekmi, kāda tām var būt uz to sugu populāciju līmeni, kas tiek aizsargātas ar Putnu direktīvu. Tāpēc šo sugu saglabāšanā tas, vai populācijas līmenis ir apmierinošs, ir jāinterpretē šo dažādo prasību kontekstā un ņemot vērā veidus, kā tās var putnu populāciju līmeni ietekmēt ([20]). Atsauce uz nepieciešamību ņemt vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības arī atspoguļo to, ka saimnieciskās un rekreatīvās darbības ir atkarīgas no putnu aizsardzības un ka putnu aizsardzība tās ietekmē. Tāpēc ir jānodrošina, ka visu direktīvas noteikumu īstenošanā tiek ņemtas vērā ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasības, kā arī saimnieciskās un rekreatīvās prasības.

8. Atbilstoši tam EST ir apstiprinājusi, ka 2. pantā ir ņemta vērā, no vienas puses, nepieciešamība iedarbīgi aizsargāt putnus un, no otras puses, sabiedrības veselības un drošības, ekonomikas, ekoloģijas, zinātnes, lauksaimniecības un rekreācijas prasības ([21]). Tomēr EST ir arī apstiprinājusi, ka 2. pants nav autonoma atkāpe no vispārējās aizsardzības sistēmas, kas izveidota ar Putnu direktīvu ([22]).

9. Tāpēc minētās ekoloģijas, zinātnes, kultūras, saimnieciskās un rekreatīvās prasības neskar Putnu direktīvā, arī tās 5. pantā, noteiktās prasības un netiek ņemtas vērā, piemērojot tajā paredzētos aizliegumus ([23]). Atkāpes iespējas, kas paredzētas 9. pantā, atspoguļo minētās prasības, un to mērķis ir līdzsvarot dažādās rīcībpolitiskās prioritātes, kas saistītas ar direktīvas īstenošanu. Papildus tam saimnieciskajām un rekreatīvajām prasībām var būt nozīme tad, kad pieņemamu alternatīvu izpētes kontekstā tiek novērtēts iespējamo atkāpju samērīgums.

10. Saimnieciskās un rekreatīvās prasības var ņemt vērā arī tad, ja šādas darbības var būt viens no faktoriem, kas ietekmē sugas. Tāpēc, nosakot, kāds ir apmierinošs līmenis, kas jāsasniedz un jāuztur, ir jāņem vērā arī saimniecisko vai rekreatīvo darbību radītais sugu noslogojums.

11. Putnu direktīvas vispārējos mērķus nedrīkst sapludināt ar 5. panta darbības jomu – šis pants veicina direktīvas mērķu sasniegšanu, izmantojot vispārēju aizsardzības sistēmu, kas aplūkota 3. nodaļā ([24]).

12. Komisija uzskata: lai nodrošinātu to, ka Putnu direktīva un Dzīvotņu direktīva tiek interpretēta konsekventi un īstenota iedarbīgi, "apmierinošu līmeni" var saprast kā tādu, kurā ir sasniegts labvēlīgs saglabāšanās stāvoklis (aizsardzības statuss) ([25]).

([20]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *Eesti Suurkiskjad*, C-629/23, 68. punkts.

([21]) Spriedums Komisija/Itālija, C-262/85, 8. punkts.

([22]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 8. punkts; spriedums Komisija/Itālija, C-262/85, 8. punkts.

([23]) Pēc analoģijas sk. spriedumu Komisija/Vācija, C-57/89, konkrētāk, tā 22. punktu, kas attiecas uz Putnu direktīvas 4. panta 4. punktu.

([24]) 5. pantu piemēro neatkarīgi no sugas statusa vai ietekmes, kāda darbībai būtu uz attiecīgo sugu. Sīkāku iztirzājumu sk. 3. nodaļā.

([25]) Komisija jau iepriekš ir šo saikni uzsvērusi Putnu direktīvas satvarā pieņemtajā Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā, sk. 20. lpp. Šāda interpretācija izriet no Putnu direktīvas nozīmes to starptautisko saistību izpildes nodrošināšanā, ko ES uzņēmusies saskaņā ar Konvenciju par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību un jo īpaši Nolīgumu par Āfrikas–Eirāzijas migrējošo ūdensputnu aizsardzību (*AEWA*), saprašanās memorandu par migrējošo plēsīgo putnu aizsardzību Āfrikā un Āzijā (SM par plēsējputniem) un Āfrikas un Eirāzijas migrējošo sauszemes putnu rīcības plānu (*AEMLAP*), kuros visos ir prasīta putnu sugu aizsardzība un ir noteikts mērķis saglabāt vai sasniegt labvēlīgu saglabāšanās stāvokli.

3. **PUTNU DIREKTĪVAS 5. PANTS**

3.1. **5. panta teksts**

“Neskarot 7. un 9. pantu, dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai izveidotu vispārēju aizsardzības sistēmu visām 1. pantā minētajām putnu sugām, jo īpaši aizliedzot:

a) jebkādā veidā apzināti nonāvēt vai sagūstīt putnus;

b) apzināti iznīcināt vai bojāt putnu ligzdas un olas vai pārvietot to ligzdas;

c) lasīt putnu olas dabā un paturēt tās pat tad, ja olas ir tukšas;

d) apzināti traucēt putnus, jo īpaši vairošanās un ligzdošanas laikā, ja šādi traucējumi būtiski skar šīs direktīvas mērķus;

e) turēt to sugu putnus, kuras aizliegts medīt un sagūstīt.”

3.2. **Vispārīgi apsvērumi**

13. Putnu direktīvas 5. pantā ir prasīts izveidot vispārēju aizsardzības sistēmu visām dabā sastopamo savvaļas putnu sugām, kas minētas 1. pantā. 5. panta a)–e) punktā ir uzskaitīti aizliegumi, kas paredzēti šo sugu aizsardzībai.

14. Lai pareizi piemērotu 5. pantu, dalībvalstīm ir jāizveido pilnīgs un iedarbīgs putnu aizsardzības tiesiskais regulējums, ar kuru tiktu īstenoti konkrēti un specifiski aizsardzības pasākumi, kam jānodrošina 5. pantā izklāstīto aizliegumu ievērošana ([26]). Tātad 5. pants prasa ne tikai pieņemt visaptverošu tiesisko regulējumu, bet arī īstenot konkrētus un specifiskus aizsardzības pasākumus ([27]).

15. Putnu direktīva nodrošina dalībvalstīm elastību šīs vispārējās aizsardzības sistēmas izveidē, arī attiecībā uz paņēmieniem un likumdošanas instrumentiem, ko var izmantot, lai īstenotu aizliegumus. Piemēram, var pieņemt specifiskus normatīvos vai administratīvos pasākumus, ar ko faktiski aizliedz nodarīt 5. pantā uzskaitīto veidu kaitējumu. Šai rīcības brīvībai ir piemērojami 5. pantā noteiktie ierobežojumi, kas sīkāk izklāstīti turpmāk ([28]), un pienākums nodrošināt, ka šie pasākumi faktiski novērš 5. pantā uzskaitīto veidu kaitējumu ([29]). Papildus tam vispārējās aizsardzības sistēmas izveidē un piemērošanā būtu jābalstās uz direktīvas 2. pantā minēto mērķi, proti, skaitliski uzturēt putnu populācijas tādā līmenī, kas pirmām kārtām atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības, vai tuvināt šo sugu populāciju minētajam līmenim.

16. Saskaņā ar 1. pantu 5. pantā noteiktie aizliegumi attiecas uz visām savvaļas putnu sugām, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, uz kuru attiecas Līgums. Kā nospriedusi EST, no “Putnu direktīvas 5. panta skaidrā un nepārprotamā formulējuma izriet, ka šajā tiesību normā paredzēto aizliegumu piemērošana nekādā ziņā nav ierobežota tikai ar šīs direktīvas I pielikumā minētajām sugām [vai sugām], kuras ir pakļautas noteiktam riskam vai ilgtermiņā cieš no populācijas samazināšanās” ([30]).. Līdz ar to, pat ja parastas sugas populācija ir stabila un, visticamāk, tāda saglabāsies arī tuvākajā nākotnē, dalībvalstis nevar izslēgt šo sugu no 5. pantā noteikto aizliegumu darbības jomas ([31]). EST ir arī nospriedusi, ka nekādiem apsvērumiem par darbības ietekmi uz sugas populācijas

([26]) Spriedums *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 35. punkts.
([27]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 75. punkts.
([28]) Pēc analoģijas sk. spriedumu Komisija/Grieķija, C-518/04, 16. punkts.
([29]) Spriedums *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 75. punkts.
([30]) Spriedums *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 36. punkts.
([31]) Spriedums Komisija/Polija, C-441/17, 262. un 263. punkts.

līmeni vai saglabāšanās stāvokli nav nozīmes 5. panta piemērošanā, izņemot 5. punkta d) punktā noteiktā aizlieguma piemērošanu (sk. 3.4. iedaļu) ([32]). 5. panta d) punkta gadījumā tādiem apsvērumiem kā sugas skaitliskums vai saglabāšanās stāvoklis ir nozīme tikai tad, kad tiek noteikts, vai traucējums būtiski skar Putnu direktīvas mērķi, bet tie nevar būt par pamatu sugas izslēgšanai no 5. panta d) punkta piemērošanas jomas.

17. Direktīvas 5. pantā noteiktie aizliegumi attiecas arī uz Putnu direktīvas II pielikumā uzskaitītajām sugām. Lai gan ar 7. pantu ir atļautas šo sugu medības, kas ietver īpatņu nonāvēšanu vai sagūstīšanu noteiktos periodos un ar konkrētiem ierobežojumiem, kuri izklāstīti 7. pantā ([33]), darbības, ko veic ārpus medību periodiem, un darbības, ar kurām tiktu pārkāpts 5. pants, piemēram, apzināta ligzdu vai olu iznīcināšana, attiecībā uz II pielikumā uzskaitītajām sugām ir aizliegtas. 7. panta darbības joma aptver tikai medības, un tas nozīmē, ka citas darbības, kas var radīt kaitējumu, attiecībā uz II pielikumā uzskaitītajām sugām ir aizliegtas. Komisijas Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā ([34]) ir sniegti papildu norādījumi par 7. pantā izklāstītajiem pienākumiem.

18. No EST judikatūras skaidri izriet, ka 5. pantā noteiktie aizliegumi ir jāpiemēro bez laika ierobežojuma ([35]). Tomēr faktiskajos pasākumos un noteikumos, ar kuriem šos aizliegumus īsteno, var ņemt vērā sezonālus faktorus, ja tam ir pienācīgs pamatojums, un tos var piemērot tikai konkrētos laikposmos, piemēram, ligzdošanas periodā. Attiecībā uz 5. panta d) punktu dalībvalstīm jāpievērš īpaša uzmanība jutīgām putnu sugu dzīves cikla stadijām, piemēram, vairošanās vai ligzdošanas periodam. Lai gan šādus sezonālus faktorus var ņemt vērā, putnu sugas nevar pat uz laiku izslēgt no vispārējās aizsardzības sistēmas, kas prasīta 5. pantā ([36]). Kā paskaidrots turpmāk, preventīvu pasākumu piemērošana potenciāli kaitīgām darbībām var nodrošināt, ka saimnieciskās darbības nerada 5. pantā uzskaitīto aizliegto kaitējumu un kļūst saderīgas ar šo noteikumu.

19. Lai savvaļas putnus aizsargātu pilnīgi un iedarbīgi, aizsardzībai jābūt visaptverošai arī ģeogrāfiskā tvēruma ziņā. Tas nozīmē, ka 5. pants attiecas uz visu Putnu direktīvas ģeogrāfisko tvērumu, kas noteikts tās 1. pantā, neatkarīgi no tā, kur putni atpūšas vai kuras teritorijas šķērso, un no tā, vai teritorija ietilpst vai neietilpst *Natura 2000* tīklā. Tāpēc nekādi valsts tiesību akti, kas ierobežo savvaļas putnu aizsardzību, attiecinot to tikai uz konkrētu teritoriju (piemēram, dabas mantojuma teritoriju), nav saderīgi ar Putnu direktīvu ([37]). Tomēr, īstenojot 5. pantā noteiktos aizliegumus, dalībvalstis var ņemt vērā katrai atsevišķajai sugai svarīgos ģeogrāfiskos kritērijus, ņemot vērā arī 2. panta mērķus.

Praktiskais īstenošanas atbalsts Nr. 1: elastība vispārējās aizsardzības sistēmas tiesiskā regulējuma izveidē

Dalībvalstis var transponēt Putnu direktīvas noteikumus valsts tiesību aktos diezgan elastīgi, bet tai pašā laikā tām ir jāuztur skaidrs tiesiskais regulējums un jāīsteno iedarbīgi preventīvi pasākumi, lai nodrošinātu Putnu direktīvas mērķu sasniegšanu. Piemēram, tās varētu valsts vai reģionālā līmenī ieviest jaunus vai padarīt saistošus specifiskus normatīvos vai administratīvos pasākumus, kas pielāgoti to unikālajām pārvaldības sistēmām. Preventīvus pasākumus var integrēt arī nozaru tiesību aktos, kas reglamentē tādas saimnieciskās darbības kā enerģētika, mežsaimniecība vai lauksaimniecība, un vajadzības gadījumā pielāgot konkrētajiem reģionālajiem vai vietējiem apstākļiem. Turklāt dalībvalstis var atvieglot tiesiskā regulējuma īstenošanu, piedāvājot ekonomikas jomas ieinteresētajām personām atbalstu konsultāciju pakalpojumu, mērķētu finansēšanas shēmu un informētības palielināšanas iniciatīvu veidā.

([32]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 53. un 54. punkts, un spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 43. punkts.

([33]) Sprieduma Komisija/Itālija, C-157/89, 14. punktā EST ir norādījusi uz nepieciešamību pēc "pilnīgas aizsardzības sistēmas periodos, kuros savvaļas putnu izdzīvošana ir īpaši apdraudēta".

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_lv.

([35]) Spriedums Komisija/Francija, C-252/85, 9. punkts; lai gan šis spriedums attiecās uz 5. panta b) un c) punktu, to var piemērot 5. pantam kopumā, jo tā teksts neierobežo neviena tajā noteiktā aizlieguma darbības jomu.

([36]) Spriedums Komisija/Austrija, C-507/04, 114. punkts.

([37]) Spriedums Komisija/Francija, C-252/85, 15. punkts.

3.3. **Par apzinātas rīcības jēdzienu Putnu direktīvas 5. pantā**

20. Pirms pievēršanās 5. panta konkrētajiem noteikumiem ir svarīgi izskaidrot apzinātas rīcības jēdzienu, kas ir būtisks faktors, kurš jāņem vērā, interpretējot un īstenojot 5. panta a), b) un d) punktā noteiktos aizliegumus:

a) jebkādā veidā apzināti nonāvēt vai sagūstīt putnus;

b) apzināti iznīcināt vai bojāt putnu ligzdas un olas vai pārvietot to ligzdas un

d) apzināti traucēt putnus, jo īpaši vairošanās un ligzdošanas laikā, ja šādi traucējumi būtiski skar šīs direktīvas mērķus.

21. Turpretī c) un e) punktā uzskaitītos aizliegumus piemēro neatkarīgi no darbības veicēja nodoma.

22. Attiecībā uz apzinātās rīcības jēdzienu pastāv iedibināta EST judikatūra. EST uzskata, ka apzinātība ietver gan darbības, kuru nolūks ir putnu sagūstīšana, nonāvēšana vai traucēšana vai to ligzdu iznīcināšana/bojāšana, gan darbības, kurām nav šāda acīmredzama nolūka, bet kuras ietver rēķināšanos ar šādas sagūstīšanas, nonāvēšanas, traucēšanas, iznīcināšanas vai bojāšanas iespējamību ([38]). Tātad uz situāciju, kad darbības veicējs rēķinās ar iespēju, ka viņa darbības radīs aizliegtu kaitējumu, bet tomēr tās veic, attiecas 5. pantā noteiktie aizliegumi, pat ja darbības veicējam nav bijis nodoma radīt šādu kaitējumu ([39]). Taču attiecībā uz II pielikumā uzskaitītajām sugām pastāv izņēmums, jo šo sugu īpatņus drīkst medīt, t. i., nonāvēt vai sagūstīt noteiktos periodos un ar konkrētiem ierobežojumiem, kas izklāstīti 7. pantā.

23. Lai varētu konstatēt apzināšanos un tādējādi noteikt, ka rīcība bijusi apzināta, ir jāizpildās diviem šādiem kumulatīviem nosacījumiem: i) putnu klātbūtnes apzināšanās un ii) zināšana, ka attiecīgā darbība var radīt aizliegtu kaitējumu šiem putniem. Abi elementi jāizvērtē, ņemot vērā pieejamo informāciju un tās izplatīšanu.

24. Lai palīdzētu ekonomikas operatoriem, kas veic darbības, kuras var nodarīt aizliegtu kaitējumu, dalībvalstīm būtu jāpalielina to informētība par pieejamajiem preventīvajiem pasākumiem.

25. Pirmkārt, putnu klātbūtnes apzināšanās ietver gadījumus, kad teritorijā, ko skars attiecīgā darbība, ir novēroti putni vai to ligzdas vai kad ir zinātniski dati un dokumentēti novērojumi par putnu klātbūtni šajā teritorijā. EST ir nospriedusi, ka tas var ietvert arī gadījumus, kad putnu klātbūtni var pamatoti gaidīt, balstoties uz ekoloģiskiem faktoriem, piemēram, noteiktām putnu sugām raksturīgo meža vai zālāju tipu un vecumu ([40]).

26. Ar putnu klātbūtnes apzināšanos vien nepietiek, ir jāpastāv arī pamatotam riskam, ka attiecīgā darbība varētu radīt aizliegtu kaitējumu klātesošajiem putniem. Šajā kontekstā ir svarīgi apsvērt sugas vajadzības un jutīgumu, ņemot vērā sugas ligzdošanas vietas, ligzdošanas paradumus, kādas teritorijas tā izmanto barības meklēšanai vai medīšanai un citus apsvērumus par konkrēto sugu. Šo zināšanu pamatā var būt informācija, kas sniegta sugu rīcības plānos, *Natura 2000* teritoriju apsaimniekošanas plānos vai mežsaimniecības plānos, kā arī jebkādi citi attiecīgi zinātniski dati un pētījumi par attiecīgo sugu.

([38]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 49. punkts, un spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 39. punkts.

([39]) Sk. spriedumu *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 47. un 48. punktu, kur Tiesa apstiprināja, ka jēdziens "apzināta rīcība" Putnu direktīvas 5. pantā un Dzīvotņu direktīvas 12. pantā ir jāsaprot vienādi. Tāpēc Tiesa apzinātas rīcības jēdzienam, kas lietots Putnu direktīvas 5. pantā, piemēroja sen iedibināto judikatūru, kas attiecas uz Dzīvotņu direktīvas 12. pantā izmantoto paralēlo jēdzienu.

([40]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 61. punkts.

27. Tādējādi risku nosaka, balstoties uz mijiedarbību starp attiecīgās darbības ietekmi un attiecīgās sugas vajadzībām un jutīgumu. Tas varētu attiekties, piemēram, uz koku gāšanu ligzdošanas periodā vietās, par kurām zināms, ka tajās ligzdo meža putni, vai dažām lauksaimniecības praksēm, kas ietekmē dažus uz zemes ligzdojošus putnus un var tos nonāvēt, iznīcināt to ligzdas vai tos būtiski iztraucēt. Tas nenozīmē, ka mežizstrāde un pļaušana tiek aizliegtas, bet gan to, ka jānodrošina šīs prakses saderība ar putnu aizsardzību.

28. Tāpat, ja, piemēram, darbība tiek plānota ārpus putnu sugas ligzdošanas perioda vai tiek veikti citi piesardzības pasākumi (sk. turpmāk tekstu par preventīvajiem pasākumiem), darbība var nebūt uzskatāma par tādu, kas rada apzinātu kaitējumu. Darbību varētu ieplānot tajā gada periodā, kad, paredzams, ka darbības veikšanas teritorijā putnu īpatņu nebūs. Varētu būt arī iespējams plašākā teritorijā vai dzīvotnē noteikt, kurās konkrētajās zonās putni nav sastopami. Šie apsvērumi lielā mērā ir atkarīgi no konteksta, un tāpēc tie ir jānovērtē katrā gadījumā atsevišķi.

29. Visos gadījumos būtiska nozīme ir valsts iestādēm. Valsts iestādēm, regulējot saimnieciskās darbības, būtu jābalstās uz zinātniskiem datiem par putnu ģeogrāfisko un laicisko sastopamību. Tām būtu jāizmanto visi piemērotie līdzekļi, lai proaktīvi izplatītu informāciju par putnu sastopamību un par visiem spēkā esošajiem putnu aizsardzības noteikumiem, kā arī par pieejamajiem preventīvajiem pasākumiem. Ņemot vērā 2. pantu, valsts iestādēm šī informācija būtu jādara pieejama arī attiecīgajām ieinteresētajām personām, lai to saimnieciskās vai rekreatīvās darbības būtu saderīgas ar putnu aizsardzības prasībām.

30. Tā kā 5. pantā paredzētie aizliegumi, izņemot 5. panta d) punktu, ir piemērojami neatkarīgi no darbību faktiskās ietekmes uz attiecīgajām sugām, rēķināšanos ar kaitējuma iespējamību nevar noteikt, atsaucoties uz attiecīgās sugas populācijas līmeni vai ietekmi uz to ([41]).

3.4. **Preventīvu pasākumu veikšana ar mērķi izvairīties no apzināta kaitējuma radīšanas**

31. Kā paskaidrots turpmāk, veicot iedarbīgus preventīvus pasākumus saistībā ar potenciāli kaitīgām darbībām, ar 5. panta a), b) vai d) punktu aizliegtais apzinātais kaitējums var tikt izslēgts, ja ir izpildīti konkrēti nosacījumi. Šī pieeja var nodrošināt skaidru satvaru ekonomikas operatoriem un valstu iestādēm un samazināt vajadzību piemērot atkāpes, un tādējādi samazināt arī administratīvo slogu.

32. Ja darbība varētu pārkāpt 5. panta a), b) vai d) punktā noteiktos aizliegumus, valsts kompetentās iestādes var noteikt preventīvus pasākumus, ko dalībnieki (ekonomikas vai citi dalībnieki) var ieviest plānošanas un/vai īstenošanas posmā, lai varētu veikt attiecīgo darbību un tai pašā laikā arī pēc iespējas izvairīties no kaitēšanas klātesošajām putnu sugām. Šādiem preventīviem pasākumiem jābūt konkrētiem un specifiskiem, tajos jāņem vērā attiecīgā informācija par konkrēto sugu, un tiem jābūt vērstiem uz to, lai pēc iespējas izvairītos no jebkādas aizliegtas ietekmes, kāda attiecīgajai darbībai varētu būt, ar mērķi nodrošināt 5. pantā uzskaitīto aizliegumu faktisku ievērošanu ([42]). Ja darbību pamatā ir preventīva pieeja ([43]) un ir liela pārliecība, ka kaitējums ir izslēgts, turpmāko atlikušo ietekmi var uzskatīt par nejaušu un neapzinātu. Šīs pieejas priekšrocība ir tāda, ka tā ļauj turpināt darbību, nepiemērojot atkāpi saskaņā ar Putnu direktīvas 9. pantu.

33. Ja no šāda kaitējuma nav iespējams izvairīties, šīs pieejas vietā jāizmanto 9. pantā paredzētais atkāpes noteikums (sk. nākamo nodaļu).

([41]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 49.–54. punkts.

([42]) Sk. sprieduma Komisija/Polija, C-441/17, 259. punktu, kur EST konstatēja, ka valsts iestāžu lēmums, ar ko atļauj gāzt kokus, kuri bija zināmi kā svarīgas vairāku putnu sugu dzīvotnes, ir pretrunā 5. panta b) un d) punktam daļēji tāpēc, ka nebija ieviesti konkrēti un specifiski aizsardzības pasākumi, kas izslēgtu aizliegto kaitējumu un nodrošinātu minēto punktu prasību ievērošanu.

([43]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *Föreningen Skydda Skogen*, apvienotās lietas C-473/19 un C-474/19, 77. punkts.

34. Šos preventīvos pasākumus var ņemt vērā, novērtējot, vai projekts vai darbība pārkāpj 5. pantā noteiktos aizliegumus ([44]). EST ir apstiprinājusi, ka nav nepieciešams projekta ietekmi novērtēt atsevišķi no papildu pasākumiem, kas ierosināti, lai šo ietekmi novērstu vai – 5. panta d) punkta gadījumā – samazinātu līdz nenozīmīgam līmenim. Nozīme ir tikai tai ietekmei, ko putni faktiski izjutīs projekta īstenošanas dēļ ([45]).

35. Runājot par šādu preventīvu pasākumu noteikšanu un integrēšanu projektu vai darbību izstrādē un īstenošanā, kompetentajām iestādēm, kad tās novērtē preventīvo pasākumu iedarbīgumu, ir jāņem vērā "visuzticamākie zinātniskie dati, kā arī visnesenākie starptautiskās pētniecības rezultāti" ([46]). Tomēr pierādīšanu, ka netiks nodarīts aizliegts kaitējums, nevajadzētu padarīt operatoriem un kompetentajām iestādēm pārmērīgi sarežģītu ([47]). EST ir nospriedusi, ka nav pienākuma prasīt, lai pierādījumi par preventīvu pasākumu iedarbīgumu tiktu sniegti, izmantojot zinātnisku dokumentāciju, kas apliecina šo pasākumu sekmīgu īstenošanu, jo šāda dokumentācija ne vienmēr ir pieejama ([48]). Kad, piemēram, atļauju piešķiršanas procedūras kontekstā, tiek apsvērta preventīvu pasākumu izmantošana, to iedarbīgumu var pierādīt ar motivētu tiesas eksperta novērtējumu ([49]) un atkarībā no valsts tiesību aktiem var izmantot citus līdzīgus instrumentus.

36. Kad preventīvie pasākumi ir ieviesti, ir jāuzrauga to iedarbīgums, lai nodrošinātu, ka šie pasākumi tiek veikti un faktiski nodrošina atbilstību 5. pantam, novēršot kaitējumu putniem un/vai to ligzdām un olām. Attiecīgā gadījumā var ieviest mehānismu reaģēšanai uz novērotu aizliegtu kaitējumu, lai nodrošinātu atbilstību 5. pantam. Bez šiem uzraudzības un reaģēšanas mehānismiem nebūtu iespējams garantēt, ka preventīvie pasākumi faktiski nodrošina atbilstību. Ja tiek konstatēts kaitējums, var būt nepieciešamas korekcijas ar mērķi novērst jebkāda turpmāka kaitējuma rašanos, tā lai atbilstība 5. pantam būtu nodrošināta un lai attiecīgo darbību varētu turpināt.

Praktiskais īstenošanas atbalsts Nr. 2: administratīvā sloga samazināšana un juridiskās noteiktības nodrošināšana ar integrētiem preventīviem pasākumiem

Saimnieciskas vai rekreatīvas darbības, kas var radīt Putnu direktīvas 5. panta pārkāpuma risku, valsts iestādes var atvieglot, nosakot specifiskus preventīvus pasākumus, ar ko var iedarbīgi novērst kaitējumu putniem. Ja tiek īstenota iedarbīga preventīva pieeja, nekāda atlikusī ietekme nebūtu jāuzskata par apzinātu, tādējādi darbību var turpināt, nenosakot atkāpi saskaņā ar 9. pantu. Tas var vienkāršot īstenošanu un ievērojami samazināt administratīvo slogu un izmaksas iestādēm un uzņēmumiem, vienlaikus nodrošinot juridisko noteiktību operatoriem. Šī pieeja būtu jāīsteno, kompetentajām valsts iestādēm cieši sadarbojoties ar ekonomikas nozarēm, cita starpā konsultējot operatorus par to, kā izpildīt 5. panta prasības (sk. 3.3. un 3.5. nodaļu).

3.5. **Konkrēti aizliegumi, kas noteikti 5. pantā**

37. Katrā no 5. pantā uzskaitītajiem aizliegumiem ir norādīts kaitējums, kas dalībvalstīm jāaizliedz. Runājot par a) un b) punktu, EST ir apstiprinājusi, ka nekāda veida pārbaudei par to, kā cilvēka darbība ietekmē attiecīgās putnu sugas populācijas līmeni, minēto punktu noteikumu piemērošanā nav nozīmes ([50]). Šo interpretāciju pēc analoģijas var attiecināt arī uz c) un e) punktu, ņemot vērā, ka arī šajos aizliegumos nav minēts, ka kaitējumam jārada būtiska

([44]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 44. punkts. Šī lieta attiecās tikai uz 5. panta d) punktā paredzēto aizliegumu, bet interpretācija noder arī attiecībā uz 5. panta a) un b) punktu.
([45]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 45. punkts.
([46]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 57. punkts.
([47]) Pēc analoģijas sk. sprieduma *VIRUS* u. c., C-131/24, 50.–53. punktu, kur Tiesa atsaucas uz efektivitātes principu.
([48]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 57. punkts.
([49]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 51., 57. un 58. punkts.
([50]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 54. punkts.

ietekme uz sugas populāciju, vai atsaucoties uz Putnu direktīvas mērķiem. EST ir apstiprinājusi, ka darbības ietekme uz sugas populācijas līmeni tiek ņemta vērā tikai tiktāl, ciktāl tai ir nozīme saskaņā ar 9. pantu lūgtās atkāpes samērīguma novērtēšanā ([51]) (sk. 4. nodaļu). Savukārt 5. panta d) punkta piemērošanā pārbaudei par to, kā cilvēka darbība ietekmē attiecīgās putnu sugas populācijas līmeni, ir nozīme ([52]).

5. *panta a) punkts: jebkādā veidā apzināti nonāvēt vai sagūstīt putnus*

38. Direktīvas 5. panta a) punkts attiecas uz visām putnu sugas dzīves cikla stadijām. Tas izriet no tā, ka šīs tiesību normas tekstā nav norādīts, ka tā būtu piemērojama kādai konkrētai stadijai.

39. Dažas sugas, kas uzskaitītas direktīvas II pielikumā, drīkst nonāvēt vai sagūstīt medību nolūkā, ievērojot 7. pantā izklāstītos ierobežojumus. Saskaņā ar 7. pantu II pielikumā uzskaitītās sugas drīkst medīt ar noteikumu, ka medības nenotiek šo sugu ligzdošanas sezonā vai dažādo vairošanās stadiju laikā un neapdraud dabas aizsardzības pasākumus šo sugu izplatības teritorijā. Attiecībā uz migrējošiem putniem, kas uzskaitīti II pielikumā, medību aizliegumu piemēro arī periodā, kad suga atgriežas savās ligzdošanas vietās. Skaidrojumi par noteikumiem, kas attiecas uz II pielikumā uzskaitīto sugu medībām, ir sniegti Putnu direktīvas satvarā pieņemtajā Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā ([53]).

5. *panta b) punkts: apzināti iznīcināt vai bojāt putnu ligzdas un olas vai pārvietot to ligzdas*

40. Ligzdu ([54]) un olu aizsardzības mērķis ir nodrošināt to, lai putnu sugas varētu sekmīgi vairoties. Dažas sugas katru gadu atgriežas tajā pašā ligzdā, bet citas veido jaunu ligzdu. Tāpēc EST ir apstiprinājusi, ka 5. panta b) punktā ir prasīta nepārtraukta ligzdu aizsardzība, norādot, ka "ir nepieciešama nepārtraukta putnu dzīvotnes aizsardzība, jo daudzas sugas katru gadu atkal izmanto iepriekšējos gados uzbūvētās ligzdas" ([55]). Tomēr to sugu ligzdas, kuras parasti savu ligzdu neizmanto atkārtoti gadu no gada un kuru ligzdas parasti pēcāk neizmanto arī citas sugas, pēc pamešanas nav jāaizsargā.

5. *panta c) punkts: lasīt putnu olas dabā un paturēt tās pat tad, ja olas ir tukšas*

41. Putnu olu lasīšana dabā ievērojami apdraud putnu aizsardzību, jo pārtrauc dabisko vairošanās ciklu, neļaujot putniem sekmīgi izvadāt pēcnācējus. Īpaši lielas briesmas tā rada sugām, kuras ir retas vai apdraudētas vai pēc kurām ir liels pieprasījums nelikumīgā savvaļas dzīvnieku un augu tirdzniecībā. Olu izņemšana no ligzdām ir krasi samazinājusi dažu sugu, piemēram, stepes piekūna (*Falco cherrug*), populācijas. Tāpēc aizliegums paturēt olas pat tad, ja tās ir tukšas, palīdz līdz minimumam samazināt pieprasījumu pēc olu lasīšanas, vākšanas un tirgošanas. EST ir nospriedusi, ka šis aizliegums turklāt jāpiemēro bez laika ierobežojuma, proti, savvaļas putnu olas ir jāaizsargā nepārtraukti ([56]).

5. *panta d) punkts: apzināti traucēt putnus, jo īpaši vairošanās un ligzdošanas laikā, ja šādi traucējumi būtiski skar šīs direktīvas mērķus*

42. Direktīvas 5. panta d) punkts aizliedz traucēt putnus, ja traucēšana būtiski ietekmē Putnu direktīvas mērķu sasniegšanu. Līdz ar to uz 5. panta d) punkta piemērošanu attiecas ne tikai apzinātības nosacījums, bet arī nosacījums, ka to piemēro tikai tiktāl, ciktāl traucējums "būtiski skar mērķi attiecīgās putnu sugas populāciju

([51]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 54.–56. punkts.
([52]) Spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 43. punkts.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_lv.
([54]) Ligzda ir doba vieta vai konstrukcija, ko putns izveido vai izvēlas olu dēšanai, pēcnācēju perēšanai un kā patvērumu pēcnācējiem.
([55]) Spriedums Komisija/Francija, C-252/85, 9. punkts.
([56]) Spriedums Komisija/Francija, C-252/85, 9. punkts.

uzturēt pietiekamā līmenī vai tuvināt šādam līmenim” ([57]). Lai gan šis aizliegums ir piemērojams bez stingriem laika ierobežojumiem, tas jo īpaši attiecas uz traucējumiem vairošanās un ligzdošanas periodā, jo šīs stadijas ir putnu sugu izdzīvošanai un līdz ar to arī direktīvas mērķu sasniegšanai vissvarīgākās.

43. EST ir apstiprinājusi, ka šis aizliegums attiecas tikai uz traucējumiem, kas būtiski ietekmē sugas populāciju skaitlisko uzturēšanu apmierinošā līmenī, nevis uz šo sugu īpatņu traucēšanu. Citādi tas ir tikai tad, ja “attiecīgās savvaļas putnu sugas populācija [ir] tik skaitliski ierobežota, ka atsevišķu šīs sugas īpatņu traucēšana var apdraudēt [tās] aizsardzību” ([58]).

44. Tāpēc kompetentajām iestādēm ir rūpīgi jāizvērtē, kādu traucējumu līmeni var uzskatīt par būtisku, ņemot vērā sugas īpašības, jutīgumu un prasības un attiecīgās darbības. 5. panta d) punktā paredzētais aizliegums jāpiemēro stingrāk attiecībā uz retām un/vai dilstošām sugām, kā arī, piemēram, sugām, kuru stāvoklis ir nelabvēlīgs. Sugas, kuru populāciju līmenis ir augstāks par apmierinošu, varētu atļaut traucēt vairāk.

45. Faktori, kas jāņem vērā, nosakot traucējuma būtiskumu, citu starpā ir ilgums (pagaidu vai pastāvīgs), intensitāte (mērogs, trokšņa līmenis, apkārtējās vides izmaiņu pakāpe), biežums, platība un attiecīgo putnu tuvums. Tāpēc, lai pareizi noteiktu, vai traucējums ir būtisks, ir jāapsver arī traucējumu kumulatīvā ietekme, ņemot vērā pārējās darbības, kas notiek attiecīgajā teritorijā.

46. Kā minēts 5. panta d) punktā, traucējumiem vairošanās un ligzdošanas periodā ir īpaši liela nozīme, taču bažas rada arī citas jutīgas dzīves cikla stadijas, kurās traucējumi varētu apdraudēt izdzīvošanu (piemēram, traucējumi svarīgās barošanās un ziemošanas vietās).

47. Novērtējot, vai traucējums, ņemot vērā mērķi skaitliski uzturēt vai atjaunot populācijas apmierinošā līmenī, ir būtisks, var ņemt vērā visus preventīvos pasākumus (sk. 3.3. iedaļu), kas iedarbīgi novērš to, ka projekts vai cita darbība traucē putnus, vai samazina traucējumu tiktāl, ka tam nav būtiskas ietekmes ([59]). Pierādīšanu, ka šāds traucējums būtiski neietekmētu direktīvas mērķus, nedrīkst padarīt “pārmērīgi sarežģītu” ([60]).

5. *panta e) punkts: turēt to sugu putnus, kuras aizliegts medīt un sagūstīt*

48. Šis aizliegums attiecas uz visām īpatņa dzīves cikla stadijām neatkarīgi no tā, vai īpatnis ir vai nav dzīvs, un uz visām īpatņa daļām. To nepiemēro medījamām putnu sugām, kas uzskaitītas II pielikumā (jāievēro 7. pantā izklāstītie ierobežojumi), un putniem, uz kuriem direktīva neattiecas (sk. 2.1. iedaļu), un citiem putniem, kas notverti dabā likumīgi saskaņā ar likumīgu atkāpi, kura noteikta saskaņā ar 9. pantu.

49. Jābūt iespējai turētos īpatņus identificēt, izmantojot oficiālu reģistrācijas sistēmu, kas ieviesta valsts līmenī. To var nodrošināt, izmantojot oficiālu gredzenošanas sistēmu ([61]) vai, vēlams, mikroshēmu transponderus vai DNS profilēšanu, jo tās ir uzticamākas metodes. Katrā ziņā minimālais nosacījums ir noslēgts, reģistrēts atbilstoša izmēra kāju gredzens, kas nav bijis pakļauts manipulācijām, – tas norāda, ka putns pirmās 10 dzīves dienas ir atradies audzētāja turējumā un tāpēc, domājams, ir dzimis nebrīvē.

([57]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 62. punkts.
([58]) Spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 41. punkts.
([59]) Spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 44. punkts. Šajā lietā preventīvie pasākumi bija saistīti ar autoceļa projektu, bet tas pats attiektos arī uz citām darbībām.
([60]) Spriedums *VIRUS* u. c., C-131/24, 53. punkts.
([61]) Noslēgts atbilstoša izmēra kāju gredzens, kas nav bijis pakļauts manipulācijām, ir minimālais nosacījums, kā var pierādīt, ka putns pirmās 10 dzīves dienas ir atradies audzētāja turējumā un ka tāpēc putns, domājams, ir dzimis nebrīvē.

3.6. **Direktīvas 5. panta īstenošana**

3.6.1. *Nepieciešamība pēc pilnīga un iedarbīga tiesiskā regulējuma*

50. Kā paskaidrots 1. nodaļā, direktīvas noteikumi ir jāīsteno ar neapstrīdamu saistošu spēku un tādu konkrētību, precizitāti un skaidrību, kāda vajadzīga, lai izpildītu juridiskās noteiktības prasības. Tāpēc 5. pants prasa pieņemt pilnīgu un iedarbīgu tiesisko regulējumu, ieviešot konkrētus un specifiskus aizsardzības pasākumus, kas nodrošina, ka aizliegumi tiek faktiski ievēroti ([62]). Vispārīgi runājot, dalībvalstīm ir jānodrošina, ka darbības, arī regulāras darbības, tiek veiktas saskaņā ar sugu aizsardzības noteikumiem, lai iedarbīgi izvairītos no aizliegta kaitējuma radīšanas. Vispārējā aizsardzības sistēmā būtu jāietver operatoriem paredzēti noteikumi un prakse, kā arī informētības palielināšanas kampaņas, popularizēšana un – vajadzības gadījumā – izpildes panākšanas darbības. To var panākt ar dažādiem instrumentiem, piemēram, plānošanas instrumentiem, iepriekšējas piekrišanas sistēmām vai īpašiem noteikumiem, kuri piemērojami privātpersonām vai ekonomikas operatoriem nozarēs, kas varētu ietekmēt putnu sugas.

51. Pasākumi būtu jāpielāgo konkrētās sugas dzīves ciklam, ņemot vērā tās vairošanās sezonu, barošanās dzīvotnes, migrācijas ceļus, atpūtas vai ligzdošanas vietas. Attiecīgā gadījumā pasākumus var piemērot tādu sugu grupām, kurām ir vienādi apdraudējumi un īpašības. Balstoties uz 2. pantu, sugas aizsardzības un atjaunošanas mērķi var pamatot specifiskākus vai vairāk ierobežojošus pasākumus, kas izslēdz jebkādu ietekmi, kuru varētu radīt ar 5. pantu aizliegtās darbības.

52. Dalībvalstu kompetentajām iestādēm skaidri jāinformē attiecīgie sauszemes un jūras lietotāji un plašāka sabiedrība par aizliegumiem un tiem jāsniedz pieejamā informācija par sugas klātbūtni, un tie skaidri jāinformē par pieejamajiem vai noteiktajiem aizsardzības pasākumiem. Ir būtiski pasākumus uzraudzīt, lai noteiktu to iedarbīgumu. Tas varētu ietvert GPS izsekošanu, ligzdu un koloniju novērošanu un – rekreācijas darbībās – dalībnieku pārraudzību, ko veic šo darbību organizatori. Valsts kompetentajām iestādēm būtu jānosaka šādas uzraudzības tvērums un mērogs (piemēram, zemesgabala/vietas līmenis, ainavas līmenis, reģionālais līmenis), lai nodrošinātu, ka ikvienā atsevišķā gadījumā tiek sniegts lietderīgs pārskats par pasākumu ietekmi uz putniem.

53. Pat tad, ja tiek veikti visi preventīvie pasākumi, nevar garantēt, ka tiks novērsti visi riski. Dalībvalstīm 5. pantā prasītās vispārējās aizsardzības sistēmas ietvaros būtu jāievieš sistēma, ar ko novērtē preventīvo pasākumu iedarbīgumu un šos pasākumus periodiski pārskata.

54. Minētie pasākumi, kas veikti, lai īstenotu Putnu direktīvu, būtu jāpapildina ar vēl citiem īstenošanas vai stimulēšanas pasākumiem, piemēram, mērķētu informēšanu par aizsardzības prasībām. Šie pasākumi var ietvert nozarei īpaši izstrādātas vadlīnijas un brošūras, ieinteresēto personu informētības palielināšanu un putnu un ligzdu klātbūtnes monitoringu, kuram jābūt pamatīgam un kurā izmanto arī amatierzinātnes ieguldījumu.

55. Īpašos gadījumos, ja ir izpildīti attiecīgie nosacījumi, var piešķirt atkāpi no vispārējās aizsardzības sistēmas (sk. 4. nodaļu).

56. Lai izvairītos no vajadzības pēc atkāpes un tādējādi samazinātu administratīvo slogu, dalībvalstis var veikt preventīvus pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību direktīvas 5. panta prasībām. Šādos preventīvos pasākumos tiek ņemtas vērā nozaru īpatnības, kā paredzēts direktīvas 2. pantā, un tie atvieglo prasību ievērošanu.

57. Preventīvie pasākumi (kā paskaidrots 3.3. iedaļā) var būt saistīti ar konkrētas darbības vai projekta veidu, atrašanās vietu, koncepciju un grafiku. Šie pasākumi var attiekties uz projekta vai darbības plānošanas, būvniecības un ekspluatācijas/īstenošanas posmu. Piemēram, var ierīkot ceļmalas barjeras, kas neļauj putniem uzlidot uz ceļa un sadurties ar automašīnām, vai pēc autoceļa izbūvēšanas noteikt uz tā mazāku maksimālo ātrumu, ja nevar izslēgt aizliegta kaitējuma iespējamību. Šiem pasākumiem pilnvērtīgi jādarbojas visu projekta vai darbības laiku.

([62]) *Spriedums Komisija/Polija (Belovežas gārša)*, C-441/17, 252. punkts.

3.6.2. *Direktīvas 5. panta prasību integrēšana atļauju piešķiršanas procedūrās*

58. Direktīvas 5. pantā nav prasīts veikt īpašus ietekmes novērtējumus vai atļauju piešķiršanas procedūras, lai panāktu atbilstību. Tā kā 5. pants ir direktīvas noteikums, dalībvalstis var izvēlēties vispiemērotākos prasību īstenošanas līdzekļus, tai skaitā integrēt šīs prasības pastāvošās atļauju piešķiršanas vai vides procedūrās. Tas atbilst dalībvalstu procesuālās autonomijas principam ([63]).

59. Attiecībā uz plānotu darbību vai projektu, kam vajadzīga atļauja (piemēram, elektrolīniju, vējparku, automaģistrāļu, raktuvju vai akvakultūras būvju būvniecību), dalībvalstis, lai nodrošinātu, ka darbības, kurām šāda atļauja vajadzīga, nekaitē putnu sugām, var aizsardzības pasākumus integrēt apstiprināšanas vai atļauju piešķiršanas procedūrās un Dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā vai Ietekmes uz vidi novērtējuma (IVN) direktīvā ([64]) un Stratēģiskā vides novērtējuma (SVN) direktīvā ([65]) noteiktajos ietekmes uz vidi novērtējumos. To var darīt arī attiecībā uz regulārām vai pastāvīgām darbībām, lai šo darbību atļauju atjaunošanas laikā tiktu ņemtas vērā sugu aizsardzības prasības.

60. Šajā kontekstā varbūtību, ka attiecīgā darbība radīs kaitējumu, kas aizliegts ar 5. pantu, varētu novērtēt un varbūtējā kaitējuma apjomu varētu noteikt, izmantojot pastāvošos lēmumu pieņemšanas procesus. Šajā nolūkā saskaņā ar IVN direktīvu veiktie ietekmes uz vidi novērtējumi vai pieņemtie skrīninga lēmumi var būt noderīgs satvars putnu sugām radīto risku apzināšanai. Piemēram, IVN direktīvas 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jānosaka, jāraksturo un jānovērtē projekta tiešā un netiešā būtiskā ietekme uz vides komponentiem, ieskaitot bioloģisko daudzveidību, īpašu uzmanību pievēršot sugām, kas ir aizsargātas ar Putnu direktīvu. Šo iespējamās ietekmes aprakstu var izmantot, lai noteiktu, vai ir jāievieš preventīvi pasākumi un vai attiecīgais projekts ir jāpielāgo, lai tas atbilstu 5. pantā noteiktajiem aizliegumiem. Tāpat arī, lai apzinātu attiecīgus preventīvos pasākumus un nodrošinātu atbilstību 5. panta prasībām, varētu izmantot SVN piemērošanu plāniem (piemēram, meža apsaimniekošanas plāniem).

61. Ja plānam vai projektam atsevišķi vai kopā ar citiem plāniem vai projektiem varētu būt būtiska ietekme uz *Natura 2000* teritorijām, tas būtu pienācīgi jānovērtē saskaņā ar Dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktu (sk. 1. nodaļu, kur sniegta sīkāka informācija par Putnu direktīvas vispārējo satvaru). Tas nozīmē, ka novērtējumu par iespējamo kaitējumu putniem var integrēt vērtējumos, kas tiek veikti dalībvalstī dažādos līmeņos notiekošos lēmumu pieņemšanas procesos. Tas dod iespēju pirms projekta īstenošanas pareizi un ātri noteikt iespējamo projekta ietekmi uz putnu sugām, lai nodrošinātu atbilstību Putnu direktīvas 5. panta noteikumiem.

62. Novērtējumus par ietekmi uz sugām dažas dalībvalstis ir integrējušas pastāvošajās atļauju piešķiršanas procedūrās ([66]), arī tādēļ, lai samazinātu administratīvo slogu. Citas dalībvalstis ir ieviesušas īpašas procedūras 5. panta prasību izpildei gadījumos, kad iepriekš minētie ietekmes uz vidi novērtējumi nav piemērojami. Var arī nozaru tiesību aktos noteikt standarta preventīvos pasākumus darbībām, par kurām ir zināms, ka tās iznākumā putnus nogalina vai tos būtiski iztraucē, izdot nozaru pamatnostādnes vai standartus vai noteikt sezonālus ierobežojumus konkrētām darbībām. Izvēloties vislabāko pieeju 5. panta prasību īstenošanai, dalībvalstīm būtu jāņem vērā arī iespējamais administratīvais slogs.

([63]) Sk. spriedumu *VIRUS* u. c., C-131/24, 50.–53. punktu.

([64]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembris) par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 26, 28.1.2012., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), kurā grozījumi izdarīti ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīvu 2014/52/ES. Sk. arī Norādījumus par IVN direktīvas I un II pielikumā noteikto projektu kategoriju definīciju interpretāciju (*Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA Directive,* https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1/language-lv?).

([65]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/42/EK (2001. gada 27. jūnijs) par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 197, 21.7.2001., 30. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Francijā projekta ietekmes novērtējums attiecībā uz sugām ir līdzīgs procedūrai, kas Dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzēta attiecībā uz *Natura 2000* teritorijām. Visi projekti, kas var būtiski ietekmēt putnus, tiek pienācīgi novērtēti, lai noteiktu to ietekmi uz putnu aizsardzību. Ja projekts būtiski ietekmē sugu, iestāde izmanto atkāpes.

3.6.3. *Tādu darbību piemēri, kas var ietilpt 5. panta darbības jomā, un iespējamu preventīvu pasākumu piemēri*

Autoceļi un dzelzceļš

63. Autoceļu vai dzelzceļa satiksme var ietekmēt putnu sugas, jo putni var sadurties ar transportlīdzekļiem un transporta infrastruktūru vai tos var būtiski traucēt satiksmes troksnis ([67]). Kompetentās valsts iestādes ir atbildīgas par tādu pasākumu veikšanu, kas vajadzīgi, lai novērstu ar transporta infrastruktūras būvniecību un ekspluatāciju saistītu aizliegtu kaitējumu. Atbilstoši pasākumi citu starpā var būt pastāvīgu vai pagaidu ātruma ierobežojumu noteikšana, ceļa slēgšana noteiktos periodos, pretsadursmju paneļu uzstādīšana ar atkārtotiem plēsīgo putnu attēliem vai uzlīmēm uz caurspīdīgām prettrokšņu sienām un citu attiecīgu konstrukciju uzstādīšana, piemēram, noteces radīta piesārņojuma vai citu veidu traucējumu novēršanai.

Enerģētika

64. Enerģijas ražošanai un enerģētikas infrastruktūrai, jo īpaši gadījumos, kad enerģiju ražo no fosilā kurināmā, var būt būtiska negatīva ietekme uz putnu sugām. Sevišķi ja ņem vērā kumulatīvo ietekmi uz klimatu, emisijas no fosilā kurināmā elektrostacijām nonāvē vairāk nekā 30 reižu vairāk putnu nekā vējparki uz vienu saražoto GWh ([68]). Putnus var ietekmēt sadursmes ar fosilā kurināmā elektrostaciju dūmvadiem, vējturbīnām, atomelektrostaciju dzesēšanas konstrukcijām un pārvades un sadales līnijām. Tāpēc to plānošanā jāintegrē pienācīgi preventīvi pasākumi, arī attiecībā uz individuāliem projektiem.

65. Vēja enerģija veido vislielāko ES saražotās atjaunīgās enerģijas daļu un veicina cīņu pret klimata pārmaiņām, kas ir galvenais bioloģiskās daudzveidības zuduma cēlonis. Tomēr vējparki var negatīvi ietekmēt putnu populācijas. Lai gan vējturbīnas izraisa mazāk nekā 0,1 % no putnu nāves gadījumiem, kas saistīti ar cilvēka darbību, – daudz mazāk nekā tradicionālās enerģijas ražotnes vai debesskrāpji ([69]) –, to nozīmīguma dēļ to iespējamā ietekme ir plaši pētīta gan ES, gan ārpus tās. Ir daudz valstu norādījumu dokumentu par ietekmi un iespējamiem ietekmes mazināšanas pasākumiem, kā arī Komisijas Vadlīnijas par vēja enerģijas projektiem un ES dabas aizsardzības tiesību aktiem ([70]).

66. Viens no galvenajiem vējturbīnu radītajiem riskiem ir putnu sadursmes ar turbīnu lāpstiņām. Apsverot ietekmes mazināšanas pasākumus, ir jāizmanto hierarhiska pieeja. Vispirms būtu jāapsver pasākumi, kuru mērķis ir izvairīties no šādas ietekmes, piemēram, nodrošināt, ka būtiska ietekme nemaz nerodas, sākot ar to, ka vējparku atrašanās vietas tiek stratēģiski izvēlētas tā, lai neskartu migrācijas maršrutus un vairošanās un barošanās teritorijas. Ja tas nav iespējams, būtu jāīsteno pasākumi, kuru mērķis ir samazināt ietekmi.

Gadījuma pētījums Nr. 1: karte, kas raksturo putnu un sikspārņu jutīgumu pret vējparkiem Flandrijā

Flandrija ir izstrādājusi kombinētu jutīguma karti, kuras mērķis ir norādīt teritorijas, kurās vējturbīnu izvietošana var apdraudēt putnus vai sikspārņus. Iecerēts, ka tā sniegs informāciju un norādes detalizētāku teritorijas līmeņa novērtējumu sagatavošanai un stratēģiskajai plānošanai. Tā ir vairāksugu jutīguma karte, kas demonstrē, kā ar vienu rīku var novērtēt atšķirīgas grupas. Tajā reģiona teritorijas ir iedalītas četrās kategorijās: teritorijās, kurās pastāv augsts, vidējs vai iespējams risks, kā arī teritorijās, kurās pastāv zems risks vai par kurām nav datu. Lai gan kartes aspekti ir saistīti tieši ar Flandriju, tās principus varētu viegli piemērot arī citviet.

([67]) Sprieduma *VIRUS* u. c., C-131/24, 39. punktā Tiesa apstiprināja, ka ceļa būves projekti var ietilpt 5. panta d) punkta darbības jomā, pat ja minētās darbības mērķis nav bijis kaitēt putniem.
([68]) "5 things you should know about wind energy" – Eiropas Komisija.
([69]) "5 things you should know about wind energy" – Eiropas Komisija.
([70]) https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-lv.

Šis instruments ietver uz ĢIS balstītu putnu jutīguma karti, kas sastāv no deviņām tematiskām kartēm (piemēram, neligzdojošu medījamo ūdensputnu barošanās un atpūtas vietas, sezonāli migrācijas maršruti) un dzīvotņu prognožu kartes. Šos slāņus vislabāk pētīt atsevišķi, bet tos var arī klāt citu uz cita, lai gūtu pārskatu par visu iespējamo jutīgumu. Visu slāņu kopumā (sintēzes kartē) ir redzamas šādas jutīguma kategorijas: augsts (3), vidējs (2) un iespējams risks (1), kā arī zems risks / nav datu (0). Šo karti var detalizēti aplūkot tīmekļa lietojumprogrammā, kurā ir pieejamas arī citas svarīgas kartes, piemēram, aizsargājamo dabas rezervātu vai *Natura 2000* teritoriju kartes.

Jutīguma kartes un ar tām saistītās vadlīnijas Flandrijā bieži izmanto vietas izvēles lēmumu pieņemšanā. Projektu attīstītāji un konsultāciju uzņēmumi tās izmanto stratēģiskajai plānošanai un par izejas punktu detalizētākiem projekta novērtējumiem teritorijas līmenī. Vietējās un reģionālās iestādes tās izmanto tam pašam nolūkam un lai pārbaudītu, vai projektu attīstītāji un konsultāciju uzņēmumi ir pienācīgi ņēmuši vērā pieejamo informāciju. Jāuzsver, ka augsta riska teritoriju gadījumā vietējam novērtējumam vajadzētu būt detalizētākam.

Tīmekļa lietojumprogramma: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html.

Plašāka informācija:

Flemish Risk Atlas Birds/Bats – Wind Turbines, https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Nākamais, ko varētu darīt pēc izvairīšanās no kaitējuma radīšanas, ir īslaicīga darbības koriģēšana pēc pieprasījuma – tā ir svarīga ietekmes mīkstināšanas stratēģija, ko var izmantot, lai samazinātu putnu sadursmes ar vējturbīnām, jo īpaši būtiskākajos gājputnu migrācijas ceļos. Piemēram, darbību var īslaicīgi koriģēt, ņemot vērā sugu uzvedības sezonālos un diennakts modeļus, piemēram, uz laiku apturēt turbīnu lāpstiņas, ja vējturbīnu tuvumā tiek konstatēti putni. Pēc pieprasījuma veiktas īslaicīgas koriģēšanas novērošanai senāk piesaistīja cilvēkus, taču pašlaik tā tiek arvien vairāk automatizēta un putnu pārvietošanās ceļiem reāllaikā tiek sekots, izmantojot radarus, kameras, GPS raidītājus, ģeozonēšanu un mākslīgo intelektu. Dažas sistēmas apvieno gan cilvēku, gan tehnoloģiju veiktu detektēšanu, un galīgo lēmumu par darbības apturēšanu pieņem operators.

68. Ja izvairīšanās pasākumi netiek uzskatīti par pienācīgiem vai samērīgiem, būtu jāapsver ietekmes mazināšanas pasākumi. Tie var būt, piemēram, projektu izstrādes pasākumi, kas var samazināt ietekmes intensitāti (piemēram, uz vējturbīnām izvietoti vizuāli atbaidīšanas līdzekļi, kas putniem padara tās labāk pamanāmas, var samazināt sadursmes risku, atkrastes projektu būvniecības un ekspluatācijas laikā var izmantot akustiskās atbaidīšanas ierīces, lai samazinātu zemūdens trokšņa ietekmi).

Gadījuma pētījums Nr. 2: radara atbalstīta darbības apturēšana pēc pieprasījuma *Barão de São João* vējparkā, Portugālē

E.ON 50 megavatu *Barão São João* vējparkā, kas atrodas putnu migrācijas maršrutā, tika izmantots protokols "radara atbalstīta darbības apturēšana pēc pieprasījuma" (*RASOD*), kurš pamatojās uz iepriekš noteiktu kritēriju kopumu. Migrējošo putnu lidošanas aktivitātes monitoringam tika izmantota monitoringa komanda, kas veica novērojumus no augstiem novērošanas punktiem. Reāllaika radara dati nodrošināja monitoringa komandas koordinatoram kvalitatīvāku informāciju, uz kuras pamata sākt darbības apturēšanu.

Ar laiku monitoringa komandas pieredze uzlaboja *RASOD* pieejas efektivitāti: 2010. –2014. gada laikposmā vidējais laiks, kas bija vajadzīgs, lai pēc rīkojuma došanas apturētu darbību, saruka par 91 % un gada vidējās ekvivalentās darbības apturēšanas stundas samazinājās par 86 %. Turbīnu lāpstiņu kustību varēja apturēt aptuveni 15 sekunžu laikā pēc darbības apturēšanas sākuma, izmantojot uzraudzības vadības un datu ieguves (*SCADA*) sistēmu, kas nodrošina reāllaika piekļuvi atsevišķām vējturbīnām un vējparkiem un to pārvaldību.

Turklāt, lai atsāktu turbīnu darbību, nebija vajadzības papildus sazināties ar operacionālajiem darbiniekiem. Darbības apturēšanas protokola piemērošanas laikā netika reģistrēta neviena sadursme ar migrējošiem planējošiem putniem. Piecu gadu pētījuma pēdējā gadā kopējais ekvivalentais darbības apturēšanas periods bija 0,2 % no gada pieejamā ekvivalentā laika un vairāk nekā 40 % no ekvivalentajiem darbības apturēšanas periodiem radīja nebūtiskus enerģijas zudumus, jo vēja ātrums bija mazs.

69. Attiecībā uz atjaunīgās enerģijas staciju iekārtu un apvienotās enerģijas krātuvju ierīkošanu un šādu staciju un krātuvju pieslēgšanu tīklam ar Direktīvu (ES) 2023/2413 (ar ko pārskatīta Atjaunojamo energoresursu direktīva) ([71]) ir ieviesti attiecīgi noteikumi par ietekmes mazināšanas pasākumu ieviešanu "paātrinātas atjaunīgo energoresursu apguves teritorijās" (*RAA*) (pārskatītās Atjaunojamo energoresursu direktīvas 15.c pants), "īpašās infrastruktūras teritorijās" (pārskatītās Atjaunojamo energoresursu direktīvas 15.e pants), kā arī attiecībā uz atjaunīgās enerģijas projektiem ārpus šīm teritorijām (Atjaunojamo energoresursu direktīvas 16.b pants).

70. Pārskatītās Atjaunojamo energoresursu direktīvas 15.c panta 1. punkta b) apakšpunktā ir noteikts, ka, izstrādājot *RAA* plānus, ir jāizstrādā pienācīgi noteikumi par rezultatīviem ietekmes mazināšanas pasākumiem. Tajā noteikts, ka dalībvalstīm attiecīgā gadījumā jānodrošina, ka pienācīgi ietekmes mazināšanas pasākumi tiek piemēroti samērīgi un laikus, lai nodrošinātu atbilstību citu starpā Putnu direktīvas 5. pantam. Pārskatītās Atjaunojamo energoresursu direktīvas 15.e panta 2. punktā ir iekļauts līdzīgs noteikums attiecībā uz gadījumiem, kad tiek izstrādāti īpašu infrastruktūras teritoriju plāni tīkla un uzkrāšanas infrastruktūrai, kas vajadzīga, lai atjaunīgo enerģiju integrētu elektrosistēmā. Ir izstrādāti norādījumi ([72]) un īpašs pētījums ([73]) par *RAA* izraudzīšanos un norādījumi ([74]) par īpašu infrastruktūras teritoriju izveidi, tai skaitā par ietekmes mazināšanas pasākumu izmantošanu.

71. Ietekmes mazināšanas pasākumu apzīmētājs "pienācīgi" nozīmē, ka ietekmes mazināšanas pasākumiem vajadzētu būt pietiekamiem un iedarbīgiem, lai nodrošinātu atbilstību Putnu direktīvas 5. pantam (piemēram, izvairītos no putnu nonāvēšanas un būtiskas traucēšanas), bet tai pašā laikā samērīgiem. Piemēram, ja ir pierādīts, ka ar vizuālu vai akustisku atbaidīšanas līdzekļu izmantošanu pietiek, lai izvairītos no putnu sadursmēm ar vējturbīnām konkrētā vējparkā, nebūtu vajadzības izmantot vēl kādu ietekmes mazināšanas pasākumu, piemēram, uz laiku ierobežot darbību, kad tuvumā atrodas putni.

72. Pārskatītās (ar Direktīvu (ES) 2023/2413 grozītās) Atjaunojamo energoresursu direktīvas 16.b panta 2. punktā attiecībā uz projektiem, kas atrodas ārpus *RAA*, ir teikts: "Ja atjaunojamās enerģijas projektā ir pieņemti nepieciešamie ietekmes mazināšanas pasākumi, jebkādu saskaņā ar Direktīvas 92/43/EEK 12. panta 1. punktu un [Putnu direktīvas] 2009/147/EK 5. pantu aizsargāto sugu nonāvēšanu vai traucēšanu neuzskata par tīšu." Minētās Atjaunojamo energoresursu direktīvas grozījumu direktīvas 37. apsvērumā ir sīkāk precizēts, ka nekāda nonāvēšana vai būtiska traucēšana nebūtu jāuzskata par apzinātu, ja Atjaunojamo energoresursu direktīvas darbības jomā ietilpstošu atjaunīgās enerģijas staciju būvniecības un ekspluatācijas projektā ir paredzēti pienācīgi ietekmes mazināšanas pasākumi, lai izvairītos no šādas nonāvēšanas, novērstu traucējumus, novērtētu šādu pasākumu iedarbīgumu, veicot pienācīgu uzraudzību, un, ņemot vērā savākto informāciju, veiktu turpmākus pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu, ka nav būtiskas nelabvēlīgas ietekmes uz attiecīgo sugu populāciju. Lai gan 37. apsvērumā nav atsevišķi nošķirti projekti, kas atrodas *RAA*, un tie, kas atrodas ārpus tām, tas liek noprast, ka sniegtais precizējums būtu piemērojams abos gadījumos ([75]).

73. Jaunieviestus ietekmes mazināšanas pasākumus (kuru rezultativitāte nav plaši pārbaudīta) ar Atjaunojamo energoresursu direktīvas 15.c panta 1. punktu un 16.b panta 2. punktu ir atļauts izmantot pilotprojektos, kas attiecas uz atjaunīgās enerģijas stacijām, kuras atrodas *RAA* vai ārpus tām, ar noteikumu, ka šo pasākumu rezultativitāte tiek uzraudzīta un, ja tie izrādās nerezultatīvi, nekavējoties tiek veikti korektīvi pasākumi.

74. Tomēr ir jānodrošina šo pasākumu rezultativitātes uzraudzība. Ja tie, ņemot vērā savākto informāciju, izrādīsies nerezultatīvi, pēc vajadzības būs jāveic turpmāki pasākumi.

([71]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/2413 (2023. gada 18. oktobris), ar ko attiecībā uz atjaunīgo energoresursu enerģijas izmantošanas veicināšanu groza Direktīvu (ES) 2018/2001, Regulu (ES) 2018/1999 un Direktīvu 98/70/EK un atceļ Padomes Direktīvu (ES) 2015/652 (OV L, 2023/2413, 31.10.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_lv.

([73]) https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-lv?WT.mc_id=Searchresult&WT.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Ar Direktīvu (ES) 2023/2413 ieviestais 16.b panta 2. punkts skaidri attiecas uz projektiem, kas atrodas ārpus *RAA*. Ņemot to vērā, projektiem, kas atrodas *RAA* un kam piemēro vienkāršotas atļauju piešķiršanas procedūras, nebūtu jāpiemēro stingrāki sugu aizsardzības noteikumi par tiem, ko piemēro ārpus *RAA* esošiem projektiem.

Elektroenerģijas pārvades un sadales iekārtas

75. Elektrolīnijas var radīt vairākus būtiskus riskus putniem, galvenokārt sadursmju un nāvējoša elektrošoka risku.

76. Sadursmes notiek gan ar pārvades, gan ar sadales līnijām – tad, kad putni, jo īpaši lielākas sugas, piemēram, plēsīgie putni vai ūdensputni, nepamana lidojuma ceļā esošus vadus un tāpēc tiek ievainoti vai iet bojā. Tas ir īpaši problemātiski teritorijās, kurās elektrolīnijas šķērso migrācijas maršrutus, mitrājos vai atklātās ainavās, kur putni navigācijai izmanto vizuālus orientierus. Dažas sugas sava lidošanas veida, īpatņu lieluma vai ierobežotās manevrēšanas spējas dēļ ir pakļautas briesmām vairāk nekā citas.

77. Vēl viens liels apdraudējums, ko rada vidēja sprieguma un zemsprieguma elektrolīnijas, ir nāvējošs elektrošoks. Tas jo īpaši attiecas uz lielākiem putniem, kas, tupot uz stabiem vai caurlidojot starp vadiem, vienlaikus pieskaras divām fāzēm vai fāzei un sazemētai ierīcei un tādējādi – jo īpaši, ja spalvas ir mitras, – saslēdz elektrisko ķēdi. Visvairāk skartie ir plēsīgie putni, stārķi un citi lielie putni, un tie pārsvarā iet bojā teritorijās, kur stabu konstrukcija vai atstatums starp vadiem nav adekvāts. Sugu grupas, kas nāvējošu elektrošoku saņem īpaši bieži, ir stārķveidīgie (*Ciconiiformes*), piekūnveidīgie (*Falconiformes*), vanagveidīgie (*Accipitriformes*), pūčveidīgie (*Strigiformes*) un zvirbuļveidīgie (*Passeriformes*) ([76]).

78. Papildus tiešai nonāvēšanai elektrolīnijas var izraisīt sekundāru ekoloģisko ietekmi, piemēram, populācijas sarukšanu, sugu sastāva izmaiņas un lielāku neaizsargātību pret plēsējiem. Šīs ietekmes samazināšanā liela nozīme ir tādiem ietekmes mazināšanas pasākumiem kā putnu novirzīšana, vadu izolēšana un stratēģiska līniju trasēšana, taču ir arī ārkārtīgi svarīgi veikt rūpīgu plānošanu un uzraudzību, lai enerģētikas infrastruktūras attīstību līdzsvarotu ar putnu aizsardzību. Turklāt augstsprieguma līnijas var sadrumstalot dzīvotnes un radīt šķēršļus, mainot putnu pārvietošanās modeļus un potenciāli samazinot piekļuvi kritiski svarīgām barošanās vai vairošanās teritorijām.

79. Komisija ir izstrādājusi īpašu norādījumu dokumentu par šo jautājumu, lai palīdzētu dalībvalstīm, ieinteresētajām personām un uzņēmējiem risināt šīs problēmas saskaņā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktu noteikumiem ([77]). Līdzīgi norādījumi ir izstrādāti arī citur ([78]).

Gadījuma pētījums Nr. 3: projekts *SafeLines4Birds*

Šis ir ES programmas *LIFE* līdzfinansēts sešu gadu projekts, kura mērķis ir samazināt putnu nedabisko mirstību, ko izraisa elektrolīnijas Francijā, Beļģijā un Portugālē. Šī ietekme – sadursmes, nāvējošs elektrošoks un iztraucējumi vairošanās laikā – būtiski apdraud dažādas putnu sugas, to vidū bārdaino grifu, melno grifu un mazo sīgu. Projekts ir par 13 sugām, kas sava lieluma, uzvedības un izplatības dēļ ir īpaši mazaizsargātas.

Šajā projektā sadarbojas plašs 15 partneru konsorcijs, kas ietver pārvades sistēmu operatorus (PSO), sadales sistēmu operatorus (SSO), vides NVO un zinātniskos ekspertus no Francijas, Beļģijas, Portugāles, Vācijas un Amerikas Savienotajām Valstīm. Francijas Nacionālās ornitofaunas komitejas (*CNA*) aizsāktais projekts *SafeLines4Birds* ir piemērs, kas ilustrē reti sastopamu un rezultatīvu darbības koordinēšanu starp dabas aizsardzības organizācijām un tīkla operatoriem. Šī sadarbība veicina mērķētas un koordinētas darbības, ar kurām samazina elektrolīniju ietekmi uz putniem.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02).

([78]) Bernes Konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību, 2004, Ieteikums Nr. 110 par gaisvadu elektroenerģijas pārvades iekārtu (elektrolīniju) negatīvās ietekmes mazināšanu uz putniem (*Recommendation No. 110 on minimising adverse effects of above-ground electricity transmission facilities (power lines) on birds*), *https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE*; ANO Konvencija par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību (*CMS*), 2002, Rezolūcija Nr. 7.4 par migrējošo putnu bojāeju nāvējoša elektrošoka dēļ (*Resolution 7.4 on Electrocution of Migratory Birds*), *http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf*.

Projektā putnu mirstības problēma tiek risināta ar daudzpusīgu pieeju. Galvenais ir izstrādāt jutīguma karti un noteikt viskritiskākās teritorijas un pēc tam veikt modernizācijas pasākumus vai palīdzēt tīkla turpmākajā plānošanā. Viens no galvenajiem ietekmes mazināšanas pasākumiem, kas projektā tiks īstenoti, ir 3 880 pretsadursmju ierīču uzstādīšana augsta riska vietās. Tajā arī tiks testēti inovatīvi risinājumi, piemēram, putnu sadursmju novēršanas sistēma (*ACAS*), kurā, lai uzlabotu vadu redzamību naktī, tiek izmantota ultravioletā gaisma, un tiks īstenoti nāvējoša elektrošoka novēršanas pasākumi. Papildus tam *SafeLines4Birds* mērķis ir samazināt traucējumus vairošanās sezonā un uzlabot zināšanas un dalīties ar tām visā Eiropā. Ilgtermiņa mērķis ir nodrošināt aptverto putnu sugu dzīvotspēju, samazinot to saskari ar elektrolīnijām.

Plašāka informācija:

https://www.safelines4birds.eu/.

1. izcēlums. Konference *Wingspan*

Konference *Wingspan 2024: Partnerships for a bird-friendly energy transition* ("*Wingspan 2024*: partnerība putniem draudzīgai enerģētikas pārkārtošanai") notika Briselē 2024. gadā un bija pirmā *Wingspan* konference, kas turpmāk notiks reizi divos gados un pievērsīsies dabai labvēlīgai enerģētikas pārkārtošanai.

2024. gadā konferencē tika demonstrētas partnerības starp elektrotīklu operatoriem, atjaunīgo energoresursu attīstītājiem un operatoriem un vides jomas pilsonisko sabiedrību – tas radīja labvēlīgu augsni jaunu partnerību izveidei. Tā bija pirmā no divgadu konferencēm, kurās vides aizsardzības aktīvisti, zinātnieki, tīklu operatori, atjaunīgo energoresursu attīstītāji un valdību pārstāvji var dalīties ar stratēģijām un risinājumiem, kā enerģētiku pārkārtot dabai labvēlīgā veidā. Starptautiskai auditorijai paredzētie temati aptvēra jaunākās zinātnes atziņas, mūsdienīgas aizsardzības stratēģijas un dabu iekļaujošas tehnoloģiskās inovācijas.

Pasākumā 320 tiešsaistes un klātienes dalībnieku, kas pārstāvēja plašu ieinteresēto personu loku no visas pasaules – tīkla operatorus, NVO, atjaunīgās enerģijas attīstītājus, akadēmiskās aprindas un iestādes –, sapulcējās ar mērķi rīkoties sakarā ar steidzamo vajadzību pēc enerģētikas pārkārtošanas, kas būtu dabai draudzīga. Konferencē notika vērtīgas paneļdiskusijas, zinātniskas prezentācijas, darbseminārs, stenda referātu sesija un gadatirgus, kurā tika demonstrētas putnu aizsardzības ierīces, ko izmanto elektrolīnijās un vēja enerģijas infrastruktūrā.

Visi konferences materiāli ir pieejami šeit: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/.

Tēžu krājums: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358.

Ieguves rūpniecība

80. Minerālu ieguve pēc savas būtības ir tāda, ka vienmēr ietekmē zemi, uz kuras tā tiek veikta. Lielākajā daļā raktuvju un karjeru ieguves procesā ir jāaizvāc virszemes elementi un ir vajadzīga vieta uzglabāšanas krautnēm, terikoniem un iebedrēm, kā arī saistītajai infrastruktūrai, ēkām un pievedceļiem. Šādas darbības dažkārt var arī iznīcināt ligzdas un olas, būtiski traucēt putnus un izraisīt putnu dzīvotņu izzušanu vai degradēšanos. Tomēr tas nekādā gadījumā nenotiek sistemātiski, un ietekmes riski ir jānovērtē katrā gadījumā atsevišķi. Pastāvīgi jāmonitorē putnu sastopamība, un attiecīgi būtu jāveic pienācīgi pasākumi ieguves vietā un tās apkārtnē. Lai palīdzētu dalībvalstīm, ieinteresētajām personām un uzņēmējiem šīs problēmas risināt saskaņā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktu noteikumiem, Komisija ir izstrādājusi īpašus norādījumus ([79]).

([79]) Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, *EC guidance on undertaking non-energy extractive activities in accordance with Natura 2000 requirements*, Publikāciju birojs, 2011, https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870, *Vadlīnijas. Ar enerģētiku nesaistītu derīgo izrakteņu ieguve un* Natura 2000*: kopsavilkums*, Publikāciju birojs, 2019, https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239.

Gadījuma pētījums Nr. 4: *LIFE in Quarries*

LIFE in Quarries ir projekts, ko vada *Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique* (*FEDIEX*) sadarbībā ar Valonijas reģionu (Dabas un mežu departamentu), Ljēžas Universitātes fakultātes *Gembloux Agro-Bio Tech* Bioloģiskās daudzveidības un ainavu nodaļu, *Natagora asbl* un *Parc naturel des Plaines de l'Escaut*. Tas ir parādījis, ka aktīvos karjeros, kur izveidojas klintis, smilšainas nogāzes, kailas augsnes, pagaidu vai pastāvīgas ūdenstilpes un daudzveidīgs reljefs, var būt pārsteidzoša sugu daudzveidība, un šo sugu vidū ir putni, kas dod priekšroku šādām atklātām vai klinšainām/smilšainām dzīvotnēm, nevis mežiem vai lauksaimniecības zemei.

Ar tādiem pasākumiem kā vertikālo klinšu un smilšu vaļņu (smilšu uzbērumu / mīksto klinšu) atjaunošana, pagaidu dīķu un zālāju apsaimniekošana un pastāvīgu ūdensobjektu vai peldošu platformu izveide projektā tika ierīkotas putniem labvēlīgas ligzdošanas un barošanās vietas. No tā labumu gūst, piemēram, tādas uz klintīm vai stāvos krastos ligzdojošu putnu sugas kā krastu čurkste, bišu dzenis un zivju dzenītis. Ļoti urbanizētās un nostabilizētās ainavās karjeri palīdz saglabāt šo sugu populācijas. Vertikālu plakņu un smilšu vaļņu saglabāšana, tīša izveide un uzturēšana nodrošina ideālu dzīvotni šiem alu racējiem. Bez iejaukšanās vertikālās plaknes galu galā sabrūk un kailās smiltis pārņem veģetācija, un tas padara dzīvotni nepiemērotu.

Projektā *LIFE in Quarries* netika gaidīts līdz karjeru slēgšanai – tā vietā bioloģisko daudzveidību dinamiski pārvaldīja izrakteņu ieguves laikā, proti, putniem labvēlīgas dzīvotnes izveide un uzturēšana notika līdztekus karjera darbībai. Tas parādīja, ka rūpniecisku aktivitāti ir iespējams apvienot ar putnu un citu savvaļas dzīvnieku un augu populāciju aizsardzību.

Bioloģiskais monitorings, kas tika veikts 27 iesaistīto aktīvo karjeru tīklā, ir apstiprinājis, ka mērķsugas, to vidū putni, strauji ieņem jaunizveidotās dzīvotnes, un tas parāda, ka pārvaldības darbības ir devušas reālus bioloģiskās daudzveidības rezultātus, nevis tikai radījušas teorētisku tās potenciālu.

Projekts ir licis pamatus labai bioloģiskās daudzveidības pārvaldības praksei, ko, izmantojot pamatnostādnes, monitoringa protokolus un ilgtermiņa saistības (piemēram, uzturēt svarīgākās dzīvotnes 15 gadus), var piemērot arī citur, un rāda karjeru operatoriem piemēru, kā savās standarta darbībās iekļaut putnu un citas dzīvās dabas aizsardzību.

Plašāka informācija:

https://www.lifeinquarries.eu/en/.

Mājokļi un ēkas

81. Ēkas putnus ietekmē vairākos veidos. Lielu stikla virsmu izmantošana modernās ēkās rada sadursmes risku. Putni bieži vien nespēj atšķirt atstarojošu vai caurspīdīgu stiklu no atklātām debesīm vai veģetācijas, tāpēc tie tajā ielido un tiek ievainoti vai iet bojā. Daudzi stiklojuma ražotāji Eiropā mūsdienās piegādā putniem draudzīgu stiklu ar redzamiem rakstiem (punktiem, līnijām) vai pārklājumu, kas stiklu padara putniem pamanāmu. Ir iespējams arī modernizēt esošās stikla virsmas, izmantojot plēves, kas var samazināt atstarošanu un, ja tās ir labi izveidotas, līdz minimumam samazināt būtiskas sadursmes. Risinājumu sniedz arī ēku arhitektūras dizaina pielāgošana ar mērķi iekļaut ēkā, piemēram, stiklu slīpā leņķī, "ribojumu" un atstarojuma lauzējus, lai stikls putniem mazāk izskatītos pēc atveres, kam var izlidot tieši cauri.

Gadījuma pētījums Nr. 5: projekts *LIFE BooGI-BOP*, kas novērš putnu sadursmes ar ēkām

LIFE BooGI-BOP (LIFE17 GIE/DE/000466) ir programmas *LIFE* finansēts projekts, kurā atzīts, ka putnu sadursmes ar ēkām, kam ir stikla fasādes, ir bioloģiskās daudzveidības apdraudējums, kas lielā mērā palicis nepamanīts. *BooGI-BOP* iniciatīva *Bird strike on buildings: what can companies do?* ("Putnu sadursmes ar ēkām: ko uzņēmumi var darīt šajā sakarā?") uzņēmumiem un teritoriju īpašniekiem piedāvā faktu lapu un norādījumu dokumentu, kuros izklāstīts, kāpēc putni ielido logos. Iemesli var būt, piemēram, veģetācijas vai debesu atstarošanās un dezorientācija, ko rada apgaismojums ēkas iekšienē un ārējais nakts apgaismojums. Norādījumos putnu sadursmes ar ēkām ir skatītas plašākas uz bioloģisko daudzveidību orientētas telpu projektēšanas ietvaros, mudinot uzņēmumus integrēt sadursmju novēršanu savos teritoriju novērtējumos, iepirkuma procedūrās un objektu apsaimniekošanas praksē.

Praksē *BooGI-BOP* atbalsta uzņēmumus, palīdzot tiem noteikt savu telpu riska zonas (piemēram, lielas vienlaidu stikla fasādes, naktī labi izgaismotas zonas, veģetācijai / zaļajiem koridoriem blakus esošas ēkas) un pēc tam piemērot ietekmes mazināšanas pasākumus. Tādi ir, piemēram, plēvju uzklāšana uz stikliem vai stiklojuma apstrāde citā veidā, kas palielina putnu drošību, redzamu rakstu izvietošana uz stikla virsmām, iekšējā/ārējā apgaismojuma samazināšana vai gaismas virziena maiņa ar mērķi mazāk piesaistīt putnus un samazināt atstarošanos un tādu apgaismojuma sistēmu integrēšana, kas samazina apgaismojumu "klusajās" stundās vai reaģē uz kustību. Projekts ir parādījis, ka šādas intervences gan veicina bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšanu, gan vairo apliecinājumus tam, ka uzņēmums ir vērsts uz ilgtspēju.

Plašāka informācija:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html,

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf.

82. Ēku mākslīgais apgaismojums putnu uzvedību traucē dažādos veidos. Putni, kas migrē naktī, navigācijai bieži izmanto dabiskos gaismas orientierus – zvaigznes, mēnessgaismu vai apvārsni. Ja nakts debesīs dominē spožas gaismas no ēkām vai pilsētas infrastruktūras, tās var šos putnus dezorientēt. Tie var riņķot ap apgaismotām konstrukcijām, novirzīties no kursa, tērēt vitāli svarīgas enerģijas rezerves, nosēsties bīstamās vietās, sadurties ar stikla fasādēm vai apgaismotām virsmām vai kļūt par vieglu laupījumu.

Gadījuma pētījums Nr. 6: projekts *LIFE Natura@night* par gaismas radīto piesārņojumu

Projektu *LIFE Natura@night* vada *Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves* partnerībā ar sešām pašvaldībām un vairākiem institūtiem, un tas darbojas Makaronēzijas arhipelāgos – Azoru salās, Madeirā un Kanāriju salās –, lai tur risinātu augošo gaismas radītā piesārņojuma problēmu. Šajās Atlantijas okeāna salās mīt 10 ligzdojošu jūras putnu sugu, kas ir ļoti jutīgas pret mākslīgo apgaismojumu, kā arī citi nakts dzīvnieki, piemēram, sikspārņi. Taču straujā pilsētu paplašināšanās pēdējos gados ir ievērojami palielinājusi mākslīgo apgaismojumu. Dati, kas savākti no fotometru tīkla, kurš 14 salās tika ierīkots iepriekšējā *Interreg* projektā *EELabs*, apstiprināja, ka gaismas radītais piesārņojums pastāvīgi aug, tāpēc ir steidzami jāīsteno ietekmes mazināšanas centieni.

Gaismas radīts piesārņojums īpaši apdraud jaunus jūras putnus, jo īpaši tādas sugas kā dzeltenknābja vētrasputns (*Calonectris borealis*). Kad šie putni rudens beigās pamet ligzdu un dodas uz okeānu, tie orientējas pēc mēness un zvaigznēm, lai nokļūtu līdz okeānam, kur paliks vairākus gadus, līdz atkal atgriezīsies ligzdošanas vietā. Mākslīgais apgaismojums no ielām, automobiļiem un ēkām var tos dezorientēt, novedot pie spēku izsīkuma, sadursmēm vai iestrēgšanas pilsētās, kur tie krīt par upuri tādiem plēsējiem kā kaķi un žurkas. Tas ir kļuvis par vienu no galvenajiem jūras putnu mirstības cēloņiem šajā reģionā.

Projektā *LIFE Natura@night* tiek kartēts gaismas radītā piesārņojuma apmērs salās un šīs kartes tiek izmantotas, lai partnerībā ar vairākām pašvaldībām izstrādātu mazāk kaitīgus sabiedriskā apgaismojuma ģenerālplānus. Tas ietver tradicionālo spuldžu nomaiņu pret jaunām LED spuldzēm, kas ir daudz efektīvākas un tādējādi ne tikai palīdz putniem, bet arī sniedz ievērojamus ekonomiskus ietaupījumus pašvaldībām. Piemēram, Madeiras *Câmara de Lobos* pašvaldība nesen uzstādīja 66 jaunus LED gaismekļus, kas līdz minimumam samazina izstaroto zilo gaismu, kurai, kā zināms, ir īpaši liela ietekme uz putniem un kukaiņiem. Mērķis ir līdz projekta beigām aizvākt vairāk nekā 400 apgaismes vienību no jutīgām zonām un ieviest lejupvērstu apgaismojumu, lai samazinātu debess spīdēšanu.

Šī iniciatīva nāk par labu ne tikai jūras putniem, bet arī bioloģiskajai daudzveidībai plašākā nozīmē un vietējām kopienām. Samazināts mākslīgais apgaismojums palīdz sikspārņiem un kukaiņiem saglabāt dabisko uzvedību un uzlabo cilvēku veselību, mazinot miega traucējumus un citas problēmas, kas saistītas ar pārmērīgu apgaismojumu naktī. Papildus tam projektā darbojas brīvprātīgie un dabas aizsardzības aktīvisti, kas tiek iesaistīti dezorientētu jūras putnu glābšanā; 2023. gada novembrī vien tika atrasti un droši atgriezti jūrā vairāk nekā 800 uz sauszemes iestrēgušu putnu.

Tas ir abpusēji izdevīga risinājuma piemērs – tiek gan novērsta mākslīgā apgaismojuma ietekme uz putniem un citiem dzīvniekiem naktī, gan samazinātas publiskās izmaksas.

Plašāka informācija:

https://naturaatnight.spea.pt/en/.

Gadījuma pētījums Nr. 7: būvniecības nozare Spānijā, *LIFE* projekts *ZEPAURBAN*

Viens no šā projekta mērķiem bija novērst Naumaņa piekūna (*Falco naumanni*) ligzdojošo koloniju iznīcināšanu vai traucēšanu, ko izraisa to ēku atjaunošanas darbi, uz kurām šie putni ligzdo. Projekta mērķis bija izstrādāt un saražot mākslīgos putnu būrīšus, kas ir drošāki, ilgizturīgāki un ekonomiskāki.

Viena no darbībām attiecās uz ligzdu substrāta piemērotību Bibliotēku, muzeju un kultūras mantojuma ģenerāldirektorāta pārvaldītajām ēkām. Kaseresā (*Cáceres*) veikto pasākumu mērķis bija sagrupēt kolonijas trīs ēkās, no kurām Naumaņa piekūnu un citu putnu dēļ pilsētas centrā uz zemes agrāk krita netīrumi.

Svētā Jura Kultūras centrā (*Centro Cultural San Jorge*) – ēkā, kur mitinās visvairāk pāru, – tika atjaunota putnu izmantotā un sabojātā jumta platība. Darbs ietvēra izliektu keramikas dakstiņu seguma tīrīšanu un hermetizāciju, paturot prātā nepieciešamību nodrošināt putniem piekļuvi. Lai mazinātu ietekmi uz putniem, zem seguma tika iedzītas koka naglas un uzklāti ventilējoši dakstiņi, lai putni varētu jumtiem piekļūt.

Plašāka informācija:

http://www.zepaurban.com/en.

Lauksaimniecība

83. Putnus var ietekmēt augsnes apstrāde vai pļaušana, tādu zālāju un aramzemes aršana, kur uz zemes atrodas ligzdas, zālāju pārveidošana vai dzīvžogu cirpšana pavasarī. Lauksaimniecība var ietvert arī darbības, kas var kaitēt putniem ziemošanas vai atpūtas periodos. Tāda ir, piemēram, intensīva ražas novākšana naktī olīvkoku audzēs. Lai nodrošinātu, ka šādas darbības nerada kaitējumu, kas aizliegts ar Putnu direktīvas 5. pantu, dalībvalstīm būtu jānosaka un jāpieņem skaidri un sīki izstrādāti aizsardzības pasākumi ar mērķi novērst un mazināt jebkādu aizliegtu kaitējumu sugām. Kompetentajām iestādēm būtu jāpiemēro īpaši aizsardzības pasākumi – noteikumi vai iepriekš noteikta prakse, kas būtu jāpiemēro saimniecību līmenī. Tie varētu būt, piemēram, telpiskais zonējums, vietēji rīkojumi par putnu sugu aizsardzību, ko varētu papildināt labas prakses rokasgrāmata, vietēji/valsts rīcības plāni vai tādu brīvprātīgo tīkli, kas vēlas monitorēt putnu klātbūtni un var brīdināt lauksaimniekus un iestādes (sk. gadījuma pētījumu Nr. 8). Lai palīdzētu pielāgot lauksaimniecības praksi, svarīgi ir arī finansiāli stimuli un atbalsts zemes apsaimniekotājiem.

84. Putnu direktīvas 5. pants nenozīmē, ka lauku putnu vairošanās un ligzdošanas periodā nedrīkst veikt lauksaimniecības darbības. Tomēr šādas darbības ir jāpielāgo, lai novērstu kaitējumu, kas aizliegts ar 5. pantu, un pielāgojumi jābalsta uz vislabāko pieejamo informāciju, piemēram, par putnu klātbūtni vai to ligzdu atrašanās vietu. Dalībvalstīm būtu jānosaka un jāpieņem skaidri un sīki izstrādāti aizsardzības pasākumi, kas vajadzīgi, lai novērstu un mazinātu jebkādu aizliegtu kaitējumu sugām. Šādi pasākumi būtu aktīvi jāpopularizē, sniedzot norādījumus, piedāvājot apmācību vai izdarot paziņojumus, kas nodrošinātu informētību par ierobežojumiem un to, ka tie tiek īstenoti (sk. gadījuma pētījumu Nr. 8). Dalībvalstīm ir vajadzīgas arī šo pasākumu kontroles un izpildes panākšanas sistēmas, kuras balstītas uz putnu un ligzdu klātbūtnes monitoringu ([80]), kuram jābūt pamatīgam un kurā izmanto arī amatierzinātnes ieguldījumu.

85. Atbilstību Putnu direktīvas 5. pantam var palīdzēt nodrošināt ES kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) pasākumi, citu starpā ekoshēmas, vidiskās, ar klimatu saistītās un citas pārvaldības saistības un platībatkarīgie maksājumi par dažām obligātajām prasībām (piemēram, *Natura 2000* maksājumi), kā arī KLP nosacījumu sistēma ([81]). Līdzīgi pasākumi būs KLP satvarā pieejami arī pēc 2027. gada. Viens no KLP noteiktajiem laba zemes lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa (LLVS) standartiem, kas ir vērsts uz bioloģisko daudzveidību, ir 8. LLVS ([82]). Tajā noteikts, ka lauksaimniekiem ir jāsaglabā ainavas iezīmes un ir aizliegts cirpt dzīvžogus un cirst kokus putnu pārošanās un ligzdošanas sezonā, tādējādi tas veicina atbilstību 5. panta b) un d) punktam (sk. gadījuma pētījumu Nr. 9). Tomēr jānorāda, ka nekādas izmaiņas KLP nosacījumu sistēmas noteikumos, ne arī saistītajos valstu noteikumos nemaina Putnu direktīvā noteiktos pienākumus. Lai nodrošinātu atbilstību 5. pantam, dalībvalstīm šādi noteikumi var būt jāpapildina ar vēl citiem noteikumiem un jānodrošina, ka visi attiecīgie pasākumi attiecas uz visiem lauksaimniekiem, arī tiem, kuri KLP atbalstu nesaņem.

Gadījuma pētījums Nr. 8: brīvprātīgo nodrošināta lauku lijas aizsardzība Francijā

Francijā Normandijas reģions ar brīvprātīgo palīdzību atbalsta ligzdu monitoringu labības laukos. Tiklīdz brīvprātīgie ornitologi ir konstatējuši ligzdas, iestādes paziņo zemes īpašniekam par nepieciešamību ligzdas aizsargāt. Pēc tam ornitologi kopā ar kompetentajām iestādēm tiekas ar lauksaimnieku, lai apspriestu sugu aizsardzību. Lielākajai daļai lauksaimnieku dalība šajā sugu aizsardzības sistēmā nesagādā nekādas grūtības. 2021. gada pavasarī brīvprātīgie un profesionālie ornitologi šajā reģionā aizsargāja 67 apdraudētas sugas, un tas par vairāk nekā 50 % pārsniedz iepriekšējo 4 gadu augstāko rādītāju. 2021. gadā, pateicoties šai darbībai, netika iznīcināta 41 lauku lijas (*Circus cyaneus*) ligzda, 12 akmeņkuitalas (*Burhinus oedicnemus*) ligzdu un, vissvarīgākais, ceru ormanīša (*Zapornia pusilla*) vairošanās teritorijas Sēnas estuārā.

Plašāka informācija:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html;

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175.

([80]) Arvien plašāk tiek izmantotas jaunas putnu monitoringa tehnoloģijas, kas nodrošina augstas izšķirtspējas reāllaika datus, tā samazinot vajadzību pēc darbietilpīgiem, manuāliem lauka novērojumiem.

([81]) Lai saņemtu ES ienākumu atbalstu, lauksaimniekiem ir jāievēro virkne pamatnoteikumu. Mijiedarbību starp šiem noteikumiem un lauksaimniekiem sniegto atbalstu sauc par nosacījumu sistēmu. Lai saņemtu KLP atbalstu, lauksaimniekiem ir jāievēro noteikumi, arī laba lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa (LLVS) standarti. Lauksaimniekiem, kuri pārkāpj LLVS standartus, tiek samazināts ES atbalsts un var tikt piemērotas citas sankcijas. Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 2. decembra Regulu (ES) 2021/2115, ar ko izveido noteikumus par atbalstu stratēģiskajiem plāniem, kuri dalībvalstīm jāizstrādā saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku (KLP stratēģiskie plāni).

([82]) Ar 5. panta īstenošanu saistītā 8. LLVS prasība un standarts ir attiecīgi "Ainavas iezīmju saglabāšana" un "Aizliegums cirpt dzīvžogus un cirst kokus putnu pārošanās un ligzdošanas sezonā".

Gadījuma pētījums Nr. 9: 8. LLVS standarta īstenošana Beļģijā, Luksemburgā, Vācijā, Itālijā un Spānijā

Piemēri tam, kā Putnu direktīvas 5. panta b) un d) punktā noteiktie aizliegumi tiek īstenoti, izmantojot 8. LLVS:

— Beļģija (Valonija): putnu vairošanās un ligzdošanas periodā, t. i., no 1. aprīļa līdz 31. jūlijam, ir aizliegta dzīvžogu cirpšana un koku apgriešana;

— Beļģija (Flandrija): vairošanās sezonā (aptuveni no 15. marta līdz 15. jūnijam) ir aizliegta dzīvžogu cirpšana un koku apgriešana;

— Luksemburga: putnu vairošanās un ligzdošanas sezonā ir spēkā dzīvžogu un koku cirpšanas un apgriešanas aizliegumi – saskaņā ar 2018. gada 18. jūlija likuma 17. panta 6. un 7. punktu no 1. marta līdz 1. oktobrim ir aizliegts apgriezt dzīvžogus, krūmājus un mežmalas. Izņēmumi ir dzīvojamo īpašumu vai parku dzīvžogu apcirpšana un mežsaimniecības darbībām nepieciešamā apcirpšana. Jebkāda griešana, kas bojā dzīvžogus, krūmājus vai mežmalas, jo īpaši griešana ar nepiemērotiem instrumentiem vai metodēm, piemēram, veserīšu pļaujmašīnām, ir aizliegta;

— Vācija: saskaņā ar Federālo dabas aizsardzības likumu un saistītajiem federālo zemju tiesību aktiem nosacījumu sistēmas ietvaros no 1. marta līdz 30. septembrim piemēro griešanas/ciršanas aizliegumu dzīvžogiem, kokaugiem klātām joslām, rindās augošiem kokiem, lauku ieskautiem koku puduriem un atsevišķiem kokiem;

— Itālija: visā valstī piemēro aizliegumu apgriezt kokus un krūmus no 15. marta līdz 15. augustam – putnu vairošanās un ligzdošanas sezonā –, ja vien reģionālā līmenī nav noteikts citādi;

— Spānija: putnu vairošanās un reprodukcijas sezonā (no marta līdz augustam) ir aizliegts veikt dzīvžogu un koku ciršanas un apgriešanas darbības, ja vien vides aizsardzības iestāde to nav skaidri atļāvusi. Dzīvžogi ir definēti LLVS iedaļā "Ainavas elementi".

86. Lauksaimniecisko konsultāciju dienesti turklāt sniedz konkrētus ieteikumus, lai palīdzētu izpildīt Putnu direktīvā noteiktās sugu aizsardzības prasības. Lauksaimniecības konsultanti, kas specializējas lauka putnu jomā, var sniegt konsultatīvu atbalstu lauksaimniekiem. Šiem konsultantiem var piekļūt ar lauksaimniecības kameru, privātu konsultāciju dienestu, privātu aģentūru vai NVO starpniecību. Konsultantu uzdevums ir palielināt lauksaimnieku informētību par viņu pienākumiem attiecībā uz to sugu aizsardzību, kuras sastopamas uz viņu zemes. Konsultanti var informāciju sniegt tiešsaistē, rakstiski vai klātienē uz vietas. Piemēram, ja kāds lauku saimniecības zemesgabals ir iekļauts teritorijā, ko izmanto lauka putni, par to var tikt sniegta informācija viedtālruņa lietotnē.

Mežsaimniecība

87. Putnu direktīvas 5. pants nenozīmē, ka vairošanās un ligzdošanas periodā nedrīkst veikt mežsaimniecības darbības. Lai nenodarītu kaitējumu putnu sugām, meža apsaimniekošanas plānošanā un praksē būtu jāintegrē preventīvi pasākumi, un tas jo īpaši attiecas uz vairošanās sezonā veiktu mežistrādi, kas, ļoti iespējams, varētu ietekmēt putnus un to ligzdas. Preventīvi pasākumi var ietvert darbību telpisko un laika plānošanu, kas balstīta uz risku, piemēram, attiecīgā gadījumā paredzot buferzonas ap jutīgiem elementiem vai svarīgu dzīvotnes struktūru saglabāšanu. EST ir precizējusi, ka tad, ja mežizstrāde (kailcirte vai cita veida cirte) ir plānota mežā, par kuru zināms, ka tajā atrodas putnu ligzdas, uz mežizstrādi putnu vairošanās un ligzdošanas laikā neatkarīgi no sugas saglabāšanās stāvokļa attiecas Putnu direktīvas 5. panta a) un b) punktā noteiktie aizliegumi ([83]). Ja mežizstrāde radītu traucējumus, kas, no direktīvas mērķu viedokļa raugoties, būtiski ietekmētu putnu populācijas, uz to attiektos arī 5. panta d) punkts.

([83]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 49., 54. un 62. punkts.

88. Tas nenozīmē, ka mežizstrāde tiek pilnīgi aizliegta, pat putnu ligzdošanas un mazuļu audzēšanas periodā ne, tomēr, lai nepieļautu 5. panta aizliegtās darbības, plānotās darbības ir jāpielāgo, pamatojoties uz vislabāko pieejamo informāciju, piemēram, par ligzdojošo putnu klātbūtni vairošanās vai ligzdošanas vietās ([84]). Ja darbības paredzēts veikt vairošanās un ligzdošanas sezonā, plānojot un veicot šīs darbības, īpaši jāpiesargās, lai izvairītos no teritorijām, par kurām ir norādes, ka tajās notiek aktīva vairošanās vai ligzdošana (piemēram, zināmām vai regulāri izmantotām vairošanās vietām un īpaši jutīgām dzīvotnēm). Koki, par kuriem zināms, ka tie ir piemēroti ligzdošanai, nokaltuši koki, dzīvotņkoki un dobumaini koki būtu jāatstāj neskarti, lai neizņīcinātu ligzdas. Dažās dzīvotnēs, par kurām zināms, ka tajās ir vai varētu būt liels ligzdu blīvums, pienācīgs pasākums var būt arī mežsaimniecības darbu ierobežošana ligzdošanas periodā. Attiecībā uz dažām sugām varētu apsvērt vēl citus papildu pasākumus, piemēram, kluso vai aizliegto zonu izveidi ap zināmajām ligzdām ligzdošanas periodā (tas jo īpaši attiecas uz lielajām sugām, piemēram, melno stārķi (*Ciconia nigra*) vai plēsīgajiem putniem), ja pastāv iespēja, ka tiks iznīcinātas ligzdas vai radīsies būtiski iztraucējumi. Piemēram, lai īstenotu 5. panta d) punktu, Ungārijā, izmantojot pagaidu ierobežojumus, cilvēka darbības ap noteiktu plēsīgo putnu sugu, pūču un melno stārķu ligzdām jau sen tiek ierobežotas, lai neradītu tiešus traucējumus vairošanās sezonā ([85]). Uz dažām citām mazāk jutīgām sugām īslaicīgs traucējums vairošanās sezonā varētu neatstāt būtisku ietekmi, un tas neapdraudētu to vairošanās sekmes. Valsts kompetentajām iestādēm ir jānosaka pienācīgi preventīvi pasākumi, ņemot vērā konkrēto sugu un situāciju.

89. Ja operatori plāno darbības ārpus vairošanās un ligzdošanas perioda un vajadzības gadījumā piemēro teritorijai specifiskus preventīvus pasākumus, atlikusī ietekme parasti nav apzināts un būtisks traucējums 5. panta d) punkta nozīmē.

90. Tādus pasākumus kā vērienīga saglabāšanas mežsaimniecība, kas paredz atstāt pastāvīgus pudurus, dzīvotņkokus un citas bioloģiski nozīmīgas struktūras, attiecīgā gadījumā varētu piemērot kā daļu no ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas, kas aptver lielāko daļu pašreizējo meža apsaimniekošanas prakšu. Arī Komisijas pamatnostādnēs par *Natura 2000* un mežiem ir ietverta labas prakses pieredze un piemēri no dažādām dalībvalstīm meža apsaimniekošanas jomā ([86]) un ir sniegts sīkāks ieskats tajā, kā mežsaimniecību saskaņot ar dabas un putnu aizsardzību.

91. Turklāt ir svarīgi mežkopjus finansiāli stimulēt un atbalstīt, lai palīdzētu nodrošināt, ka mežsaimniecības darbības saskan ar putnu aizsardzību.

Gadījuma pētījums Nr. 10: melnā stārķa aizsardzības un pārvaldības paraugprakse Polijā

Rogovas (*Rogów*) Meža eksperimentālā stacija un Ērgļu aizsardzības komiteja ar Polijas darbības programmas "Infrastruktūra un vide" atbalstu ir īstenojušas virkni pasākumu, kuru mērķis ir uzlabot melnā stārķa un tā dzīvotņu aizsardzību 16 *Natura 2000* teritorijās visā Polijā.

Līdz 2023. gadam projekts bija aizsargājis veselas 600–700 vairošanās vietas, atbalstot 55 % šajā valstī ligzdojošās populācijas. Tas tika paveikts, vides aizsardzības reģionālajiem direktoriem nosakot ligzdu aizsardzības zonas (katru aptuveni 2 800 hektāru platībā). Meža apsaimniekošanas prakse un cilvēku radīti traucējumi šajās zonās tiek ierobežoti gan vairošanās sezonā, gan ārpus tās. Tādējādi ne tikai tiek novērsta ligzdojošu putnu traucēšana, bet arī saglabātas ligzdas un to apkārtējā dzīvotne. *Natura 2000* teritorijās aizsargājamās zonas ap ligzdošanas vietām kopā aizņem vairāk nekā 600 000 hektāru.

([84]) Tas vien, ka putns ir novērots konkrētā teritorijā, ne vienmēr nozīmē, ka putns tur vairojas. Lai apstiprinātu, ka putns teritorijā ligzdo, ir vajadzīgi pierādījumi, piemēram, jāatrod ligzda ar olām vai mazuļiem, jāredz pieauguši īpatņi nesam barību mazuļiem, jānovēro nesen lidspēju ieguvuši mazuļi vai jāredz uzmanības novēršanas mēģinājumi vai izlikšanās par ievainotu. Lai varētu pieņemt varbūtību, ka putni teritorijā vairojas, būtu jānovēro tādi elementi kā pāris tam piemērotā dzīvotnē, riesta izpausmes, dziedāšana, ar ko putns iezīmē savu teritoriju, putni, kas apmeklē varbūtēju ligzdas vietu, vai ligzdas veidošana.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687, https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) *Natura 2000 and forests. Part III, Case studies*, Publikāciju birojs, 2015, https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Tā kā melnā stārķa saikne ar mežiem ir labi zināma, projektā tika rīkoti arī izglītojoši un publicitātes pasākumi ieinteresētajām personām, kuru darbība saistīta ar *Natura 2000* meža teritorijām.

Plašāka informācija:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/.

Gadījuma pētījums Nr. 11: izvairīšanās no lielo plēsīgo putnu traucēšanas ligzdošanas periodā komerciāli apsaimniekotos mežos Somijā

Mežizstrāde un citas meža apsaimniekošanas darbības, ko veic putnu ligzdošanas periodā, var novest pie ligzdošanas pārtraukšanas. Traucējumi ligzdošanas periodā var būtiski ietekmēt Putnu direktīvas mērķi skaitliski uzturēt putnu populācijas apmierinošā līmenī. Lielie plēsīgie putni, kuru īpatņu skaits dabiski ir mazs un kam ir ilgs ligzdošanas periods, ir īpaši jutīgi pret cilvēka radītiem traucējumiem.

Informācija par lielo plēsīgo putnu ligzdām ir apkopota valsts datubāzē, kas tiek pastāvīgi atjaunināta. Kad meža īpašnieks nosūta valsts meža iestādei obligātu deklarāciju par nodomu veikt mežizstrādi, iestāde veic automatizētu telpisko salīdzinājumu, kurā zināmās putnu ligzdu vietas salīdzina ar ierosināto mežizstrādes teritoriju. Ja izcērtamā teritorija atrodas tuvu zināmai ligzdai, zemes īpašniekam un mežizstrādes tiesību īpašniekam automātiski tiek nosūtīts paziņojums. Paziņojums attiecas uz 5. pantā noteiktajiem aizliegumiem un kalpo par galīgo verifikāciju, kas ļauj pārliecināties, ka neradīsies neparedzēta kaitīga ietekme uz plēsīgajiem putniem ligzdošanas periodā. Tomēr vislietderīgākais ligzdu informācijas izmantošanas posms ir plānošanas posms pirms deklarācijas nosūtīšanas, jo tad putnu aizsardzību var apsaimniekošanā iekļaut visefektīvāk. Ja paredzams, ka plānota meža apsaimniekošana ietekmēs lielo plēsīgo putnu ligzdošanas teritoriju, ir iespējams nodrošināt aizsardzību visu gadu, izveidojot aizsargājamo teritoriju ap ligzdu.

Somijas Bioloģiskās daudzveidības informācijas centra Valsts informatīvā datubāze par sugām:

https://laji.fi/en.

Gadījuma pētījums Nr. 12: meža putnu aizsargāšana ar vecas koksnes un atmirušas koksnes saglabāšanas stratēģiju Bādenē-Virtembergā

Stratēģija *Alt- und Totholzkonzept* (*AUT*) tika izstrādāta, lai saglabātu un uzlabotu bioloģisko daudzveidību Bādenes-Virtembergas mežos, integrējot svarīgas dzīvotņu struktūras, piemēram, vecu koksni un atmirušu koksni. Ar to tiek risinātas vajadzības, kas ir dažādām meža putnu sugām, jo īpaši tām, kas ligzdošanai, barības meklēšanai un patvērumam izmanto vecu un atmirušu koksni. *AUT* koncepcija kopš 2010. gada februāra tiek pakāpeniski ieviesta Bādenes-Virtembergas pavalsts mežos.

Koncepcijas kodols ir dzīvotņkoku grupu (*Habitatbaumgruppen*) un meža patvērumu (*Waldrefugien*) izveide. Šajās izraudzītajās teritorijās neveic mežsaimniecības darbības, bet ļauj dabiskiem procesiem radīt daudzveidīgas strukturālas dzīvotnes. Tas dod īpaši lielu labumu dobumperētājiem, piemēram, dižraibajam dzenim (*Dendrocopos major*), kas dobumu ligzdai kaļ nokaltušos un kalstošos kokos, melnajai dzilnai (*Dryocopus martius*), kas dod priekšroku pieaugušiem kokiem, un meža balodim (*Columba oenas*), kas ligzdo lielos, vecos, dobumainos kokos.

Shēmas īstenošanas gaita tiek sistemātiski uzraudzīta, lai pārliecinātos par veikto pasākumu iedarbīgumu. Uzraudzības ietvaros tiek atlasītas un iezīmētas dzīvotņkoku grupas, ko pēc tam kartē pastāvīgas apsaimniekošanas nolūkos.

AUT ir stratēģisks pasākums, kurā, lai uzlabotu meža dzīvotņu saglabāšanu, ir integrēti ekoloģiskie, juridiskie un drošības apsvērumi. Saglabājot kritiskās dzīvotņu struktūras, tā nepastarpināti palīdz apmierināt meža putnu sugu vajadzības, nodrošinot, ka tie turpina uzturēties un pildīt savu ekoloģisko funkciju Bādenes-Virtembergas mežos. *AUT* ir novatoriska pieeja meža apsaimniekošanas praksei, kuras mērķis ir aizsargāt bioloģisko daudzveidību.

Informācija par *AUT* koncepciju ir pieejama šeit (vācu valodā):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf.

92. Valdības konsultāciju dienestiem būtu jāsniedz meža zemes īpašniekiem informācija par putnu aizsardzības prasībām. Šajā informācijā par orientieri un balstu būtu jāizmanto centralizētas tiešsaistes datubāzes par konkrētām sugām, īpašas rokasgrāmatas par sugu aizsardzību mežsaimniecībā, kartogrāfiski rīki, brošūras par konkrētām aizsargājamām sugām vai tiešsaistes pakalpojumu portāls ar informācijas resursiem, kuri noder dialogam starp mežsaimniecības struktūrām un iestādēm.

Gadījuma pētījums Nr. 13: kartēšanas platforma "Meži, bioloģiskā daudzveidība un ainavas Luārā"

Centre National de la Propriété Forestière (*CNPF*) ir publiska Francijas struktūra, kas ir atbildīga par privāto mežu īpašnieku atbalstīšanu un konsultēšanu, ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas veicināšanu, meža apsaimniekošanas plānu sagatavošanu un apstiprināšanu, speciālu tehnisko zināšanu, apmācības un norādījumu sniegšanu un pētniecības un inovācijas veikšanu ar savas meitasorganizācijas *Institut pour le Développement Forestier* (*IDF*) starpniecību.

Tās ir izstrādājušas tiešsaistes platformu meža bioloģiskās daudzveidības un dzīvotņu kartēšanai un dokumentēšanai. Platforma apkopo un parāda inventarizācijas pārskatus, dabas datu slāņus (putnus, abiniekus, vecus kokus, atmirušu koksni, mitrājus u. c.) un ekoloģiski vai mantojuma ziņā nozīmīgas zonas (piemēram, augstvērtīgus mežus, mitrājus un vides ziņā sensitīvas teritorijas). Tā kā šī informācija ir uzrādīta kartē, meža apsaimniekotāji var skaidri redzēt, kur atrodas svarīgas dzīvotnes, piemēram, meža putnu ligzdošanas zonas, mitrāji vai teritorijas ar augstu saglabāšanas vērtību. Attiecīgi tie var neveikt kaitīgas intervences (piemēram, mežizstrādi) minētajās zonās vai var plānot mežizstrādi un citas mežsaimniecības darbības tā, lai līdz minimumam samazinātu ietekmi uz jutīgām sugām.

Platforma mudina izmantot novērtēšanas rīku *Indice de Biodiversité Potentielle* (*IBP*), kas mežaudzes "spēju uzturēt bioloģisko daudzveidību" izvērtē, pamatojoties uz vairākiem ekoloģiskiem kritērijiem: atmirušas koksnes un novecojošu koku klātbūtni, strukturālo daudzveidību (koku vecumu, pamežu, dzīvotņkokiem), meža segas pastāvēšanas nepārtrauktību laika gaitā utt. Visi šie kritēriji ir būtiski putniem (un citai faunai), jo daudzām putnu sugām ligzdošanai, barības meklēšanai vai pajumtei ir vajadzīgi vecāki koki, dobumi, daudzveidīga meža struktūra, atmirusi koksne un dzīvotne, kas laika gaitā saglabājas stabila. Izmantojot *IBP* meža apsaimniekošanas plānošanā, apsaimniekotāji var skaidri ņemt vērā bioloģiskās daudzveidības potenciālu un tādējādi izstrādāt pasākumus, kas saglabā vai uzlabo dzīvotnes iezīmes, kuras ir svarīgas putniem.

Šī pieeja, apvienojot telpiskos datus ar ilgtermiņa perspektīvu un līdzdalīgu pārvaldību, palīdz integrēt dabas aizsardzību parastajās mežsaimniecības darbībās tā vietā, lai aplūkotu bioloģisko daudzveidību kā atsevišķu, neobligātu jautājumu. Platforma nav tikai statiska karte – tajā ir saites uz ceļvežiem (par putnu un meža apsaimniekošanu; atmirušu koksni un novecojošiem kokiem; meža mitrājiem un abiniekiem u. c.), kuros mežkopjiem ir sniegti padomi par to, kā apsaimniekot dzīvotnes bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgā veidā. Tas nozīmē, ka mežsaimniecība var turpināt būt ekonomiski dzīvotspējīga, bet tai pašā laikā saglabāt meža ekoloģiskās funkcijas, tai skaitā aizsargāt putnu populācijas, saglabāt dzīvotņu kompleksumu un nodrošināt no meža atkarīgu ekosistēmu turpmāko pastāvēšanu.

Plašāka informācija:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite.

Zveja

93. Direktīvas 5. pantā paredzētā vispārējā aizsardzības sistēma turklāt prasa regulēt zvejas darbības ([87]), kas var radīt aizliegtu kaitējumu. Viens no galvenajiem veidiem, kā tās ietekmē putnus, jo īpaši jūras putnus, ir piezveja. Slodzi var radīt arī zvejas kuģu izstarotā gaisma un saceltais troksnis, kas būtiski traucē piekrastes putnu kolonijas, vai būtiski iztraucējumi, kas rodas, izbiedējot putnus iekšzemes zvejniecību tuvumā. Tāpēc dalībvalstīm ir jāpieņem un jāīsteno iedarbīgi preventīvi pasākumi (sk. gadījuma pētījumu Nr. 14). To var paveikt, izmantojot plānošanas instrumentus, piemēram, zvejniecības pārvaldības plānus, zvejas licencēs nosakot īpašas prasības un ierobežojumus attiecībā uz konkrētiem augsta riska zvejas rīku veidiem un regulējot zveju vai zvejas kuģu darbības telpā un laikā.

94. Lai nodrošinātu pienācīgu aizsardzību, pasākumu pamatā vajadzētu būt labām zināšanām par riskiem, ko putniem rada konkrētu veidu zvejas rīki. Tāpēc iedarbīgu preventīvu pasākumu īstenošanas priekšnosacījums ir sistemātisks piezvejas monitorings. Šis monitorings var balstīties uz datiem, ko dalībvalstis savākušas zivsaimniecības datu vākšanas sistēmas ietvaros, ja tādējādi var rūpīgi novērtēt piezvejas risku, lai varētu noteikt un īstenot preventīvus pasākumus. Vadlīnijās par Kopienā nozīmīgu dzīvnieku sugu stingru aizsardzību saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu ([88]), proti, to 2-76. un 2-77. iedaļā, par šo tematu ir sniegta plašāka informācija, kas attiecas arī uz putniem.

95. Tā kā saskaņā ar kopējo zivsaimniecības politiku jūras bioloģisko resursu aizsardzība ir Eiropas Savienības ekskluzīvā kompetencē, vajadzīgie pasākumi jānosaka šajā politikas satvarā ([89]). Plašāka informācija par šo tematu ir atrodama iepriekš minēto vadlīniju 2-29. iedaļā, kā arī Norādījumos par *Natura 2000* tīklu un zvejošanu ([90]).

Gadījuma pētījums Nr. 14: zvejnieki un jūras putni – jūras sabiedrotie

Šis piemērs ilustrē labu praksi, kas saistīta ar regulārām zvejas darbībām. Dabas aizsardzības NVO *Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves* (*SPEA*), ko finansē no ES programmas *LIFE* un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonda, ciešā sadarbībā ar zvejnieku kopienu apzināja visproblemātiskākos zvejas rīkus un jūras putnu sugas, ko nejauša nozveja skar visvairāk. Pamatojoties uz to, tās izstrādāja un izmēģināja dažādus ietekmes mazināšanas pasākumus. Viens no pasākumiem – "biedējoša putna imitācija" – izrādījās īpaši iedarbīgs. Tā ir pie zvejas kuģiem piestiprināta ierīce, kas imitē plēsēja klātbūtni un ko kustina vējš un kuģa kustība.

Rezultāti, kas tika iegūti, testējot ierīci jūrā, bija viennozīmīgi – biedējoša putna imitācija lika jūras putniem turēties pa gabalu, samazinot iespējamību, ka tie tiks notverti. Tika konstatēts, ka tā īpaši labi iedarbojas uz Baleāru vētrasputnu (*Puffinus mauretanicus*). Zvejnieki palīdzēja šo ierīci pilnveidot un atklāja, ka tās izmantošanai ir arī daudzas citas priekšrocības. Tā ir lēta un viegli izgatavojama, viegli saliekama un remontējama, netraucē zvejošanu, ietaupa laiku, kas būtu zaudēts, atbrīvojot putnus no zvejas rīkiem, un mazina tīklu bojājumus. Visi izmēģinājumos iesaistītie zvejnieki tagad izmanto biedējošā putna imitāciju, un tiek īstenots jauns sadarbības projekts, lai to ieviestu vēl uz citiem zvejas kuģiem.

Plašāka informācija:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/.

([87]) Spriedums Komisija/Austrija, C-507/04, 121. punkts.

([88]) https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-lv.

([89]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1380/2013 (2013. gada 11. decembris) par kopējo zivsaimniecības politiku (OV L 354, 28.12.2013., 22. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj) un Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/1241 (2019. gada 20. jūnijs) par zvejas resursu saglabāšanu un jūras ekosistēmu aizsardzību ar tehniskiem pasākumiem (OV L 198, 25.7.2019., 105. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts, "Komisijas paziņojums "Norādījumi par *Natura 2000* tīklu un zvejošanu. Dzīvotņu direktīvas 6. panta un Putnu direktīvas 4. panta piemērošana jūras zvejas darbībām"", Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747.

Medības

96. Arī medību darbības var nonāvēt putnus, tos būtiski iztraucēt vai nodarīt tiem citu ar Putnu direktīvas 5. pantu aizliegtu kaitējumu, ja šīs medību darbības ietekmē nemedījamas putnu sugas vai neatbilst 7. panta prasībām ([91]). Tāpēc būtu jāveic medību regulēšanas pasākumi – ne tikai lai nodrošinātu direktīvas II pielikumā uzskaitīto mērķsugu izmantošanas ilgtspēju, bet arī lai aizsargātu citus putnus, kas nav medību mērķis, bet ko tās tomēr ietekmē. Tā ietvaros būtu jārisina problēmas, kas saistītas ar to, ka mednieki sajauc līdzīga izskata sugas. 2021. gadā ar Komisijas Regulu (ES) 2021/57 par ķimikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu ([92]) tika aizliegts mitrājos izmantot svina munīciju, jo tā var izraisīt saindēšanos ar svinu.

Aviācija

97. Aviācija putnus ietekmē trīs konkrētos veidos. Pirmkārt, gaisa kuģi var būtiski traucēt putnus, vairošanās sezonā zemu lidojot pāri to dzīvotnēm vai ligzdu tuvumā. Otrkārt, putni var sadurties ar gaisa kuģiem, jo īpaši gaisa kuģu pacelšanās un nosēšanās laikā, kā arī – nelielā augstumā notiekošu mācību laikā – ar militārajiem gaisa kuģiem. Treškārt, putnus var piesaistīt lidostas, kas var nodrošināt piemērotas dzīvotnes vairošanās, atpūtas vai barības meklēšanas vajadzībām. Putni jo īpaši var meklēt lidostās patvērumu no lidostas tuvumā piekoptas intensīvās lauksaimniecības. Tāpēc sadarbībā ar lidojumu drošības iestādēm būtu jāveic pasākumi, lai līdz minimumam samazinātu un, ja iespējams, novērstu aviācijas ietekmi uz putniem.

98. Eiropas lidostas jau patlaban īsteno dažādus pasākumus ar mērķi samazināt risku, ka varētu notikt tādas sadursmes ar putniem, kuras rada lielas bažas par drošību. Viena no izplatītākajām stratēģijām ir dzīvotņu pārvaldība, kas ietver rūpīgu veģetācijas kontroli, stāvoša ūdens apsaimniekošanu un putnus piesaistošu barības avotu aizvākšanu. Kontrolējot zāles garumu, izcērtot augļu kokus un pārsedzot dīķus, lidostas padara apkārtējo vidi mazāk pievilcīgu putniem.

99. Papildus šiem pasākumiem var izmantot fiziskus atbaidīšanas līdzekļus, piemēram, tīklus un radzes, lai putnus atturētu no nosēšanās vai tupēšanas sensitīvās zonās. Lidostas arvien vairāk izmanto tādas tehnoloģijas kā radaru sistēmas un novērošanas kameras, lai reāllaikā novērotu putnu kustības un varētu ātri reaģēt, ja tiek atklāti putnu bari. Eiropas lidostām ir pienākums pildīt savvaļas dzīvnieku radītā apdraudējuma pārvaldības plānus (*WHMP*), nodrošinot, ka apmācīts personāls novērtē riskus, īsteno riska mazināšanas pasākumus un ziņo par sadursmēm ar savvaļas dzīvniekiem. Šīs stratēģijas kopā veido visaptverošu pieeju, kas līdz minimumam samazina sadursmes ar putniem un saglabā aviācijas drošību.

Rekreācija

100. Rekreācijas darbības, piemēram, pārgājieni, vindsērfings un kaitsērfings, motosports, mūzikas festivāli, klinšu kāpšana, smaiļošana, laivošana, putnu vērošana, suņu vešana pastaigās bez pavadas un dronu lidināšana, var būtiski traucēt putnus vai bojāt to ligzdas. Valsts iestāžu pienākums ir veikt pietiekamus preventīvus pasākumus, kuri nodrošinātu, ka rekreācijas darbībās tiek ievēroti 5. pantā noteiktie aizliegumi. Šie pasākumi varētu būt, piemēram, klusu teritoriju izveide, nožogošana, darbību liegšana vai ierobežošana, jo īpaši vairošanās sezonā, vai atļauju sistēmu ieviešana ar mērķi ierobežot kaitīgas darbības. Papildus šo pasākumu īstenošanai ir jāpalielina informētība, izmantojot informācijas stendus, informējot vietējos uzņēmumus un izdalot brošūras, un vajadzības gadījumā pienācīgi jāpanāk pasākumu izpilde (sk. gadījuma pētījumu Nr. 15). Noderīga papildu informācija par rekreācijas darbībām ir sniegta Norādījumu dokumentā par *Natura 2000* un tūrismu (*Guidance document on Natura 2000 and tourism*), kas ir pieejams Komisijas tīmekļa vietnē.

([91]) Sk. Putnu direktīvas satvarā pieņemto Medību metodisko dokumentu: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_lv.

([92]) Komisijas Regula (ES) 2021/57 (2021. gada 25. janvāris), ar ko attiecībā uz svinu skrotīs mitrājos vai to tuvumā groza XVII pielikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (EK) Nr. 1907/2006, kas attiecas uz ķimikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (*REACH*) (OV L 24, 26.1.2021., 19. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

Gadījuma pētījums Nr. 15: ekopadomi par jūru un krastu

Bretaņā (Francija) 2019. gada vasarā, proti, no 15. jūnija līdz 15. septembrim, norisinājās informētības palielināšanas kampaņa par vides jautājumiem, kura bija paredzēta laivotājiem, ostu infrastruktūras pārvaldītājiem, tūristiem un atpūtas makšķerniekiem. Kampaņas mērķis bija palīdzēt šīm grupām līdz minimumam samazināt savu ietekmi uz vidi, un tā aptvēra arī putnu vērošanas darbības. Ar ieinteresēto personu palīdzību partnerība sagatavoja informatīvu materiālu komplektus par sešiem tematiem, bukletu franču un angļu valodā, plakātu, īsu videoklipu sēriju un informatīvu tīmekļa vietni. Tika iecelti divi vēstnieki, kas palīdzēja izplatīt vēstījumu.

Līdz kampaņas beigām mediatori bija snieguši informāciju 600 cilvēkiem, uzdevuši 338 individuālus jautājumus, iesaistījuši 32 laivotāju apvienības, izdalījuši komplektus un citus materiālus 60 izdales vietās un piedalījušies 28 kuģniecības pasākumos. Vērā ņemams pasākums bija kampaņa *Attention, on marche sur des œufs!*, kas tika īstenota visās šā apgabala pludmalēs, lai novērstu to, ka cilvēki sabradā olas un iznīcina ligzdas.

Plašāka informācija:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/.

4. **PUTNU DIREKTĪVAS 9. PANTS**

4.1. **Direktīvas 9. panta teksts**

“1. Ja nevar rast citu pieņemamu risinājumu, dalībvalstis var atkāpties no 5. līdz 8. panta noteikumiem šādu iemeslu dēļ:

a) — sabiedrības veselības aizsardzības un drošības interesēs,

— lidojumu drošības interesēs,

— lai nepieļautu nopietnu kaitējumu kultūraugiem, lauksaimniecības dzīvniekiem, mežiem, zvejniecībai un ūdeņiem,

— lai aizsargātu floru un faunu;

b) pētniecības un mācību nolūkā, veicot populācijas atjaunošanu, sugu reintrodukciju un šim nolūkam nepieciešamo pavairošanu;

c) lai stingri kontrolētos apstākļos un izlases veidā atļautu nelielā skaitā sagūstīt, turēt vai citādi saprātīgi izmantot dažus putnus.

2. Izņēmuma gadījumos, kas minēti 1. punktā, jānorāda:

a) sugas, uz kurām attiecas izņēmumi [atkāpes];

b) līdzekļi, pasākumi vai paņēmieni, ar kādiem atļauts sagūstīt vai nonāvēt putnus;

c) riska nosacījumi, kā arī citi apstākļi (laiks un vieta), kādos pieļaujami šādi izņēmumi [šādas atkāpes];

d) iestāde, kas pilnvarota paziņot, ka pastāv nepieciešamie nosacījumi, un lemt par to, kādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus, kam un ar kādiem ierobežojumiem atļauts izmantot;

e) kādi uzraudzības pasākumi tiks veikti.

3. Dalībvalstis ik gadu nosūta Komisijai ziņojumu par 1. un 2. punkta izpildi.

4. Pamatojoties uz tai pieejamo informāciju un pirmām kārtām uz informāciju, ko tā saņem saskaņā ar 3. punktu, Komisija pastāvīgi seko tam, lai 1. punktā minēto izņēmumu sekas nebūtu pretrunā šai direktīvai. Tālab tā atbilstīgi rīkojas."

4.2. **Vispārīgi apsvērumi**

101. Putnu direktīvas 9. pantā ir paredzēta iespēja izņēmuma apstākļos ar dažiem nosacījumiem no 5. pantā noteiktajiem aizliegumiem atkāpties. Šis noteikums atspoguļo vajadzību pēc zināma elastīguma un uzmanīga līdzsvara starp nepieciešamību sasniegt direktīvā noteiktos aizsardzības mērķus un svarīgumu, kas var būt piešķirts 9. pantā izklāstīto veidu pamatojumam. Tā kā atkāpes pēc būtības ir izņēmuma gadījumi, dalībvalstu kompetentajām iestādēm pirms atkāpes piešķiršanas ir jānodrošina, ka ir izpildītas visas 9. pantā noteiktās prasības.

102. Šo norādījumu tvērumā gan ietilpst tikai 5. un 9. pants, taču jānorāda, ka 9. pants ļauj piešķirt atkāpes arī no direktīvas 6., 7. un 8. panta.

103. Atkāpes no direktīvas 5.–8. panta prasībām drīkst piešķirt tikai saskaņā ar Putnu direktīvas 9. pantu. EST iepriekš ir apstiprinājusi, ka direktīvas 2. pants, kurā noteikts, ka dalībvalstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai visu putnu sugu populāciju skaitliski uzturētu tādā līmenī, kas atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības, nav autonoma atkāpe no 5. panta ([93]). EST ir precizējusi, ka 9. pantā paredzētā atkāpju shēma "jāinterpretē šauri un (..) attiecīgo nosacījumu esamības pierādīšanas pienākums attiecībā uz katru atkāpi ir jāuzliek iestādei, kas pieņem lēmumu" ([94]).

104. Tāpēc dalībvalstu ziņā ir izstrādāt savu tiesisko regulējumu tā, lai nodrošinātu, ka noteikumi par atkāpēm tiek piemēroti saskaņā ar juridiskās noteiktības principu ([95]). EST ir lēmusi, ka attiecīgajos valsts tiesību aktos ir skaidri un precīzi jānorāda atkāpes kritēriji un jāprasa kompetentajām iestādēm ņemt šos kritērijus vērā ([96]). EST ir apstiprinājusi arī to, ka attiecībā uz izņēmuma režīmu, piemēram, atkāpēm, ir jānodrošina, ka visas darbības, kas ietekmē aizsargājamās sugas, var tikt atļautas tikai tad, ja tās pamatojas uz lēmumiem, kuros ir precīza un pietiekama norāde uz 9. pantā noteiktajiem iemesliem, nosacījumiem un prasībām ([97]).

105. Lai pienācīgi īstenotu 9. panta noteikumus, šis pants ir jātransponē pilnīgi un pareizi. Tāpēc 9. panta prasību ievērošana, kas pamatojas uz administratīvo praksi, nevar tikt uzskatīta par pienācīgu atbilstības nodrošināšanu ([98]). EST ir norādījusi, ka "kritēriji, kas dalībvalstīm jāizpilda, lai atkāptos no direktīvā noteiktajiem aizliegumiem, ir jāpārņem specifiskās valsts tiesību normās, jo precīza transponēšana kļūst īpaši svarīga gadījumā, kad dalībvalstīm ir uzticēta kopējā mantojuma pārvaldība to attiecīgajās teritorijās" ([99]). Putnu direktīvas 9. panta noteikumi atšķiras no līdzīga atkāpju režīma noteikumiem, kas izklāstīti Dzīvotņu direktīvas 16. pantā. Tāpēc dalībvalstīm, transponējot noteikumus valsts tiesiskajā regulējumā, būtu skaidri jānošķir abu direktīvu dažādie noteikumi par atkāpēm.

([93]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 8. punkts.
([94]) Spriedums Komisija/Malta, C-557/15, 47. punkts; spriedums Komisija/Malta, C-76/08, 48. punkts; spriedums Komisija/Somija (Lielo pūkpīļu tēviņu pavasara medības), C-217/19, 66. punkts.
([95]) Spriedums Komisija/Malta, C-557/15, 47. punkts.
([96]) Spriedums Komisija/Malta, C-557/15, 47. punkts.
([97]) Sk. spriedumu Komisija/Malta, C-557/15, 47. punkts; sk. arī spriedumu Komisija/Somija (Lielo pūkpīļu tēviņu pavasara medības), C-217/19, 66. punkts.
([98]) Spriedums Komisija/Nīderlande, C-339/87, 29. punkts.
([99]) Spriedums Komisija/Nīderlande, C-339/87, 36. punkts.

106. Direktīvas 9. pantā ir ietverti trīs nosacījumi, kas jāizpilda, ja dalībvalsts vēlas atkāpties no 5.–8. panta. EST pēcāk to ir apstiprinājusi, nospriežot, ka, "pirmkārt, dalībvalstij atkāpe jāizmanto tikai tajos gadījumos, kad nav cita pieņemama risinājuma; otrkārt, atkāpei ir jābalstās vismaz uz vienu no iemesliem, kas izsmeļoši uzskaitīti 9. panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktā; treškārt, atkāpei ir jāatbilst precīziem formāliem nosacījumiem, kuri izklāstīti 9. panta 2. punktā un kuru mērķis ir ierobežot atkāpes līdz tam, kas ir absolūti nepieciešams, un dot Komisijai iespēju tās uzraudzīt" ([100]).

107. Saskaņā ar EST iedibināto judikatūru "atkāpes saskaņā ar Direktīvas 9. pantu var īstenot tikai tad, ja ir nodrošināta attiecīgo sugu populācijas uzturēšana pietiekamā skaitliskā līmenī" ([101]). Kompetentajām iestādēm, kas ir atbildīgas par atkāpju piešķiršanu, ir jānodrošina, ka ir izpildīti visi trīs nosacījumi un ka atkāpes neapdraud Putnu direktīvas vispārējo mērķu sasniegšanu, lai sugu populācijas tiktu skaitliski uzturētas apmierinošā līmenī vai tuvinātos tam. Tāpēc ir jāuzrauga atkāpju izmantošana un to ietekme uz attiecīgo putnu sugu (un attiecīgā gadījumā uz citām sugām).

108. Šajā saistībā ikvienas atkāpes darbības joma ir jādefinē skaidri un precīzi, proti, lai tā būtu piemērojama konkrētajai situācijai ([102]) un risinātu konkrētu problēmu. Tāpēc, kā EST norādījusi, atkāpēm ir jābūt pietiekami labi norobežotām, proti, tās nedrīkst piešķirt, pamatojoties uz vispārīgiem noteikumiem vai uz nenoteiktu laiku ([103]). Atkāpes ģeogrāfiskajam tvērumam vajadzētu būt definētam pēc iespējas skaidrāk. Būtu jāpierāda, ka pastāv cēloņsakarība starp risināmo problēmu un darbību, kurai atkāpe vajadzīga ([104]). Tādējādi darbības jomai ir jāaprobežojas tikai ar to, kas ir nepieciešams, lai sasniegtu attiecīgās atkāpes leģitīmo mērķi, un ir jāpierāda skaidra saikne ar izvirzīto mērķi ([105]). To nodrošina, lēmumā par atkāpi iekļaujot 9. panta 2. punktā prasīto informāciju.

109. Tāpēc ikvienā licencē vai citā instrumentā, ar ko piešķir atkāpi, būtu pilnīgi un skaidri jāatsaucas uz nosacījumiem, kuriem atkāpei ir jāatbilst. Tas turklāt ļauj kompetentajām iestādēm, arī tiesnešiem, uzraudzīt piešķirtās atkāpes ([106]).

110. Atkāpes tiek piešķirtas, neapspriežoties ar Komisiju, proti, apstiprināšanas procedūra notiek tikai valsts līmenī. Kad šīs atkāpes ir piešķirtas, tās jāiekļauj ziņojumā, ko katru gadu Komisijai nosūta saskaņā ar direktīvas 9. panta 3. punktu ([107]). Saskaņā ar 9. panta 4. punktu Komisijai tad ir jāraugās, lai šo atkāpju sekas nebūtu pretrunā direktīvai. Tālab Komisijai ir atbilstīgi jārīkojas.

([100]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 7. punkts.
([101]) Sk., piem., spriedumu Komisija/Malta, C-76/08, 59. punkts.
([102]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 7. punkts.
([103]) Spriedums Komisija/Beļģija C-247/85, 28. un 34. punkts.
([104]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *WWF Österreich* u. c., C-601/22, 73. punkts.
([105]) Spriedums Komisija/Spānija, C-79/03, 28. punkts. Šajā lietā EST nosodīja neselektīvu tradicionālo medību paņēmienu izmantošanu, jo nebija iespējams noteikt saikni starp praksi, uz kuru attiecās atkāpe, un norādīto mērķi nepieļaut būtisku kaitējumu kultūraugiem.
([106]) Jāatgādina, ka saskaņā ar LESD 278. un 279. pantu EST, ja tā attiecīgajos apstākļos to uzskata par vajadzīgu, var dot rīkojumu apturēt apstrīdētā akta piemērošanu un visās tai iesniegtajās lietās var noteikt dažādus vajadzīgos pagaidu pasākumus. Piemēram, lietā Komisija/Itālija, C-503/06, EST uzdeva Itālijai apturēt tā reģionālā tiesību akta piemērošanu, ar ko piešķir atkāpes medību jomā.
([107]) Ar katru atsevišķo atkāpi var iepazīties tīmekļa lapā https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Pārskats par sugu aizsardzības atkāpēm un izņēmumiem ES: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Praktiskais īstenošanas atbalsts Nr. 3: tiešsaistes IT rīks, kas samazina administratīvo slogu un atvieglo dalībvalstīm ziņošanu par atkāpēm

HaBiDeS+ ir īpaša tiešsaistes IT platforma, ko pārvalda Eiropas Vides aģentūra un ko dalībvalstis (arī reģioni un citas vietējās pārvaldes iestādes) izmanto, lai reģistrētu, pārvaldītu un nosūtītu informāciju par atkāpēm, kuras piešķirtas saskaņā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu. Tā nodrošina mūsdienīgu vienotu un centralizētu sistēmu ziņošanai par atkāpēm, arī par to juridisko pamatu, mērķiem, skartajām sugām, ģeogrāfisko tvērumu, ilgumu un nosacījumiem. "Dzīvotņu direktīvas un Putnu direktīvas atkāpju sistēma+" (*HaBiDeS+*) ar kopīgiem datu laukiem un definīcijām gādā par to, lai Putnu direktīvas 9. pants un Dzīvotņu direktīvas 16. pants visā ES tiktu piemērots konsekventi.

Platforma piedāvā strukturētus ziņošanas elementus, kas palīdz dalībvalstīm iesniegt datus par atkāpēm, un ietver iepriekš izveidotas veidnes, obligātus laukus un automātiskas pārbaudes, kas palīdz nodrošināt pilnīgumu un skaidrību. *HaBiDeS+* ļauj valstu iestādēm atkāpju ierakstus laika gaitā atjaunināt un labot un ļauj Komisijai vieglāk novērtēt atbilstību, veikt turpmākus pasākumus un īstenot salīdzinošu analīzi. Tādējādi tā, uzlabojot atkāpju izmantošanas pārredzamību un izsekojamību ES līmenī, samazina administratīvo slogu un ziņošanas prakses sadrumstalotību.

Sīkāka informācija:

https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

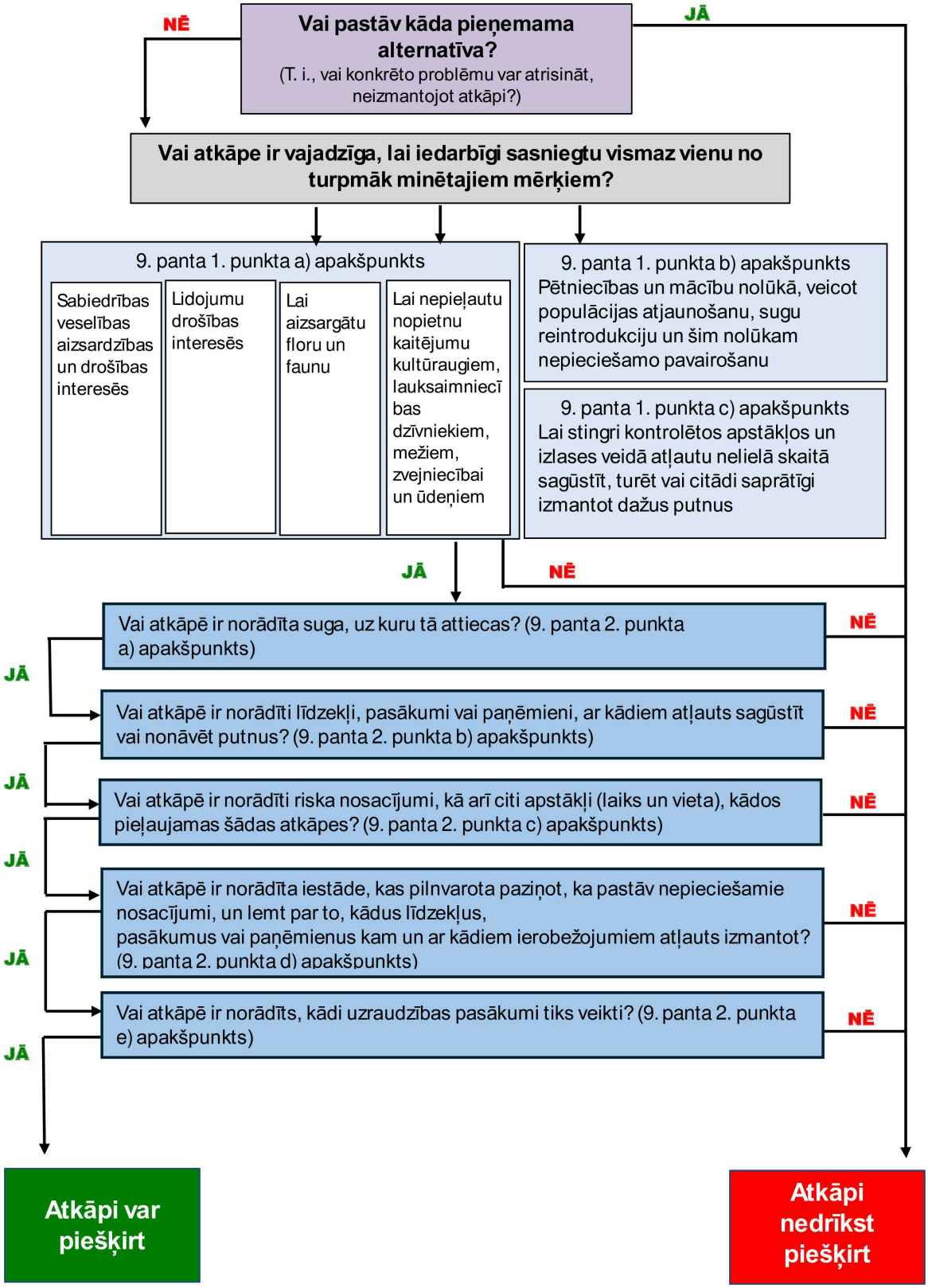
4.3. **Nosacījumi atkāpju piemērošanai saskaņā ar 9. pantu**

111. Piešķirtā atkāpe ir derīga tikai tad, ja ir izpildīti visi trīs 9. pantā izklāstītie nosacījumi ([108]).

112. Pirmais nosacījums, kas noteikts 9. panta 1. punktā, ir tāds, ka konkrētajai problēmai, kuru paredzēts risināt ar atkāpi, nedrīkst būt cita pieņemama risinājuma. Otrkārt, atkāpe ir jāpieņem ar vienu no sešiem pamatojumiem, kas norādīti direktīvas 9. panta 1. punkta a)–c) apakšpunktā. Visbeidzot, atkāpei ir jāatbilst 9. panta 2. punkta tehniskajām prasībām.

([108]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 7. punkts.

Plūsmkarte, kas atspoguļo atkāpes piešķiršanu saskaņā ar 9. panta 1. punktu

1. nosacījums: cita pieņemama risinājuma neesība

113. Direktīvas 9. panta 1. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis var atkāpties no 5.–8. panta prasībām tikai tad, "ja nevar rast citu pieņemamu risinājumu". Tas nozīmē, ka atkāpi nevar piešķirt, ja tādu pašu iznākumu varētu pieņemami sasniegt citā veidā, kas vai nu ļauj pavisam izvairīties no 5. panta pārkāpšanas, vai, ņemot vērā aizliegumus un direktīvas mērķus, ir mazāk kaitīgs.

114. Pamatojoties uz EST judikatūru, var uzskatīt, ka analīze par to, vai "nevar rast citu pieņemamu risinājumu", prasa atbildēt uz trim jautājumiem: 1) kāda ir problēma vai konkrētā situācija, kas jārisina; 2) vai ir kādi citi risinājumi; 3) ja ir, vai attiecīgā problēma vai konkrētā situācija ar tiem tiks pieņemami atrisināta ([109])?

115. Citu pieņemamu risinājumu pieejamība būtu jānovērtē katrā gadījumā atsevišķi, un šajā novērtējumā būtu jāpamatojas uz vislabākajiem pieejamajiem pierādījumiem un jāņem vērā samērīgums, ievērojot atkāpes ietekmi un nepieciešamību pēc attiecīgās darbības. Lēmumā, ar ko piešķir atkāpi, jābūt ietvertam "precīzam un atbilstošam pamatojumam", kas ļauj secināt, ka cita pieņemama risinājuma nav ([110]).

116. Tātad analīzē par to, vai "nevar rast citu pieņemamu alternatīvu", tiek pieņemts, ka pastāv konkrēta problēma vai situācija un ka tā ir jārisina. Kompetentās valsts iestādes tiek aicinātas šo problēmu vai situāciju risināt, no iespējamām alternatīvām izvēloties vispiemērotāko, kas nodrošinās vislabāko sugas aizsardzību un vienlaikus atrisinās problēmu vai situāciju. Lai nodrošinātu sugas aizsardzību, alternatīvas jānovērtē, ņemot vērā 5. pantā uzskaitītos aizliegumus. Alternatīvas varētu būt, piemēram, citas projektu atrašanās vietas, citi attīstības mērogi vai koncepcijas vai arī alternatīvas darbības, procesi vai paņēmieni.

117. Piemēram, novērtējot, vai pastāv "citi pieņemami risinājumi", ar ko varētu aizstāt 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta trešajā ievilkumā minētos pasākumus, kuru mērķis ir nepieļaut nopietnu kaitējumu kultūraugiem, lauksaimniecības dzīvniekiem, mežiem, zvejniecībai un ūdeņiem, būtu jādod priekšroka praktiski īstenojamiem un preventīviem neletāliem līdzekļiem, kas ir saderīgi ar 5. pantu, vai šie līdzekļi būtu vismaz rūpīgi jāizskata. Vairumā gadījumu pieņemama alternatīva 9. panta 1. punkta a) apakšpunktā paredzēto atkāpju izmantošanai var būt preventīvi pasākumi pret kaitējumu kultūraugiem vai lauksaimniecības dzīvniekiem (piemēram, izmaiņas lauksaimniecības praksē, kā arī dzīvotņu apstākļu uzlabošanās veicināšana). Pieņemamas alternatīvas letālas kontroles izmantošanai var būt arī citi preventīvi pasākumi, piemēram, zinātniski pamatotas informācijas izplatīšana ar mērķi mazināt konfliktu (ko izraisa, piemēram, cilvēka uzvedība).

118. Pēc tam, kad ir apzināta problēma vai konkrētā situācija, kas jārisina, un ir gūta pārliecība, ka tā atbilst 9. panta 1. punktā uzskaitītajiem pamatojumiem, novērtējumā būtu jāapsver dažādie risinājumi, ar ko to varētu pieņemami atrisināt. Lemjot par pieņemamām alternatīvām lietā par putnu ķeršanu ar slazdiem, EST nosprieda, ka ar to, ka citu pasākumu vēl nav iespējams īstenot plašā mērogā, nepietiek, lai secinātu, ka šis cits pasākums nav "cits pieņemams risinājums" ([111]).

119. Tāpēc citu risinājumu nevar uzskatīt par nepieņemamu tikai tāpēc, ka tas atkāpes izmantotājiem radītu lielākas neērtības vai liktu tiem mainīt uzvedību ([112]). Šajā saistībā ir konstatēts, ka argumenti, kuri balstīti uz medību prakses "ierašu, kas ir stipri iesakņojusies", vai "vēsturisko un kultūras tradīciju", nav pietiekami, lai pamatotu vajadzību atkāpties ([113]). Turklāt pašu konkrēta medību paņēmiena izmantošanu nevar uzskatīt par mērķi, jo medību paņēmiens pēc definīcijas ir kāda noteikta mērķa sasniegšanas veids. Patiesi, ja pašu konkrēta medību paņēmiena izmantošanu uzskatītu par mērķi, ar to vien, ka vienam medību paņēmienam tiek dota priekšroka pār citu, pietiktu, lai izpildītu kritēriju "nevar rast citu pieņemamu risinājumu". Tas apdraudētu 9. panta funkciju direktīvas mērķu sasniegšanas veicināšanā.

120. Alternatīvu pieņemamu risinājumu pieejamība atšķiras atkarībā no tādiem faktoriem kā skartā suga, izvēlētais atkāpes pamatojums, konkrētā attiecīgā teritorija un dalībvalsts, kurā suga sastopama. Piemēram, atbaidīšanas paņēmieni var būt pieņemams alternatīvs risinājums, ar ko nepieļaut dažu sugu nodarītu kaitējumu kultūraugiem, bet tie var nebūt pieņemams risinājums attiecībā uz citām, neatlaidīgākām sugām, kas pēc traucējuma beigšanās vienkārši atgrieztos.

([109]) Spriedums *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, C-10/96. Sk. arī Putnu direktīvas satvarā pieņemtā Ilgtspējīgu medību metodiskā dokumenta 3.4.2. iedaļu.

([110]) Spriedums Komisija/Malta, C-557/15, 50. punkts.

([111]) Spriedums *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, C-10/96, 22. punkts.

([112]) Spriedums *One Voice*, C-900/19, 40. un 41. punkts.

([113]) Spriedums Komisija/Spānija, C-79/03, 27. punkts.

121. Novērtējot iespējamu alternatīvu pasākumu, var būt lietderīgi ņemt vērā arī citu risinājumu samērīgumu. Tehniski iespējama risinājuma ekonomiskajām izmaksām ir nozīme, un tās var ņemt vērā. Tomēr tas nevar būt vienīgais noteicošais faktors, uz kura pamata izslēgt alternatīvas, ko varētu izmantot izvirzītā mērķa sasniegšanai ([114]).

122. Citu risinājumu samērīgumu var novērtēt, atsaucoties uz tās sugas populācijas līmeni un tendencēm, kuru apsvērtais pasākums ietekmētu ([115]). EST ir nospriedusi, ka ir jānovērtē gan attiecīgās darbības ietekme uz populācijas līmeni, gan šīs darbības nepieciešamība, kā arī alternatīvi risinājumi, ar ko var sasniegt izvirzīto mērķi ([116]). Piemēram, nosakot pasākuma samērīgumu, var būt iespējams izslēgt citu risinājumu, ja tas radītu ievērojamas ekonomiskās izmaksas, bet sniegtu tikai nelielus ieguvumus attiecībā uz direktīvas mērķiem, un tā tas būtu jo īpaši tādu sugu gadījumos, kuru populācijas līmenis ir augstāks par apmierinošu. Turpretī, ja otra pasākuma izmaksas ir nedaudz lielākas par apsvērtā pasākuma izmaksām, bet tas direktīvas mērķiem atbilst labāk, tas ir uzskatāms par vēl vienu pieņemamu risinājumu.

123. Tāpēc, ja atkāpes piešķiršana var ietekmēt direktīvas mērķu sasniegšanu, pierādījumu standarts, kas jāsasniedz, lai nosacījums, ka nevar rast citu pieņemamu risinājumu, būtu izpildīts, ir augstāks.

124. Atkāpes izmantošana var būt pamatota tikai tad, ja ir pietiekami pierādīts, ka iespējamās alternatīvas nav pieņemamas, ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, un ja ir izpildīti arī pārējie nosacījumi. Taču tad, ja pasākums ir daļēji pieņemams, proti, tas problēmu pietiekami neatrisina, tomēr var to mazināt vai mīkstināt, tas būtu jāīsteno vispirms. Ja tiek konstatēts, ka cita pieņemama risinājuma nav, atkāpes piešķiršanas lēmumam ir jāsniedz detalizēts pamatojums, kurš balstīts uz vislabākajām attiecīgajām zinātnes atziņām un kurā izklāstīti iemesli, kas kompetentajai iestādei likuši nonākt pie šāda secinājuma ([117]).

Praktiski piemēri

125. Daudzos gadījumos pieņemama alternatīva 9. pantā paredzēto atkāpju izmantošanai var būt kaitējuma nepieļaušanas pasākumi, to vidū savvaļas dzīvnieku atbaidīšanas ierīces, izmaiņas lauksaimniecības pārvaldības praksē, drošās zonas, kā arī labu dzīvotnes apstākļu vai attiecīgās sugas laupījuma populāciju atjaunošana vai dažādu pasākumu kopums. Piemēram, aviācijas drošības nodrošināšanas nolūkā plaši tiek izmantota veģetācijas kontrole, lai padarītu lidostas nepievilcīgas savvaļas dzīvniekiem, un šo dzīvnieku atbaidīšanas metodes. Dažkārt, lai iedarbīgi novērstu kaitējumu, var būt nepieciešama dažādu pasākumu kombinācija.

126. Dažos gadījumos pilnīgi izvairīties no aizliegta kaitējuma var nebūt iespējams, un tad būtu jāizvēlas risinājums, kam, ņemot vērā 5. pantā noteiktos aizliegumus un direktīvas mērķus, ir vismazākā ietekme. Piemēram, varētu izmantot atbaidīšanas paņēmienus kopā ar ierobežotu letālu kontroli, lai atbaidīšanu padarītu iedarbīgāku, nevis atbaidīšanas iespēju atmest pavisam.

127. Problēmas, kuru dēļ var būt jāpiemēro atkāpes, bieži vien rada dzīvotņu degradēšanās un barības pieejamības samazināšanās. Piemēram, ietekme, ko daži vārnveidīgie vai plēsīgie putni rada, medījot uz zemes ligzdojošus putnus, tādus kā laukirbes (*Perdix perdix*), daļēji ir saistīta ar to, ka ir izzudušas ligzdošanai un mazuļu izvadāšanai piemērotas dzīvotnes, kas nodrošina pajumti un barību. Tāpēc kopā ar jebkādiem īstermiņa risinājumiem, kuru vidū var būt atkāpes piemērošana un kuru mērķis atrisināt steidzamas problēmas, ir jāīsteno ekosistēmā balstīti ilgtermiņa risinājumi, piemēram, labā stāvoklī jāatjauno sugu dzīvotnes – gan to sugu dzīvotnes, kuras rada konfliktus, gan to sugu dzīvotnes, kas no konfliktu ietekmes cieš.

([114]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *WWF Österreich*, C-601/22, 82. punkts.
([115]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 54.–56. punkts.
([116]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 56. punkts.
([117]) Spriedums *One Voice*, C-900/19, 32. punkts.

128. Runājot par citiem pieņemamiem risinājumiem, ko varētu izmantot pētniecības nolūkā, visos lēmumos, ar ko piešķir atkāpi, būtu jānorāda, ka ornitoloģijas jomā nav citu zinātniski pētniecisko standartlīdzekļu ([118]), un precīzi un pietiekami jānosauc šo līdzekļu neesības iemesli.

2. nosacījums: pierādīšana, ka pastāv viens no sešiem pamatojumiem, kas minēti 9. panta 1. punkta a)–c) apakšpunktā

129. Pirms iztirzājam katru pamatojumu, kam jāpastāv, lai varētu atkāpties no Putnu direktīvā noteiktajiem sugu aizsardzības pienākumiem, ir jānorāda, ka pamatu saraksts ir izsmeļošs. Tādējādi atkāpes var piešķirt tikai tad, ja tās ietilpst kādā no 9. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktā minētajām kategorijām vai ja tās īsteno saskaņā ar 9. panta 1. punkta c) apakšpunktā minētajām specifikācijām. Atkāpes pamats, kas norādīts c) apakšpunktā, proti, "lai stingri kontrolētos apstākļos un izlases veidā atļautu nelielā skaitā sagūstīt, turēt vai citādi saprātīgi izmantot dažus putnus", šeit netiek apspriests, jo tas jau ir aprakstīts Putnu direktīvas satvarā pieņemtajā Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā ([119]).

9. panta 1. punkta a) apakšpunkta pirmais ievilkums: **sabiedrības veselības aizsardzības un drošības** interesēs

130. Šis pamatojums aptver tādus apstākļus kā sabiedrības aizsargāšana pret slimībām un nelaimes gadījumu novēršana. Šis atkāpes pamatojums attiecas uz gadījumiem, kad darbības, ko veic, lai novērstu riskus cilvēku veselībai un drošībai, ir pretrunā nepieciešamībai aizsargāt putnu sugas un ir svarīgākas par to.

131. Termina "sabiedrība" lietojums norāda, ka direktīvā noteiktos aizsardzības mērķus var atsvērt tikai sabiedrības intereses, kuru ievērošanu veicina vai nu publiskas, vai privātas struktūras. Tāpēc projekti, kas tiek īstenoti tikai uzņēmumu vai privātpersonu interesēs, parasti netiek uzskatīti par tādiem, kas ir sabiedrības interesēs, ja vien tiem vienlaikus nav arī plašāks mērķis. EST ir apstiprinājusi, ka šī kategorija varētu aptver ugunsgrēku, plūdu un slimību profilaksi ([120]). Vēl viens praktisks piemērs varētu būt nepieļaušana, ka dzeramā ūdens rezervuārs vai pārtikas glabātava tiek kontaminēta ar putnu ekskrementiem.

132. Šādas atkāpes var piešķirt tikai attiecībā uz īpašām situācijām, kurās sabiedrības veselības un drošības intereses ir svarīgākas par putnu aizsardzību ([121]). Tāpēc ir jākonstatē saikne starp darbību, kas atļauta saskaņā ar atkāpi, un konstatēto sabiedrības veselības un drošības problēmu. Tas nozīmē, ka atkāpju sistēmai jābūt pietiekami labi norobežotai un tajā jānorāda riska nosacījumi un citi apstākļi (laiks un vieta), kādos var piešķirt atkāpes ([122]). Piemēram, minētajā kontaminācijas gadījumā ar putnu ekskrementu vai ligzdas klātbūtni vien nepietiks, lai piešķirtu atkāpi. Ir jāpierāda, ka ligzdu atrašanās vieta vai skaits ir tāds, ka rodas reāls veselības risks.

133. Saskaņā ar 16.f pantu, kas ieviests ar Direktīvu (ES) 2023/2413 ("Atjaunojamo energoresursu direktīva III") ([123]), Putnu direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta nolūkos, kad tiek izsvērtas juridiskās intereses konkrētā gadījumā, tiek pieņemts, ka atjaunīgās enerģijas staciju plānošana, būvniecība un ekspluatācija, to pieslēgums tīklam, pats saistītais tīkls un uzkrāšanas aktīvi kalpo sabiedrības veselībai un drošībai ([124]). Šo prezumpciju var apstrīdēt, un tā ir jānovērtē katrā gadījumā atsevišķi. Pienācīgi pamatotos un konkrētos apstākļos dalībvalstis var minētā panta piemērošanu ierobežot, attiecinot to tikai uz konkrētām savas teritorijas daļām, uz konkrētiem tehnoloģijas veidiem vai projektiem ar konkrētiem tehniskiem raksturlielumiem saskaņā ar prioritātēm, ko tās noteikušas savos integrētajos nacionālajos enerģētikas un klimata plānos, kuri iesniegti saskaņā ar Regulas (ES) 2018/1999 3. un 14. pantu.

([118]) Sk. spriedumu Komisija/Malta, C-23/23, 69. punkts.
([119]) Putnu direktīvas satvarā pieņemtā Ilgtspējīgu medību metodiskā dokumenta 3.5. iedaļa, 58. lpp., https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545.
([120]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 27. punkts.
([121]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 27. punkts.
([122]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 28. punkts.
([123]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/2413 (2023. gada 18. oktobris), ar ko attiecībā uz atjaunīgo energoresursu enerģijas izmantošanas veicināšanu groza Direktīvu (ES) 2018/2001, Regulu (ES) 2018/1999 un Direktīvu 98/70/EK un atceļ Padomes Direktīvu (ES) 2015/652 (OV L, 2023/2413, 31.10.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Ar Direktīvu (ES) 2023/2413 ieviestais 16.f pants.

134. Regulas (ES) 2024/1735 ("Neto nulles emisiju industrijas akts") ([125]) 15. panta 3. punktā ir noteikts, ka stratēģiskie neto nulles emisiju projekti ([126]) un neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanas projekti izraudzītās neto nulles emisiju paātrinātas izvēršanas ielejās ([127]) ir sabiedrības interesēs un tos var uzskatīt par tādiem, kas kalpo sabiedrības veselības un drošības interesēm, ja ir izpildīti visi Putnu direktīvā izklāstītie nosacījumi ([128]).

135. Saskaņā ar Regulas (ES) 2024/1252 (Kritiski svarīgo izejvielu akts) ([129]) 10. panta 2. punktu arī stratēģiskos projektus, kas veicina stratēģisko izejvielu piegādes drošību, uzskata par tādiem, kas kalpo sabiedrības veselībai un drošībai, ja ir izpildīti visi Putnu direktīvā izklāstītie nosacījumi. Līdz ar to, tāpat kā visos pārējos gadījumos, kad tiek piešķirtas 9. pantā noteiktās atkāpes, joprojām ir jāpierāda, ka ir izpildīti pārējie Putnu direktīvas 9. panta nosacījumi, proti, ka nav alternatīvu pieņemamu risinājumu un ir izpildītas 9. panta 2. punkta tehniskās prasības.

9. panta 1. punkta a) apakšpunkta otrais ievilkums: **lidojumu drošības** interesēs

136. Tādu putnu sugas, kas ir smagi un/vai pulcējas baros, nopietni apdraud gaisa kuģa apkalpes, pasažieru un gaisa kuģa drošību. Sadursmes ar šādu sugu putniem var radīt kavējumus, gaisa kuģa bojājumus un pat avārijas, izraisot cilvēku bojāeju un tālejošas finansiālas sekas aviācijas nozarei. Sadursmes tajās iesaistītajiem putniem vienmēr ir letālas un tāpēc, ja šie putni ir retu vai apdraudētu sugu īpatņi, rada aizsardzības problēmas. Daudzos lidlaukos un lidostās tiek veikti pārvaldības pasākumi, lai novērstu putnu sadursmes ar gaisa kuģiem ([130]). Šie risinājumi ir, piemēram, dzīvotņu pārvaldība, kuras mērķis ir samazināt teritorijas pievilcību putniem un putnu bariem, un dažādi atbaidīšanas paņēmieni, piemēram, lielgabali, kas rada skaļus trokšņus. Ar šiem pasākumiem var tikt pārkāpts direktīvas 5. pants, jo īpaši d) apakšpunktā noteiktais būtisku traucējumu aizliegums. Daudzos gadījumos ir pieejami citi pieņemami risinājumi, kas ir iedarbīgāki un dod noturīgāku rezultātu nekā nonāvēšana. Piemēram, attiecīgā gadījumā būtu arī jāapsver tālu no lidlauka esošu dzīvotņu atjaunošana, kas ļautu novirzīt putnus prom no lidlauka un izvairīties no nepieciešamības pēc atkāpes.

9. panta 1. punkta a) apakšpunkta trešais ievilkums: lai nepieļautu **nopietnu kaitējumu kultūraugiem, lauksaimniecības dzīvniekiem, mežiem, zvejniecībai un ūdeņiem**

137. Šajā pamatojumā cita starpā ir ņemtas vērā konkrētas ekonomiskās intereses, kas saistītas ar šīm jomām. Tajā ir ietverts arī kvalitatīvs nosacījums, proti, to var piemērot tikai tad, ja kaitējums ir nopietns. Tāpēc nelielu kaitējumu vai neliela kaitējuma draudus nevar uzskatīt par pietiekamiem, lai piešķirtu šīs kategorijas atkāpi ([131]).

138. Šis pamats ir preventīvs, proti, to var piemērot, pirms ir nodarīts nopietns kaitējums. Šajā saistībā dalībvalstis var balstīties uz to, ka pagātnē jau vairākkārt ir radies kaitējums un ka tāpēc pastāv varbūtība, ka tad, ja netiks veiktas nekādas darbības, ar identificētām putnu populācijām saistīts nopietns kaitējums radīsies atkal ([132]). Šā pamatojuma

([125]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1735 (2024. gada 13. jūnijs) par pasākumu satvara izveidi Eiropas neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanas ekosistēmas stiprināšanai un ar ko groza Regulu (ES) 2018/1724 (OV L, 2024/1735, 28.6.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) 15. panta 3. punkts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2024/1735 (2024. gada 13. jūnijs) par pasākumu satvara izveidi Eiropas neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanas ekosistēmas stiprināšanai.

([127]) 18. panta 4. punkts Regulā (ES) 2024/1735 par pasākumu satvara izveidi Eiropas neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanas ekosistēmas stiprināšanai.

([128]) Neto nulles emisiju industrijas projekti, uz kuriem attiecas Regula (ES) 2024/1735, nav atbrīvoti no pienākumiem, kas noteikti Putnu direktīvas 9. pantā, kura nosacījumus turpina piemērot parastā kārtībā.

([129]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1252 (2024. gada 11. aprīlis), ar ko izveido satvaru tam, kā nodrošināt drošu un ilgtspējīgu apgādi ar kritiski svarīgām izejvielām, un groza Regulas (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1724 un (ES) 2019/1020 (OV L, 2024/1252, 3.5.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) Lai uzturētu aviācijas drošību, Komisijas Regulā (ES) Nr. 139/2014 (2014. gada 12. februāris), ar ko nosaka prasības un administratīvās procedūras saistībā ar lidlaukiem, ir noteikti aviācijas drošības standarti, tai skaitā standarti ar savvaļas dzīvniekiem saistītu apdraudējumu pārvaldībai.

([131]) Spriedums Komisija/Beļģija, C-247/85, 56. punkts.

([132]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *WWF Österreich*, C-601/22, 70. punkts. Lai gan šajā lietā ir runa par atkāpēm, kas attiecas uz vilku nonāvēšanu, spriedumā ir interpretēta jēdziena "nopietns kaitējums" nozīme, un šo interpretāciju pēc analoģijas var piemērot Putnu direktīvas 9. pantam.

izmantošanai jābūt balstītai uz pierādījumiem, un kaitējumam vismaz lielā mērā jābūt piedēvējamam sugai, uz kuru atkāpe attiecas ([133]). Tāpēc nākotnē iespējams netiešs kaitējums, kas ir abstrakts risks un ko tikai daļēji rada aizsargājamā suga, šajā kontekstā nevar tikt uzskatīts par nopietnu kaitējumu ([134]).

139. To kaitējuma veidu saraksts, uz kuriem attiecas šis atkāpes pamatojums, ir izsmeļošs. Daži nozarspecifiski tādu gadījumu piemēri, kuru dēļ var tikt piemērota šīs kategorijas atkāpe:

— nopietns kaitējums kultūraugiem, piemēram, barību meklējoši putni iznīcina un apēd sēklas, izaugušos augus vai galaproduktus;

— nopietns vietējs kaitējums mežiem, piemēram, pārmērīgs daudzums ekskrementu, ko rada blīvas gārņu vai jūraskraukļu kolonijas, aizkavē koku augšanu;

— nopietns kaitējums lauksaimniecības dzīvniekiem, piemēram, plēsīgie putni vai kraukļi aiznes lauksaimniecības dzīvniekus vai tiem kaitē vai paaugstinās slimību pārneses risks;

— nopietns kaitējums zvejniecībām, piemēram, tiek izmedītas zivis – gan savvaļā, gan akvakultūrā;

— nopietns kaitējums ūdensobjektiem, piemēram, tiek piesārņoti ūdens rezervuāri vai bojāti apūdeņošanas kanāli.

140. To, vai šāds kaitējums ir nopietns, vērtē galvenokārt atkarībā no ekonomiskajām izmaksām, kaitējuma apmēra un ietekmes uz iesaistītajām ieinteresētajām personām vai kopienām. Kaitējuma novērtēšanā jāņem vērā arī attiecīgās ieinteresētās personas spēja šādu kaitējumu izturēt. Piemēram, tāda kaitējuma nopietnība, ko zosis nodara kultūraugiem vienā atsevišķā laukā, mazam lauksaimniekam būs citāda nekā lauksaimniekam, kas vada lielāku uzņēmumu. Turklāt kaitējuma nopietnība būtu jānovērtē tādā pašā mērogā, kādā paredzēts piemērot atkāpes (t. i., saimniecības līmenī, ja pasākumi attiecas uz vienu saimniecību, vai reģionālā, valsts vai gājputnu ceļa līmenī, ja pastāv reģionāli, valsts vai gājputnu ceļa pārvaldības plāni).

141. Kā izklāstīts iepriekš, atkāpēm ir jābūt pietiekami labi norobežotām un jāattiecas uz konkrētām situācijām. Tāpēc, izstrādājot preventīvās kontroles stratēģijas, vispirms būtu jānosaka darbību laiks un vieta, kas ir tā vieta, kur, visticamāk, radīsies vai jau rodas nopietnais kaitējums. Tomēr plaši izplatītas sugas, kas var nodarīt kaitējumu plašās teritorijās, piemēram, lauka balodis (*Columba palumbus*), jūraskrauklis (*Phalacrocorax carbo*) vai dažas zosu sugas, var attaisnot atkāpju piemērošanu plašākā teritorijā. Tas neskar vispārējo prasību nodrošināt, ka atkāpes ģeogrāfiskais tvērums ir definēts pēc iespējas skaidrāk. Tāpat šajās atkāpēs ir jānosaka konkrēti skaitļi, laiks un paņēmieni un jāpaskaidro, ko ar atkāpi ir paredzēts risināt.

142. Varētu būt iespējams izmantot koordinētas atkāpes, piemēram, "gājputnu ceļa atkāpes", ar ko vienā valstī attiecībā uz sugām (piemēram, baltvaigu zosi vai jūraskraukli) tiktu piešķirtas atkāpes, lai nepieļautu kaitējumu citā valstī. Šī pieeja būtu jāizmanto vai nu tāda starptautiska pārvaldības plāna ietvaros, kas izstrādāts saskaņā ar starptautisku konvenciju vai nolīgumu, kurā ES ir līgumslēdzēja puse, vai arī līdzīga visu attiecīgo dalībvalstu apstiprināta satvara ietvaros. Turklāt šo pieeju varētu izmantot, ja 1) ir pierādīta saikne starp nopietno kaitējumu/risku kādā vienas dalībvalsts teritorijā un putniem, uz kuriem attiecas atkāpe citā dalībvalstī, 2) ir izpildīti visi pārējie piemērojamie 9. panta nosacījumi, 3) ir pierādīts, ka ar atkāpes piemērošanu dalībvalstī, kurā rodas nopietnais kaitējums/risks, nepietiek, lai nepieļautu minēto nopietno kaitējumu/risku, un 4) atkāpes piešķir tikai pēc tās dalībvalsts pieprasījuma, kurā nopietnais kaitējums/risks rodas, un pēc apspriešanās ar minēto dalībvalsti. Šā norādījumu dokumenta II pielikumā ir sniegts piemērs tam, kā varētu piemērot atkāpi, pamatojoties uz jūraskraukļu nodarītu nopietnu kaitējumu.

([133]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *WWF Österreich*, C-601/22, 71. punkts.
([134]) Pēc analoģijas sk. spriedumu *WWF Österreich*, C-601/22, 72.–74. punkts.

9. panta 1. punkta a) apakšpunkta ceturtais ievilkums: **lai aizsargātu floru un faunu**

143. Šis pamatojums attiecas uz sugu vai dzīvotņu saglabāšanas centieniem, un to piemēro gadījumos, kad 5. pantā noteiktos aizliegumus nākas pārkāpt, lai aizsargātu faunu vai floru. Faunas un floras veidi nav norādīti, bet šķiet, ka tie atšķiras no ekonomisku interešu aptvertās floras un faunas, uz ko attiecas citi 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta noteikumi. Šāds pamatojums, visticamāk, visspēcīgākais būs tad, ja tas attieksies uz retu vai apdraudētu sugu saglabāšanas centieniem, taču tas neaprobežojas tikai ar šādām sugām. Turklāt šķiet, ka nav nepieciešams pierādīt nopietnas ietekmes varbūtību, lai varētu piemērot šo atkāpi.

144. Tas, vai ir lietderīgi piemērot atkāpi, lai aizsargātu floru un faunu, ir jānosaka katrā gadījumā atsevišķi, līdzsvarojot attiecīgo sugu saglabāšanās stāvokli un vajadzības. Nosakot, vai ir lietderīgi piešķirt atkāpi saskaņā ar 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta ceturto ievilkumu, būs jāņem vērā dažādi faktori, bet jebkurā gadījumā šādām atkāpēm ir jākalpo saglabāšanas mērķim. Nozīme būs augu vai dzīvnieku sugas saglabāšanās stāvoklim, retumam vai jutīgumam. Tāpat nozīme būs arī tam, ka flora vai fauna, kurai nepieciešama aizsardzība, ir retāk sastopama vai tai ir sliktāks saglabāšanās stāvoklis nekā putnu sugai, attiecībā uz kuru atkāpi ir paredzēts piemērot. Vēl viens faktors ir Eiropas Savienībā vai ar valstu tiesību aktiem aizsargātās augu vai dzīvnieku sugas aizsardzības statuss. 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta ceturtā ievilkuma izmantošanas pamatojums būs spēcīgāks, ja tas attieksies uz tām augu un dzīvnieku sugām, kas ir aizsargātas ES līmenī (piemēram, Dzīvotņu direktīvas IV un V pielikumā uzskaitītajām sugām), vai sugām, kas ir aizsargātas ar valsts tiesību aktiem.

145. Flora un fauna var tikt ietekmēta, putniem medījot, ganoties un mīdoties, uzkrājoties putnu ekskrementiem utt. Tāpēc šo atkāpes pamatojumu var attiecināt uz plēsējiem, piemēram, plēsīgajiem putniem, kas medī aizsargājamas sugas. Tā kā plēsīgo putnu potenciālā auglība ir zema, ir īpaši svarīgi nodrošināt, ka tiek apsvērti visi pārējie iespējamie risinājumi, lai izvairītos no papildu mirstības vai aizvākšanas no ligzdojošās populācijas. Iestādēm, izslēdzot citus faktorus, piemēram, slimības, sliktu barības pieejamību un patvēruma trūkumu, ir jāpierāda, ka īpatnis vai īpatņi, uz kuriem atkāpe attiektos, ir tieši atbildīgi par saglabāšanas problēmu, ko ar atkāpi ir paredzēts risināt.

146. Svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir tas, cik lielā mērā par plēsonības tiešo cēloni var uzskatīt plašākas norises, piemēram, dzīvotņu izzušanu, degradēšanos vai pārveidošanu. Piemēram, putnu plēsonība ir galvenais Eiropas kāmja (*Cricetus cricetus*) mirstības cēlonis, kas īpaši izpaužas kāmju vairošanās periodā un pēc ziemas guļas. Tomēr plēsonības radītais populācijas samazinājums ir tiešas sekas tam, ka cilvēka darbību dēļ ir izzudušas un sadrumstalojušās kāmju dzīvotnes. Elzasā, Francijā, kāmji parasti rok alas kviešu vai sējas lucernas laukos, kas tiem nodrošina barību un patvērumu no plēsējiem. Kad šajos laukos sāk audzēt kukurūzu kā monokultūru, lauku augsne ilgus periodus paliek kaila, tāpēc plēsīgie putni kāmjus var viegli nomedīt ([135]). Šādos gadījumos atkāpes plēsēju kontrolēšanai var izmantot tikai tad, ja vienlaikus notiek sugu dzīvotņu atjaunošanas pasākumi vai ir veiktas darbības, lai regulētu kaitīgas cilvēka darbības. Šiem pasākumiem būtu jādod priekšroka pār aizsargājamu plēsīgo putnu īpatņu atšaušanas un aizvākšanas kā atsevišķa pasākuma īstenošanu. To apstiprina 9. panta 1. punkts, kurā ir iekļauta citu pieņemamu risinājumu neesības prasība (sk. iepriekš).

9. panta 1. punkta b) apakšpunkts: **pētniecības un mācību** nolūkā, **veicot populācijas atjaunošanu, sugu reintrodukciju un šim nolūkam nepieciešamo pavairošanu**

147. Šajā kategorijā atkāpes piešķir, piemēram, sagūstīšanai, kuras mērķis ir putnu apgredzenot vai aprīkot ar satelītizsekošanas raidītāju, lai varētu pētīt migrācijas modeļus un apzināt migrācijas pieturvietas. Putni var būt jāsagūsta arī tādēļ, lai pētītu slimības, piemēram, putnu gripu.

148. Jēdziens "pētniecība" 9. panta 1. punkta b) apakšpunktā ir jāsaprot kā "zinātniskā pētniecība". Tas nozīmē, ka pētniecībā, uz kuru attiecas atkāpe, ir jāsper noteikti metodiskie soļi. Piemēram, pētniecības projekta mērķim ir jābūt izteiktam pētnieciska jautājuma veidā un projektam ir jābūt izstrādātam tā, lai projekta gaitā nonāktu arvien tuvāk atbildei uz šo jautājumu ([136]). Vārds "nolūkā" norāda, ka pētniecības programmas koncepcijai un īstenošanai ir

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Ģenerāladvokātes T. Čapetas (*Ćapeta*) secinājumi lietā Komisija/Malta, C-23/23, 60. punkts.

jābūt saprātīgai un samērīgai attiecībā pret norādīto programmas zinātnisko mērķi ([137]). Tāpēc ir jāpastāv saiknei starp darbību, kas atļauta ar atkāpi, un pētniecību, kas nepieciešama, lai atbildētu uz jautājumu. Piemēram, nesamērīgi liels paraugs, kas rada ļoti intruzīvu traucējumu sugai, bet ļauj iegūt tikai nedaudz jaunu zinātnisku datu vai tādus datus, kuru nozīme nav lielāka par savvaļas putnu sugu aizsardzības vispārējo nozīmīgumu, netiktu uzskatīts par samērīgu. Pētniecības koncepcijai ir jāatbilst arī zinātniskajiem un ētiskajiem standartiem, un parasti pētījums būtu jāveic, jāizstrādā vai vismaz jārecenzē un jāapstiprina neatkarīgai zinātniskai iestādei. Piemēram, putnu apgredzenošana būtu jāveic tikai neatkarīgiem un apmācītiem ornitologiem.

Praktiskais īstenošanas atbalsts Nr. 4: koordinētas gājputnu ceļa pieejas sniegtā elastība 9. panta piemērošanā

Lai palīdzētu dalībvalstīm rezultatīvi un koordinēti risināt problēmas, kas saistītas ar konkrētu sugu radīto ekonomisko kaitējumu, saskaņā ar Putnu direktīvu attiecīgā gadījumā var piemērot gājputnu ceļa atkāpes. Šī pieeja ļauj dalībvalstij piešķirt atkāpes attiecībā uz konkrētām sugām, jo īpaši migrējošām sugām (piemēram, baltvaigu zosi vai jūraskraukli), lai novērstu nopietna kaitējuma rašanos citā dalībvalstī. Tomēr šī pieeja būtu jāīsteno tādas starptautiskas konvencijas vai nolīguma ietvaros, kurā ES ir līgumslēdzēja puse (piemēram, Nolīguma par Āfrikas–Eirāzijas migrējošo ūdensputnu aizsardzību (*AEWA*) vai Bernes konvencijas ietvaros), vai tāda Eiropas vai reģionāla sugu rīcības plāna ietvaros, par kuru vienojušās visas attiecīgās dalībvalstis, un būtu jāparedz atbilstoši aizsardzības pasākumi saskaņā ar 9. panta prasībām un pienācīgi jāapspriežas ar attiecīgajām dalībvalstīm, un tās jāiesaista (sk. 139. punktu).

3. nosacījums: 9. panta 2. punkta tehnisko prasību piemērošana

149. Trešais nosacījums attiecas uz 9. panta 2. punkta tehnisko prasību izpildi. Putnu direktīvas 9. panta 2. punktā ir noteiktas precīzas atkāpju specifikācijas. Tās dod dalībvalstīm un Komisijai iespēju uzraudzīt atkāpes, kas izdarītas saskaņā ar 1. punktu. Kompetentajām iestādēm savos lēmumos par atkāpēm un ziņojumos Komisijai par atkāpēm jāiekļauj šāda informācija:

a) sugas, uz kurām attiecas atkāpes;

b) līdzekļi, pasākumi vai paņēmieni, ar kādiem atļauts sagūstīt vai nonāvēt putnus;

c) riska nosacījumi, kā arī citi apstākļi (laiks un vieta), kādos pieļaujamas šādas atkāpes;

d) iestāde, kas pilnvarota paziņot, ka pastāv nepieciešamie nosacījumi, un lemt par to, kādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus, kam un ar kādiem ierobežojumiem atļauts izmantot;

e) kādi uzraudzības pasākumi tiks veikti.

150. Lai veicinātu atbilstību 9. panta 2. punktam, Komisija 9. panta 2. punkta tehniskās prasības ir iestrādājusi atkāpju ziņošanas formātā, kam izmanto digitālu tiešsaistes rīku – "Dzīvotņu direktīvas un Putnu direktīvas atkāpju sistēmu +" (*HaBiDeS+*) ([138]). Dalībvalstis tiek aicinātas šā atkāpju piešķiršanas nosacījuma izpildes procesu vienkāršojošo rīku izmantot. To izmantojot, var samazināt administratīvo slogu, kas saistīts ar 9. panta īstenošanu.

([137]) Ģenerāladvokātes T. Čapetas (*Ćapeta*) secinājumi lietā Komisija/Malta, C-23/23, 62. punkts.
([138]) Sk. *HaBiDeS+* ziņošanas rokasgrāmatu: https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. EST ir nospriedusi, ka šo formālo nosacījumu "mērķis ir ierobežot atkāpes līdz tam, kas ir absolūti nepieciešams, un dot Komisijai iespēju tās uzraudzīt" ([139]). Atsevišķi EST ir nospriedusi, ka "piemērojamajā valsts tiesiskajā regulējumā atkāpes kritērijiem ir jābūt noteiktiem skaidri un precīzi un par to piemērošanu atbildīgajām iestādēm ir jābūt noteiktam pienākumam ņemt tos vērā" ([140]). Lai Komisija varētu izpildīt tai 9. panta 4. punktā noteikto pienākumu sekot līdzi tam, lai atkāpju sekas nebūtu pretrunā direktīvai, ir jānorāda pilnīga un pareiza informācija saskaņā ar 9. panta 2. punkta a)–e) apakšpunktā izklāstītajām specifikācijām.

152. Konkrētāk, lai izpildītu 9. panta 2. punkta prasības, dalībvalstīm attiecībā uz katrā apakšpunktā prasīto informāciju būtu jāievēro turpmāk norādītais.

— 9. panta 2. punkta a) apakšpunkts: "sugas, uz kurām attiecas izņēmumi [atkāpes]"

Dalībvalstīm atkāpes ir jāpiešķir un par tām ir jāziņo attiecībā uz katru sugu atsevišķi, norādot sugas zinātnisko nosaukumu un negrupējot sugas augstākā taksonomiskā līmenī vai neskaidri definētās kategorijās, tādās kā "putni", "visas sugas" vai "kraukļi". Piemēram, par atkāpi, kas piešķirta komerciāla zivju dīķa īpašniekam attiecībā uz noteikta skaita zivju gārņu (*Ardea cinerea*) un noteikta skaita jūraskraukļu (*Phalacrocorax carbo*) nonāvēšanu, būtu jāziņo kā par divām dažādām atkāpēm. Dažos gadījumos, kad ar apsvērto atkāpi saistīto apstākļu dēļ ir grūti iegūt visu vajadzīgo informāciju, piemēram, kad nevar paredzēt, tieši kuras sugas būs mērķsugas, kā tas ir gaisa satiksmes drošības gadījumā, vai kad pastāv attaisnojoši apstākļi, var pieļaut izņēmumus, tomēr pēc tam par atkāpi atbilstoši ziņo.

Attiecībā uz katru sugu būtu jānosaka un ziņojumā jānorāda to īpatņu skaits, pret kuriem vērsta atkāpe un kuri faktiski nonāvēti vai iztraucēti, vai to ligzdu skaits, pret kurām vērsta atkāpe un kuras faktiski iznīcinātas vai bojātas. Ja nav iespējams noteikt precīzu skaitu, būtu jānorāda aplēse vai vērtību diapazons. Dažkārt tas tiek darīts, ierobežojot atļauju skaitu un/vai nosakot valsts vai reģionālas kvotas, un tam ir jāatbilst 9. pantam un Putnu direktīvas vispārējiem mērķiem.

— 9. panta 2. punkta b) apakšpunkts: "līdzekļi, pasākumi vai paņēmieni, ar kādiem atļauts sagūstīt vai nonāvēt putnus"

Par tiem jāziņo, lai varētu novērtēt to ietekmi uz sugu. Būtu jāiekļauj sīka informācija par paņēmieniem, piemēram, veids un lielums.

— 9. panta 2. punkta c) apakšpunkts: "riska nosacījumi, kā arī citi apstākļi (laiks un vieta), kādos pieļaujami šādi izņēmumi [šādas atkāpes]"

Atkāpēm jābūt ierobežotām laikā un jātiek piemērotām vietējā līmenī, proti, jātiek piemērotām tajā laikā un vietā, kad un kur ir paredzama problēmas rašanās. Šī informācija būtu jānorāda tik precīzi, cik vien tas ir praktiski iespējams un nepieciešams, lai noteiktu atkāpes tvērumu.

— 9. panta 2. punkta d) apakšpunkts: "iestāde, kas pilnvarota paziņot, ka pastāv nepieciešamie nosacījumi, un lemt par to, kādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus, kam un ar kādiem ierobežojumiem atļauts izmantot"

Ir skaidri jānorāda tās valsts, reģionālās vai vietējās kompetentās iestādes pilns nosaukums, kas piešķīrusi atkāpi, un attiecīgā gadījumā jānorāda arī, kam atkāpe piešķirta.

— 9. panta 2. punkta e) apakšpunkts: "kādi uzraudzības pasākumi tiks veikti"

Kompetentajām iestādēm ir jāpārrauga un jāuzrauga atkāpju īstenošanas pareizība, uz zinātnisku pierādījumu pamata jāpārliecinās par to, vai atkāpes ir sasniegušas savu mērķi, un vajadzības gadījumā jāveic korektīvi pasākumi, lai novērstu risku vai kaitējumu sugai.

([139]) Spriedums *Associazione Italiana per il WWF*, C-118/94, 21. punkts.
([140]) Spriedums Komisija/Malta, C-557/15, 47. punkts.

4.4. **Putnu direktīvas 9. panta nozīme tās mērķu sasniegšanas nodrošināšanā**

153. Pasākumiem, kas veikti saskaņā ar Putnu direktīvas noteikumiem, jāpalīdz sasniegt direktīvas vispārējos mērķus, proti, skaitliski uzturēt putnu sugu populācijas apmierinošā līmenī vai tuvināt tās šim līmenim. Līdz ar to atkāpēm, kas piešķirtas saskaņā ar 9. pantu, ir jāatbilst direktīvas mērķiem skaitliski uzturēt putnu sugu populācijas apmierinošā līmenī vai tuvināt tās šim līmenim ([141]). Tas skaidri izriet no direktīvas 9. apsvēruma, kurā ir uzsvērta nepieciešamība "paredz[ē]t izņēmumus tikai attiecībā uz tām sugām, kuru bioloģiskais statuss to atļauj". Šīs prasības izpildi parasti nodrošina, veicot samērīguma novērtējumu, kurā, kā paskaidrots 4.3. iedaļā, pārbauda, vai ir izpildīts nosacījums, ka nevar rast nekādu citu pieņemamu risinājumu ([142]).

154. Tāpēc dalībvalstīm atkāpju izmantošana jāuzrauga valsts līmenī, lai tādējādi nodrošinātu, ka atkāpju kumulatīvā ietekme ir saderīga ar direktīvas mērķiem. Tas dod dalībvalstīm un pēc tam Komisijai iespēju uzraudzīt atkāpju ietekmi uz putnu sugu populāciju līmeni un vajadzības gadījumā atkāpju pārrobežu ietekmi uz pārrobežu putnu populācijām. Šajā nolūkā reģionālajām vai vietējām iestādēm var būt jānovērtē atkāpju ietekme ārpus savas jurisdikcijas, jo īpaši gadījumos, kad atkāpes tiek pieņemtas gājputnu ceļa līmenī un decentralizētās dalībvalstīs. Ņemot vērā iepriekš minēto un 9. panta 2. punkta e) apakšpunktu, atkarībā no tā, kāda ir valsts sistēmas struktūra, plaša mēroga uzraudzībai var izmantot citādu pieeju nekā vietējai uzraudzībai, bet abos gadījumos ir jāparedz konkrēta vispārēja shēma. Kompetentajām valsts iestādēm pirms atkāpes piešķiršanas ir jānodrošina, ka ir izpildīti visi atkāpes shēmas nosacījumi, un pēc atkāpju piešķiršanas jāuzrauga to ietekme ([143]). Šai analīzei būtu jāaptver gan atsevišķas atkāpes, gan to kumulatīvā ietekme, ja atkāpi attiecīgā gadījumā novērtē kopā ar citām atkāpēm. Lai atkāpju sistēma tiktu izmantota pienācīgi, ir vajadzīgs procesuāls satvars, kas novērš nevēlamu ietekmi uz Putnu direktīvas mērķu sasniegšanu un ļauj kompetentajām iestādēm pārbaudīt, vai ir izpildīti ar atkāpēm saistītie nosacījumi ([144]).

155. Kad starp dalībvalstīm ir panākta vienošanās par to, ka kaitējuma nepieļaušanai tiks koordinēti izmantotas atkāpes gājputnu ceļa līmenī, būtu jānodrošina, ka atkāpju kumulatīvā ietekme neietekmēs sugas skaitlisko uzturēšanu apmierinošā līmenī vai tuvināšanu minētajam līmenim. Šajā nolūkā ir jānosaka 1) labvēlīga atsauces vērtība (LAV) attiecīgajai populācijai un 2) robežvērtība, kura ir augstāka par LAV un par kuru mazākas vērtības gadījumā sugas populācijai būtu jāpievērš lielāka uzmanība. Atkāpju kumulatīvajā ietekmē jāņem vērā arī citas slodzes, kas ietekmē putnu populāciju līmeni un areālu. Tādas ir, piemēram, medības, nelikumīga nonāvēšana un invazīvas sugas. Dalībvalstīm ir jāņem vērā arī dažādi kritēriji, kas attiecas tieši uz sugas vairošanās situāciju un kopējo ikgadējo mirstību, kuras cēlonis ir dabiski iemesli ([145]).

156. Šie nosacījumi būtu jāpārbauda attiecībā uz katru atsevišķo sugas populācijas pārvaldības vienību, pamatojoties, piemēram, uz modeli, kas attiecībā uz baltvaigu zosi ([146]) vai meža zosi (*Anser anser*) pieņemts saskaņā ar *AEWA*.

157. Viena no pieejām var būt noteikt maksimālo putnu skaitu, ko noteiktā laikposmā varētu nonāvēt vai aizvākt gājputnu ceļa līmenī, ar mērķi nodrošināt, ka populācija saglabājas apmierinošā līmenī. Šis maksimālais līmenis nedrīkst būt mērķis – tā ir maksimālā robeža, ko nedrīkst pārsniegt, ņemot vērā visas piemērotās atkāpes kopā. Šo pieeju drīkst izmantot vai nu tāda starptautiska pārvaldības plāna ietvaros, kas izstrādāts saskaņā ar starptautiskām konvencijām vai nolīgumiem, kuros ES ir līgumslēdzēja puse, vai arī līdzīgā visu attiecīgo dalībvalstu apstiprinātā satvarā. Attiecīgo dalībvalstu kompetentajām iestādēm būtu savas darbības jākoordinē, lai nepieļautu minētās maksimālās robežas pārsniegšanu.

([141]) Spriedums Komisija/Malta, C-76/08, 59. punkts.
([142]) Spriedums *Voore Mets* un *Lemeks Põlva*, C-784/23, 54.–56. punkts.
([143]) 9. panta 2. punkta e) apakšpunkta noteikumi, kas paredz saistošus uzraudzības pasākumus, būtu jātransponē valsts tiesību sistēmā – spriedums Komisija/Polija, C-192/11, 65. un 67. punkts.
([144]) Spriedums *WWF Italia* u. c., C-60/05, 44. punkts.
([145]) Spriedums *WWF Italia* u. c., C-60/05, 25. punkts.
([146]) Sk., piemēram, baltvaigu zoss adaptīvās gājputnu ceļa pārvaldības programmas: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **Direktīvas 9. panta 3. un 4. punkts**

158. Direktīvas 9. panta 3. punktā teikts, ka dalībvalstīm ik gadu jānosūta Komisijai ziņojums par 9. panta 1. un 2. punkta izpildi. Saskaņā ar 9. panta 4. punktu Komisijai ir jāizmanto tai pieejamā informācija, arī tā, kas paziņota saskaņā ar 9. panta 3. punktu, lai sekotu līdzi tam, lai atkāpju sekas būtu saderīgas ar direktīvu. Tālab Komisijai ir atbilstīgi jārīkojas.

159. Direktīvas 9. panta 4. punktā Komisijai ir noteikts uzdevums veikt pārraudzību, lai nodrošinātu, ka dalībvalstu piešķirto atkāpju kumulatīvā ietekme atbilst 9. panta 1. un 2. punktam, kā arī direktīvā noteiktajiem vispārējiem aizsardzības mērķiem. Kā paskaidrots iepriekš, pat tad, ja atkāpes atsevišķos gadījumos ir pamatotas, tās nedrīkst novest pie tā, ka putnu populācijas samazinās vai nesasniedz apmierinošu līmeni. Šajā nolūkā dalībvalstīm saskaņā ar 9. panta 3. punktu katru gadu ir jāziņo Komisijai par 9. panta 1. un 2. punkta izpildi. 9. panta 2. punktā noteiktajām specifikācijām šajā kontekstā ir īpaši liela nozīme, kad tiek vērtēta atkāpes ietekme uz attiecīgo sugu.

160. Tādējādi ar 9. panta 3. un 4. punktu ir izveidots satvars, kas ļauj uzraudzīt dalībvalstīs piešķirto atkāpju atbilstību 9. panta prasībām un direktīvas vispārējiem mērķiem.

161. Pašreizējā atkāpju ziņošanas formātā sīki izklāstīto ziņošanas pienākumu ([147]) mērķis ir uzlabot ziņošanas efektivitāti visos pārvaldības līmeņos, ieskaitot reģionālo, valsts un ES līmeni ([148]). Lai mazinātu ar ziņošanu saistīto administratīvo slogu, Komisija un ES dalībvalstis pašlaik izmanto jauno ziņošanas formātu un *HaBiDeS+* ([149]).

162. Komisija, pamatojoties uz dalībvalstu oficiālajos ziņojumos iekļautās informācijas novērtējumu, periodiski sniedz dalībvalstīm atsauksmes. Tajās var būt norādīts uz problēmām, kas saistītas ar dalībvalsts piešķirto atkāpju atbilstību direktīvai, un var būt, piemēram, ierosināts samazināt izņemamo putnu skaitu vai vēlreiz novērtēt alternatīvus risinājumus. Komisija var vērst dalībvalstu uzmanību arī uz problēmām, kas izriet no tā, ka ziņojumos par atkāpēm sniegtā informācija ir nepilnīga. Dalībvalstīm tiek prasīts pielāgot savu atkāpju sistēmu tā, lai nodrošinātu atbilstību Putnu direktīvai, jo īpaši lai nodrošinātu tās mērķu sasniegšanu.

163. Visi dati, ko dalībvalstis ik gadu paziņojušas par atkāpēm, ir pieejami Eiropas Vides aģentūras tīmekļa vietnē ([150]). Dalībvalstu iesniegtās informācijas aplūkošanu atvieglo trīs interaktīvi datu skatītāji, kuros datus var filtrēt, piemēram, pēc sugas un pasugas (piemēram, pēc dažādām jūraskraukļu pasugām), valsts, gada un atkāpes piešķiršanas iemesla. Šo digitālo rīku un IT ziņošanas rīka mērķis ir samazināt administratīvo slogu iestādēm un sniegt pārredzamu un uzticamu informāciju par atkāpēm.

([147]) Ziņošanas pienākumi, kas noteikti 9. panta 3. punktā, ir aprakstīti Ilgtspējīgu medību metodiskā dokumenta 3.7.1.–3.7.8. iedaļā.

([148]) Tas aptver arī visus ziņošanas pienākumus, kas noteikti Konvencijas par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību (Bernes konvencija) 9. pantā. Saskaņā ar spēkā esošo vienošanos starp Eiropas Komisiju un Bernes konvencijas sekretariātu Eiropas Savienība apkopo visas ES dalībvalstu paziņotās atkāpes par konkrētu pārskata periodu un pārsūta tās Bernes konvencijas sekretariātam.

([149]) *HaBiDeS+* rīkam var piekļūt tiešsaistē: https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Interaktīvos datu skatītājus sk. vietnē https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

I PIELIKUMS

Putnu direktīvas 9. pantā paredzēto atkāpju piemērošana attiecībā uz baltvaigu zosi

1. Konteksts

Šajā pielikumā ir aprakstīta atkāpju izmantošana saistībā ar konfliktiem starp baltvaigu zosi (*Branta leucopsis*) un cilvēka darbībām. Šī suga ir lieli un kuplā skaitā un blīvumā sastopami ūdensputni, kuru ganīšanās konfliktē ar lauksaimnieciskajām darbībām, jo tie nodara vietēju kaitējumu kultūraugiem, nogana zāli un konkurē par to ar lauksaimniekiem. Jau ilgu laiku šādi konflikti tiek risināti, izmantojot plašu dažādu pasākumu klāstu, kuru kopsavilkums sniegts turpmāk tekstā.

Vispirms tiek apspriests baltvaigu zosu juridiskais statuss un populācijas. Pēc tam šajā pielikumā ir izklāstīts, kādu veidu pasākumiem, kas attiecas uz baltvaigu zosi, ir jāpiemēro atkāpes saskaņā ar Putnu direktīvas 9. pantu, un rezumēti galvenie iespējamie konflikti. Iepazīstināts arī ar gājputnu ceļa atkāpju pieeju, kas tiek izmantota saskaņā ar starptautisko individuālu sugu pārvaldības plānu (*ISSMP*) ([1]), kuru attiecībā uz šo sugu 2019. gadā pieņēma Nolīguma par Āfrikas–Eirāzijas migrējošo ūdensputnu aizsardzību (*AEWA*) puses.

Daudz noderīgas (un šeit neatkārtotas) informācijas par baltvaigu zosi, arī informāciju par tās areālu, ekoloģiju, saglabāšanās stāvokli un ziņas par populācijas lielumu un tendencēm, var atrast šādos avotos:

— *AEWA* starptautiskais individuālu sugu pārvaldības plāns (*ISSMP*), kas attiecas uz baltvaigu zosi, un

— tīmekļa lapas, kas attiecas uz šo sugu un satur daudz noderīgu datu un informācijas par to populācijām un kuru tīmekļa adreses ir norādītas *AEWA* Eiropas zosu pārvaldības platformā (*EGMP*) ([2]). Eiropas zosu pārvaldības platformā ir gan darba grupa, kas pievēršas Grenlandes baltvaigu zoss populācijai, gan darba grupa, kas pievēršas Krievijas baltvaigu zoss populācijai.

Papildu informācijas avoti norādīti tālāk, 8. iedaļā.

2. Baltvaigu zoss tiesiskās aizsardzības statuss

Tāpat kā uz visām savvaļas putnu sugām, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, arī uz baltvaigu zosi attiecas Putnu direktīvas vispārējā aizsardzības sistēma. Apzinātu tās sagūstīšanu vai nonāvēšanu, būtisku traucēšanu, jo īpaši vairošanās un ligzdošanas periodā, ligzdu iznīcināšanu vai olu lasīšanu dalībvalstis var atļaut tikai saskaņā ar direktīvā noteikto atkāpju sistēmu (9. pants).

Baltvaigu zoss ir iekļauta direktīvas I pielikuma sarakstā, tāpēc tai ir jānosaka īpašas aizsargājamās teritorijas. Tā nav minēta II pielikuma sarakstā, un tas nozīmē, ka medības saskaņā ar 7. pantu nav iespējamas. Tomēr reglamentētas medības, ko īsteno, pamatojoties uz atkāpi, kura piešķirta saskaņā ar direktīvas 9. pantu, var būt likumīgs pārvaldības instruments, ar ko novērst nopietnu kaitējumu kultūraugiem.

Baltvaigu zoss ir iekļauta Bernes konvencijas II pielikuma sarakstā, un minētajā konvencijā citu starpā ir noteikts apzinātas nonāvēšanas aizliegums (6. pants) (izņemot gadījumus, kad ir paredzēta atkāpe saskaņā ar minētās konvencijas 9. pantu).

Katrai populācijai ir atšķirīgs statuss saskaņā ar *AEWA* rīcības plānu (3. pielikuma 1. tabula) un ir noteiktas attiecīgas aizsardzības prasības.

([1]) Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S., un Lewis M. (sastādītāji), "AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) – Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population", *AEWA Technical Series*, Nr. 70, 2018, Bonna, Vācija, https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

1. tabula

Baltvaigu zoss populāciju juridiskais statuss saskaņā ar starptautiskiem nolīgumiem un ES Putnu direktīvu

Populācija	Putnu direktīva	Bernes konvencija	AEWA ([1])
Grenlandes austrumdaļa / Skotija un Īrija	I pielikums	II pielikums	B1
Svalbāra / Skotijas dienvidrietumu daļa	I pielikums	II pielikums	A3a
Krievija / Vācija un Nīderlande	I pielikums	II pielikums	C
Pastāvīgas nemigrējošās populācijas	I pielikums	II pielikums	Neattiecas

([1]) *AEWA* statuss: populācijas ir kategorizētas pēc bažu pakāpes – A (augsts risks), B (vidējs risks), C (labvēlīgs statuss) –, kā noteikts *AEWA* rīcības plāna 1. tabulā.

3. **Populācijas un tendences**

ES ir četras bioģeogrāfiskās populācijas (2. tabula), no kurām trīs ir izveidojušās vēsturiski ([3]) un viena ir nemigrējoša. Pēdējās divās desmitgadēs tās ir ievērojami palielinājušās ([4]). *AEWA* ir uzskaitītas trīs populācijas (Grenlandes austrumdaļa / Skotija un Īrija, Svalbāra / Skotijas dienvidrietumu daļa un Krievija / Vācija un Nīderlande), bet visām četrām populācijām, ieskaitot nometniekus, ir Putnu direktīvas I pielikuma prasīts statuss, un tāpēc tām visu gadu tiek piemēroti īpaši dzīvotņu aizsardzības pasākumi un uz tām tiek attiecinātas 3. panta vispārīgās prasības.

2. tabula

Baltvaigu zoss bioģeogrāfiskās populācijas, kas sastopamas ES

Populācija	Statuss	Areāla valstis (ES valstis treknrakstā)
Grenlandes austrumdaļa / Skotija un Īrija	Migrējoša	Ligzd.: Grenlande, Islande, Apvienotā Karaliste Neligzd.: Islande, **Īrija**, Apvienotā Karaliste
Svalbāra / Skotijas dienvidrietumu daļa	Migrējoša	Ligzd.: Norvēģija (Svalbāra) Neligzd.: Norvēģija (kontinentālā daļa) un Apvienotā Karaliste
Krievija / Vācija un Nīderlande	Migrējoša (1. PV un 2. PV)	Ligzd.: 1. PV – Krievija; 2. PV – **Somija, Zviedrija, Igaunija, Dānija**; 3. PV – **Vācija, Nīderlande**
	Nemigrējoša (3. PV)	Neligzd.: **Somija, Zviedrija, Latvija, Lietuva, Polija, Dānija, Vācija, Nīderlande, Beļģija**
Pastāvīgas nemigrējošās populācijas ([1])	Nemigrējoša	**Beļģija, Francija, Čehija**, Šveice, Apvienotā Karaliste, Norvēģija

([1]) Izplatību un skaitliskumu vairošanās sezonā sk. *Eiropas ligzdojošo putnu atlantā 2*. Nemigrējošie putni Baltijas jūras reģionā modelēšanas un pārvaldības nolūkos ir iekļauti kā Krievijas populācijas segments (2. pārvaldības vienība – sk. turpmāk tekstā) (sk. *ISSMP*).

Ligzd. = ligzdojoši
Neligzd. = neligzdojoši

([3]) Scott, D. A., un Rose, D. A., "Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia", *Wetlands International Publication*, Nr. 41, 1996, Vāgeningena, Nīderlande.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H. P., van der Graaf, A. J., Larsson, K., Leito, A., un Stahl, J., "Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development", *Vogelwelt*, Nr. 129, 2008, 244.–252. lpp.

Pateicoties sekmīgiem ilgtermiņa aizsardzības centieniem, kas galvenokārt izriet no Putnu direktīvā un Dzīvotņu direktīvā noteiktajiem pienākumiem, visu četru baltvaigu zoss populāciju lielums ir ievērojami palielinājies, un to ES populācijas stāvoklis ir drošs (labvēlīgs).

AEWA Eiropas zosu pārvaldības platformas (*EGMP* – 3.1. iedaļa, 1. papildinājums) vajadzībām trīs pārvaldības vienības (PV) ir atzītas par daļu no Krievijas / Vācijas un Nīderlandes populācijas:

1. PV: tālu migrējoši putni, kas ligzdo Arktikā, Krievijā;

2. PV: putni, kas ligzdo Baltijas jūras reģionā;

3. PV: nemigrējoši putni, kas ligzdo Ziemeļjūras reģiona valstīs.

Krievijas / Vācijas un Nīderlandes baltvaigu zoss populācija ir palielinājusies no 102 000 20. gs. 90. gados līdz aptuveni 1,6 miljoniem 2024. gada janvārī. *EGMP* norāda, ka "pēc tam, kad šā gājputnu ceļa populācija bija nostabilizējusies aptuveni 1,4 miljonu īpatņu līmenī, pēdējo divu sezonu laikā [2022. un 2023. gadā] tā, neraugoties uz ziņojumiem par putnu gripas uzliesmojumu radītiem zaudējumiem, šķiet, ir palielinājusies vēl vairāk" ([5]).

Ņemot vērā šo populāciju lielumu, Starptautiskā Dabas un dabas resursu aizsardzības savienība (*IUCN*) sugas saglabāšanās stāvokli atzinusi par "vismazāk apdraudētu" (*Least Concern – LC*). No trim *AEWA* sarakstā iekļautajām populācijām Krievijas / Vācijas un Nīderlandes populācija pašlaik ir vislielākā. Visjaunākās populāciju lieluma aplēses un tendences sniedz *EGMP*.

Ņemot vērā populāciju lieluma vēsturisko pieaugumu un to, ka šī suga Eiropas teritorijās, kurās tā neligzdo, ir sastopama lielā blīvumā ([6]), pēdējos gados ziņots arī par lielāku kaitējumu lauksaimniecībai (lai gan dažās teritorijās šādi konflikti ir bijuši jau izsenis – vēl pirms Putnu direktīvas pieņemšanas).

4. **Ar baltvaigu zosīm saistīto konfliktu veids ES**

Baltvaigu zosu skaita un izplatības pieaugums izraisa arvien asākus konfliktus visā to starptautiskajā areālā. Tie ir, piemēram:

— konflikti ar lauksaimniecību – baltvaigu zosis kaitē kultūraugiem, turklāt pavasarī var sīvi konkurēt ar lauksaimniecības dzīvniekiem par agrajām sezonas ganībām ([7]), jo īpaši ziemeļu platuma grādos un/vai migrācijas atpūtas teritorijās un ziemošanas teritorijās;

— iespējamu gaisa sadursmju riski, ko rada tas, ka dažkārt ļoti daudz zosu lido pāri lidostām vai to tuvumā ([8]), un

— ietekme uz citām bioloģiskās daudzveidības un/vai ekosistēmu funkcijām ([9]).

5. **Putnu direktīvas 9. pants un tā piemērošana baltvaigu zosij**

Baltvaigu zoss tāpat kā visi savvaļas putni, kas dabā sastopami ES teritorijā, ir aizsargāta saskaņā ar Putnu direktīvu. Tā kā šo sugu medīt nedrīkst (tā nav minēta II pielikumā), atkāpties no 5. pantā noteiktajām aizsardzības prasībām var tikai tad, ja ir izpildītas 9. panta prasības, proti:

— nevar rast citu pieņemamu risinājumu;

— pastāv viens no 9. panta 1. punkta a), b) vai c) apakšpunktā minētajiem iemesliem, un

— ir izpildītas 9. panta 2. punkta tehniskās prasības.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([6]) Sīkāku informāciju sk. *AEWA ISSMP*: Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S., un Lewis M. (sastādītāji), "AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population", *AEWA Technical Series*, Nr. 70, 2018, Bonna, Vācija.

([7]) Sīkāku informāciju sk. *AEWA ISSMP*.

([8]) Bradbeer, D. R., Rosenquist, C., Christensen, T. K., un Fox, A. D., "Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety", *Ambio*, Nr. 46 (2. pielikums), 2017, 290.–300. lpp.

([9]) Buij, R., Melman, T. C. P., Loonen, M. J. J. E., un Fox, A. D., "Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations", *Ambio*, Nr. 46 (2. pielikums), 2017, 301.–318. lpp.

Šajā iedaļā ir parādīts, kā šie trīs atkāpju nosacījumi tiek piemēroti attiecībā uz baltvaigu zosīm un kādi ir visbiežāk izmantotie atkāpju veidi.

Dalībvalstīm pirms atkāpju piemērošanas nav jāapspriežas ar Komisiju. Tomēr pastāv minimāls koordinācijas instruments un atgriezeniskās saites mehānisms, proti, dalībvalstis Eiropas Komisijai ik gadu nosūta ziņojumu par visām saskaņā ar 9. pantu piešķirtajām atkāpēm. Ziņojumos atkāpēm ir sniegts pamatojums, balstoties uz direktīvas prasībām. Praksē tas nozīmē, ka atkāpju izmantošana nedrīkst novest pie tā, ka baltvaigu zoss populācija un areāls samazinās tiktāl, ka šī suga kļūst dzīvotnespējīga, vai netiek uzturēts apmierinošā līmenī.

1. nosacījums: pieņemamas alternatīvas neesība

9. panta 1. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis var atkāpties no 5.–8. panta prasībām tikai tad, "ja nevar rast citu pieņemamu risinājumu".

Baltvaigu zosu nodarītā kaitējuma mazināšanai ir pieejami daudzi neletāli pārvaldības pasākumi vai instrumenti. Tie parasti ietver zosu aizbiedēšanu no potenciāli sensitīviem lauksaimniecības laukiem ar dažādiem akustiskiem un vizuāliem atbaidīšanas līdzekļiem ([10]). Šie pasākumi ir labi izprasti un tiek izmantoti jau izsenis. Citas metodes, ko plaši izmanto, lai pārvarētu zosu konfliktus ar lauksaimniecību, ir, piemēram, šādas:

— finansiālu stimulu vai kompensācijas nodrošināšana, kas mudina ļaut baltvaigu un citām zosīm atrasties uz lauksaimniecības zemes un kompensē negūto peļņu, un

— stratēģiskas telpiskās pieejas tādu patvēruma zonu izveidei ([11]) (dažkārt sauktas par atļautajām (*go*) un aizliegtajām (*no go*) zonām), kurās var uzturēties no apkārtējās sensitīvās lauksaimniecības zemes aizbiedētas zosis.

AEWA EGMP ir sagatavojusi pilnīgu pārskatu par zosu pārvaldības pasākumiem, ko izmanto ES un ārpus ES esošās areāla valstīs ([12]).

Runājot par citiem pieņemamiem risinājumiem, ir jāizmanto biedēšanas un citas konfliktu mazināšanas pieejas. Ja tās izrādās neefektīvas, var piešķirt atkāpes, atļaujot letālu kontroli. Dažādu alternatīvu samērīgumu var ņemt vērā, pamatojoties uz to, kā tās ietekmē sugu, un uz nepieciešamību iejaukties, lai novērstu kaitējumu. Apsvērumi, kas būtu jāņem vērā, ir sugas populācijas līmenis un zosu nodarītā kaitējuma apmērs salīdzinājumā ar pieejamo iespēju izmaksām un īstenojamību.

2. nosacījums: pierādīšana, ka pastāv viens no sešiem pamatojumiem, kas minēti 9. panta 1. punkta a)–c) apakšpunktā

Dalībvalstu visbiežāk minētais iemesls atkāpju piešķiršanai attiecībā uz baltvaigu zosīm: "lai nepieļautu nopietnu kaitējumu kultūraugiem, lauksaimniecības dzīvniekiem, mežiem, zvejniecībai un ūdeņiem" (9. panta 1. punkta a) apakšpunkts).

Vispārīgais jēdziens "nopietns kaitējums" baltvaigu zosu nodarīta kaitējuma kontekstā ir relatīvs, tāpēc tas ir jāizvērtē katrā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā vietu un laiku, kur un kad konflikts radies. Piemēram, intensīvai zālāju noganīšanai var nebūt ievērojamu lauksaimniecisku seku rudenī, kad zāles joprojām ir daudz, vai ziemas vidū, kad lauksaimniecības dzīvniekus baro kūtīs. Taču pavasarī, kad lauksaimniecībā ir vajadzība izmantot pirmo jauno izaugušo zāli, kas pilna barības vielām, tai var būt ļoti liela nozīme.

([10]) Piem., Robai, C. I., Nyaga, J. M., Karuri, H., Elmberg, J., un Månsson, J., "Reducing the number of grazing geese on agricultural fields - effectiveness of different scaring techniques", *Crop Protection*, Nr. 177: 106552, 2024.

([11]) Baltvaigu un citu zosu sugu patvēruma zonas ir veidotas jau sen (piemēram, Owen, M., Black, J. M., Agger, M. K., un Campbell, C. R. G., "The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese *Branta leucopsis* Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers", *Biological Conservation*, Nr. 39(1), 1987, 63.–81. lpp.). Tomēr galu galā situācijās, kad jāuzņem aizvien lielāks zosu skaits, šo zonu lietderīgums ir ierobežots.

([12]) Tombre I. M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G., Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M., un Høj Jensen, G., *An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform. AEWA EGMP Publication No. 10*, Bonna, Vācija, 2019, 41 lpp.

Eiropā jau gadiem ir krāta pieredze konfliktu pārvarēšanā starp zosīm un lauksaimniecību ([13]). Tā ir parādījusi, ka konfliktiem ar lauksaimniecību piemīt gan telpas, gan laika aspekts, jo tam, kur un kad zosis ganās, ir liela nozīme. Attiecīgi kaitējuma nopietnība būtu jānosaka, ņemot vērā tādus faktorus kā klātesošo īpatņu skaits un risks lauksaimniecības zemei un pamatojoties uz tādiem faktoriem kā gadalaiks un atrašanās vieta. Tas, tieši kādi faktori jāņem vērā, nosakot kaitējuma nopietnību, ir jāizlemj dalībvalstīm.

3. nosacījums: 9. panta 2. punkta tehniskās prasības

Saskaņā ar 9. panta 2. punktu atkāpē jānorāda sagūstīšanas vai nonāvēšanas līdzekļi, pasākumi un paņēmieni. Kompetentā iestāde ir pilnvarota paziņot, ka pastāv nepieciešamie nosacījumi, un lemt par to, kādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus kam un ar kādiem ierobežojumiem ir atļauts izmantot. Atkāpju ierobežojumi var būt saistīti ar dažādiem konkrētiem pasākumiem un laika un vietas apstākļiem. Tomēr, ciktāl iespējams, būtu jānorāda un jāmonitorē atkāpes piemērošanas ietvaros nonāvēto vai aizbiedēto (tam ir īpaši liela nozīme vairošanās sezonā) putnu skaits. Ja norādīt precīzu skaitu nav iespējams, var ziņot saskaņā ar atkāpi nonāvēto/aizbiedēto īpatņu skaita diapazonu. Jebkurā gadījumā šiem skaitļiem ir jāsaskan ar Putnu direktīvas galveno mērķi, proti, putnu aizsardzību.

Attiecībā uz atkāpēm, kas piešķirtas saskaņā ar 9. panta 1. punkta c) apakšpunktu, ir svarīgi ņemt vērā arī tajā minētos īpašos nosacījumus. Lai neradītu nelabvēlīgu ietekmi uz citām apdraudētām sugām, jo īpaši īpašajās aizsargājamajās teritorijās, šajā sakarā ir jāizstrādā īpaši saglabāšanas pasākumi. Tā kā 9. panta 2. punkta e) apakšpunktā ir prasīts aprakstīt veicamos uzraudzības pasākumus, liela mēroga uzraudzības pasākumi un vietēja mēroga uzraudzības pasākumi droši vien jāaplūko atšķirīgi. Tomēr abos gadījumos ir jāparedz konkrēta shēma.

6. **Gadījumu pētījumi**

6.1. *Uz populāciju koncentrēta pārvaldība un* AEWA

AEWA puses 2019. gadā pieņēma starptautisko individuālas sugas pārvaldības plānu (*ISSMP*) un pēc tam turpināja attīstīt *EGMP*, kas nodrošina strukturētu un starptautisku līdzekli paraugprakses kopīgošanai attiecībā uz šīs un citu zosu sugu saglabāšanu, jo īpaši attiecībā uz konfliktu pārvarēšanu.

EGMP popularizētās pieejas pamatā ir cieša sadarbība starp areāla valstīm, ņemot vērā gan to, ka daudzas zosu populācijas migrē, gan ieguvumu, ko sniedz dalīšanās kā ar specifiskiem, tā ar stratēģiskiem kopīgu problēmu risinājumiem. Attiecībā uz baltvaigu zosi tā nodrošina starptautisku forumu, kurā koordinēt pieņemtajā *ISSMP* izklāstītās darbības, arī dažādās pieejas atkāpēm.

Eiropas zosu pārvaldības starptautiskā darba grupa (*IWG*) ir sniegusi pārvaldības ieteikumus par atkāpju koordinēšanas priekšrocībām. Šajā procesā ir noteiktas labvēlīgas atsauces vērtības jeb *FRV* attiecībā uz populācijas lielumu, areālu un dzīvotnes lielumu. *EGMP* procesā katru gadu tiek novērtēti visjaunākie starptautiskie dati par katras populācijas īpatņu skaitu, izdzīvotību un produktivitāti un ziņots par tiem. Katrai no četrām populācijām ir noteikta drošības robežvērtība 200 % (t. i., divkārtējā) apmērā no labvēlīgas atsauces populācijas (*FRP*) vērtības.

Reizi trijos gados *EGMP* novērtē, vai populācija un tās pārvaldības vienības ir mazākas par 200 % robežvērtību un vai tās tuvojas labvēlīgajai atsauces populācijai (100 %).

Visjaunākā informācija par populācijas stāvokli un pārvaldības ieteikumi ir sniegti informatīvajā paziņojumā, kas sagatavots 2025. gadā notikušajā Eiropas zosu pārvaldības starptautiskās darba grupas 10. sanāksmē ([14]).

Visjaunākās populācijas tendences, kas vērojamas trijās Krievijas / Vācijas un Nīderlandes populācijas pārvaldības vienībās (PV) ir parādītas 2. attēlā.

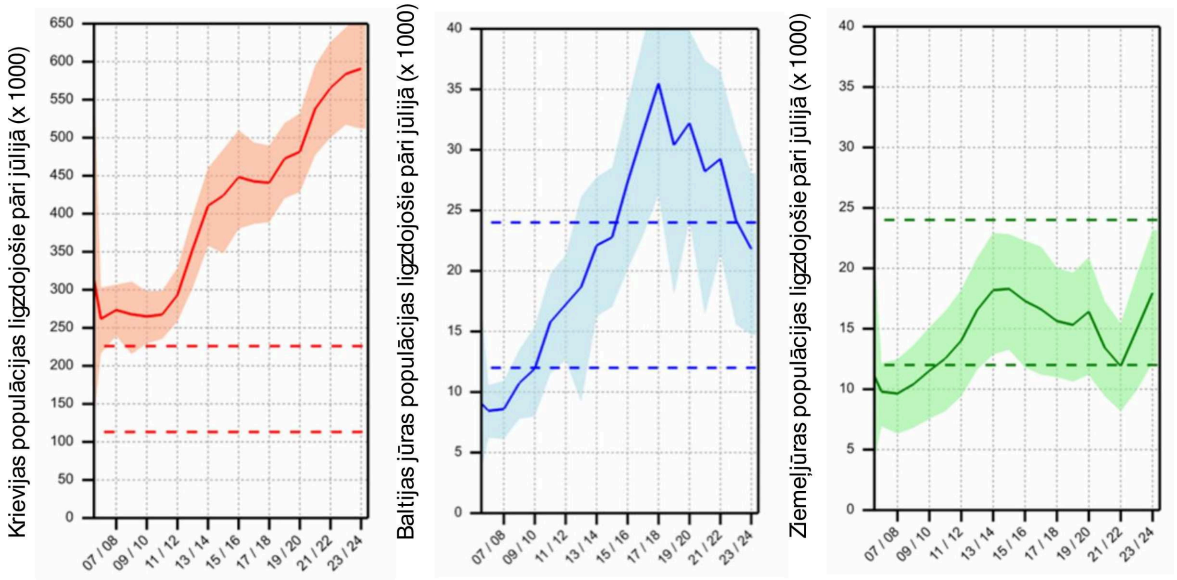
([13]) Roomen, M. van, un Madsen, J., "Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe", Lauksaimniecības, dabas apsaimniekošanas un zivsaimniecības ministrijas un *IWRB* sasauktā starptautiskā darbsemināra materiālu publikācija, *IWRB Special Publication*, Nr. 21, Slimbridža, Apvienotā Karaliste, 1992.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

2. attēls

Tendences, kas vērojamas trijās Krievijas / Vācijas un Nīderlandes baltvaigu zoss populācijas pārvaldības vienībās (PV): pa kreisi (sarkana) – 1. PV; centrā (zila) – 2. PV; pa labi (zaļa) – 3. PV [15]

Katrā diagrammā apakšējā punktētā līnija ir *FRP* un augšējā punktētā līnija ir drošības robežvērtība 200 % apmērā no *FRP*. Tendences ir integrētajā populācijas modelī balstītas vidējās vērtības (nepārtraukta krāsaina līnija), kas ar 95 % ticamības intervālu atspoguļo ligzdojošo pāru skaitu jūlijā katrā PV.

Saskaņā ar informatīvajā paziņojumā sniegto informāciju "skaits Krievijas 1. pārvaldības vienībā (1. PV) ievērojami pārsniedz *FRP* un 200 % *FRP* robežvērtību.

Turpretī Baltijas reģiona 2. pārvaldības vienībā (2. PV) skaits ir samazinājies, populācijas lielumam 2024. gadā nokrītoties zem 200 % *FRP* robežvērtības. Šo izmaiņu dēļ radās vajadzība koordinēti pārvaldīt īpatņu izņemšanu gadījumos, kad paredzams, ka lielas atkāpes ietekmēs vietējās ligzdojošās populācijas Dānijā, Somijā vai Zviedrijā.

Ziemeļjūras reģiona 3. PV ligzdojošo pāru skaits pēdējā laikā ir palielinājies un tagad pārsniedz *FRP*. Tomēr to skaits joprojām ir mazāks par 200 % robežvērtību, tāpēc ir nepieciešama koordinēta atkāpes pārvaldība starp Vāciju un Nīderlandi".

Ja populācijas līmenis tālu pārsniedz 200 % robežu, kā tas ir 1. PV gadījumā, atkāpju izmantošanas ietvaros izņemto īpatņu skaits starp attiecīgajām dalībvalstīm nav jākoordinē. Vajadzība koordinēt izņemšanu rodas, ja populācijas īpatņu skaits ir mazāks par 200 % robežvērtību un tuvojas *FRP*. Tā tas ir 2. un 3. PV gadījumā. Šo populāciju līmeņa dēļ ir radusies vajadzība koordinēti pārvaldīt īpatņu izņemšanu gadījumos, kad paredzams, ka intensīva atkāpju piemērošana ietekmēs vietējās ligzdojošās populācijas.

Ziemeļjūras reģiona 3. PV ligzdojošo pāru skaits pēdējā laikā ir palielinājies un tagad pārsniedz *FRP*. Tomēr šis skaits joprojām ir mazāks par 200 % robežvērtību, tāpēc ir nepieciešama koordinēta atkāpju pārvaldība starp Vāciju un Nīderlandi. Nīderlande un Vācija ir vienojušās, ka gadījumā, ja Vācijā tiktu plānotas ievērojamas atkāpes, abas valstis savu rīcību koordinētu [16]. Pretējā gadījumā koordinēšanai būtu jānotiek galvenokārt Nīderlandē, kur nacionālais labvēlīgas atsauces populācijas (*FRP*) rādītājs tagad ir sadalīts uz provincēm un kur reģionālās savvaļas dzīvnieku padomes īsteno koordinētu procesu. Reaģējot uz to, ka populācijas līmenis tuvojas provinču *FRP* līmenim, dažās Nīderlandes provincēs atkāpes jau ir apturētas vai manāmi iegrožotas. Ievērojot *EGM IWG* 9. sanāksmes lēmumu, Nīderlande un Vācija ir iesniegušas ziņojumu par īpatņu izņemšanas koordinēšanu abās valstīs.

([15]) *Population status and management recommendations, EGM IWG10,* https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Somijas pieredze un risinājumi*

Pavasarī un rudenī aptuveni 800 000 vai vairāk Krievijā ligzdojošu baltvaigu zosu (no *AEWA* 1. pārvaldības vienības) īslaicīgi uzturas un barojas Ziemeļkarēlijas un Somijas dienvidaustrumu laukos. Katru gadu šajās teritorijās var tikt nodarīts kaitējums vairāk nekā 10 000 hektāru lauksaimniecības zemes.

Lai gan Somija tērē 500 000 EUR, lai nepieļautu, ka zosis nodara kaitējumu pavasarī, un citstarp nolīgst zosu ganus, zaudējumi tāpat sasniedz 3–4 miljonus EUR.

Somija ir izmēģinājusi sirēnas, ar gāzi pildītus balonus, pūķus piekūna izskatā, cilvēku figūras, gāzes trokšņa lielgabalus, lāzera lielgabalus, rokas lāzerus, zosu ganus un dronus. Tomēr saskaņā ar Somijas sniegto informāciju neviens no šiem izmēģinājumiem nav devis noturīgus rezultātus, kas ievērojami samazinātu kultūraugiem nodarīto kaitējumu. Vairākos valsts tiesu nolēmumos ir izklāstīti juridiski ierobežojumi dažu šo paņēmienu izmantošanai pavasarī, jo īpaši ņemot vērā to iespējamo ietekmi uz citām ligzdojošu putnu sugām. Putnu vairošanās un ligzdošanas periods Somijā pamatā ir no aprīļa līdz jūlijam.

Attiecībā uz atļaujām piemērot atkāpes rudenī Austrumsomijas Administratīvā tiesa 2023. gadā norādīja, ka salūtpatronu izmantošanu var uzskatīt par pieņemamu letālas šaušanas alternatīvu, ar ko nepieļaut, ka baltvaigu zosis nodara nopietnu kaitējumu kultūraugiem. Pēc tam pētījumā ([17]) tika secināts, ka salūtpatronas un letāla šaušana ir vienlīdz iedarbīgi atbaidīšanas paņēmieni, lai gan dažos gadījumos letālai šaušanai ir lielāks efekts.

Pēdējā laikā Somija ir izpētījusi vairāk uz sadarbību vērstu pieeju, izmantojot "uzņemšanas laukus", kuros zosis tiek pieciestas, apvienojumā ar "aizlieguma" laukiem, no kuriem tās tiek aktīvi atbaidītas. Mērot pēc vairākām atšķirīgām skalām, tika konstatēts, ka individuālas zosis uzņemšanas laukiem dod priekšroku pār parastiem laukiem vai laukiem, no kuriem tās tiek biedētas prom. Lai zosīm izveidotu funkcionālu uzņemšanas lauku, ir vajadzīga rūpīga plānošana, zināšanas par zosu uzvedību, informācija par lauksaimniecībai nodarītā kaitējuma vēsturi un apzināšanās, ka teritorijas aizsardzības statuss vien negarantē panākumus.

Turklāt tika konstatēts, ka funkcionāli un pievilcīgi uzņemšanas lauki lielākoties labāk darbojas teritorijās, ko zosis jau izsenis ir iecienījušas un kur tās jau sen nodara kaitējumu lauksaimniecībai. Šādi sākotnējie rezultāti liecina, ka šī zonēšanas sistēma, kas izstrādāta kopā ar vietējiem lauksaimniekiem, var mazināt konfliktus, koncentrējot zosis izvēlētās platībās un vienlaikus aizsargājot kultūraugus citviet. Šis Somijas gadījums liecina par to, ka vietējā līmenī kopīgi izstrādātas pieejas potenciāli spēj labāk līdzsvarot aizsardzības un lauksaimniecības intereses.

Tomēr Somijā ilgstoši krāta pieredze liecina: lai nepieļautu nopietnu kaitējumu kultūraugiem, var būt vajadzīgi arī papildu pasākumi, kas ietver preventīvas medības. Ja alternatīvu risinājumu nav, būtu pamatoti īstenot preventīvas medības, lai izvairītos no nopietna kaitējuma kultūraugiem, taču ar nosacījumu, ka ir izpildīti 9. panta nosacījumi.

6.3. *Nīderlandes pastāvīgo baltvaigu zosu pārvaldība* ([18])

Nīderlandē baltvaigu zoss kļuva par ligzdojošu sugu 1982. gadā. Līdz 2012. gadam valsts populācija (ietilpst *AEWA* 3. pārvaldības vienībā – sk. iepriekš) bija pieaugusi līdz aptuveni 13 800 ligzdojošu pāru, tādējādi palielinot konfliktu lauksaimniecībā. Deltas ziemeļu apgabals tradicionāli ir bijis Nīderlandes populācijas galvenā apmetne – tajā dzīvo aptuveni puse šo putnu.

Kaitējums, ko baltvaigu zosis deltas ziemeļu apgabalā nodarījušas lauksaimniecības kultūrām un zālājiem, ir palielinājies. Nīderlandes Faunas fonds (iepriekš – Medību fonds) par kultūraugiem, kuriem, kā atzīts, zosis nodarījušas kaitējumu, nodrošina lauksaimniekiem kompensāciju, ar ko tiek atlīdzināts laukaugu ražas zudumus, pirmais zāles pļāvums skābbarībai, konkurence par ganībām ar lauksaimniecības dzīvniekiem un dubļu veidošanās mitros laikapstākļos. Kompensāciju izmaksā tikai pēc tam, kad lauksaimnieki ir mēģinājuši aizbiedēt zosis no savas zemes.

([17]) Seltmann, M. W., Ylitalo, A. K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T., un Forsman, J. T., "Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area", *Journal of Applied Ecology*, Nr. 62(2), 2025, 317.–328. lpp.

([18]) Van der Jeugd, H. P., un Kwak, A., "Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled?", *Ambio*, Nr. 46 (2. pielikums), 2017, 251.–261. lpp.

Kopš 2005. gada atkāpes ietvaros deltas apgabalā kā galējais līdzeklis ir atļauta licencēta baltvaigu zosu šaušana, lai aizbiedētu zosis no sensitīviem kultūraugiem un samazinātu vietējās populācijas lielumu. Deltas ziemeļu apgabalā atkāpes ietvaros nošauto putnu skaits palielinājās no 377 putniem 2005. gadā līdz 5 324 putniem 2014. gadā.

Ietekmi, ko atstāj saskaņā ar atkāpi veiktā šaušana, nosaka, monitorējot putnu un ligzdu skaitu vasarā un novērtējot izdzīvotības rādītāju, ko mēra pēc apgredzenotajiem atkārtoti novērotajiem putniem. Laikposmā no 2007. līdz 2014. gadam populācijas lielums ir gandrīz divkāršojies, sasniedzot aptuveni 28 000 īpatņu, kaut arī ik gadu ir tikuši aizvākti 15–25 % zosu, bet pieaugušo īpatņu un mazuļu izdzīvotības rādītājs ir attiecīgi 79 % un 67 % (sal. ar dabisko 96 % izdzīvotības rādītāju abās vecuma grupās).

Šaušana var būt mazāk iedarbīga, jo nesamērīgi liela daļa pēc vairošanās laika nošauto putnu ir nepieauguši īpatņi un ziemā – citu populāciju īpatņi. Nepieaugušu zosu dabiskā mirstība ir lielāka, jo īpaši pirmajā ziemā, tāpēc daudz nošauto zosu, visticamāk, tik un tā būtu mirušas dabiskā nāvē. Turklāt, nonāvējot citu populāciju zosis, kas attiecīgajā teritorijā apmetušās tikai uz laiku, nevar iedarbīgi sasniegt mērķi kontrolēt vietējos putnus, kas nodara kaitējumu.

Lai panāktu optimālu adaptīvo pārvaldību, ir ārkārtīgi svarīgi iesaistīt ieinteresētās personas.

7. **Ziņošana par atkāpēm**

Pārredzama ziņošana par atkāpēm un koordinēta īpatņu izņemšana ir ļoti būtiska, lai veidotu uzticēšanos ieinteresēto personu vidū un nodrošinātu atbilstību starptautiskajiem nolīgumiem. Tāpēc Komisija ir izstrādājusi atkāpju datu tiešsaistes skatlogus ([19]). Tajos ir parādīta detalizēta informācija par dalībvalstu paziņotajām ikgadējām atkāpēm, kā arī statistika par minēto ziņojumu pilnīgumu:

— pārskats par sugu aizsardzības atkāpēm un izņēmumiem ES;

— individuālas atkāpes un sīka informācija par tām un

— valstu ziņojumos par atkāpēm un izņēmumiem sniegto datu pilnīgums.

8. **Papildu informācija**

Daudz informācijas par Putnu direktīvā paredzētajiem aizsardzības pasākumiem ir pieejams Komisijas tīmekļa lapā https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_lv.

Citi noderīgas informācijas avoti:

— Starptautiskais individuālas sugas pārvaldības plāns, kas attiecas uz baltvaigu zosi (Krievijas / Vācijas un Nīderlandes populācija, Grenlandes austrumdaļas / Skotijas un Īrijas populācija un Svalbāras / Skotijas dienvidrietumu daļas populācija) (*International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Russia/Germany & Netherlands Population, East Greenland/Scotland & Ireland Population, Svalbard/South-west Scotland Population)*), kurš tika pieņemts *AEWA* pušu sanāksmes 7. sesijā;

— Eiropas zosu pārvaldības platforma – tajā ir arhīvs, kas satur visus dokumentus, kuri saistīti ar starptautiskām diskusijām un lēmumiem par adaptīvās gājputnu ceļa pārvaldības programmām (*AFMP*) trim baltvaigu zoss populācijām (sk. 1. papildinājumu turpmāk). Tajā ir arī garš saraksts ar attiecīgām zinātniski recenzētām publikācijām, kurš pieejams šeit, un

— "Zosu pārvaldība: no vietēja mēroga līdz gājputnu ceļa mērogam" (*Goose management: from local to flyway scale*) – īpašs žurnāla *Ambio* numurs, kurā ir daudz rakstu par zosu pārvaldības konfliktiem un risinājumiem.

([19]) "Derogations and exceptions table dashboard" | Eiropas Vides aģentūra.

II PIELIKUMS

Putnu direktīvas 9. pantā paredzēto atkāpju piemērošana attiecībā uz jūraskraukli

1. **Konteksts**

ES ir sastopamas trīs jūraskraukļu dzimtas (*Phalacrocoracidae*) sugas: cekulainais jūras krauklis (*Gulosus aristotelis*, agrāk *Phalacrocorax aristotelis*), mazais jūraskrauklis (*Microcarbo pygmaeus*, agrāk *Phalacrocorax pygmaeus*) un jūraskrauklis (*Phalacrocorax carbo*). Abas pirmās sugas sava nelabvēlīgā saglabāšanās stāvokļa dēļ ir iekļautas Putnu direktīvas I pielikuma sarakstā. Trešā suga – jūraskrauklis – ir izplatītāka un kopš 1997. gada Putnu direktīvas I pielikumā vairs nav minēta ([1]), un tas nozīmē, ka nav pienākuma šai sugai noteikt īpašas aizsargājamās teritorijas.

Tāpat kā uz visām savvaļas putnu sugām, kas dabā sastopamas dalībvalstu Eiropas daļas teritorijā, arī uz jūraskraukli (*Phalacrocorax carbo*) attiecas Putnu direktīvas 5., 6. un 8. pantā paredzētā vispārējā aizsardzības sistēma. Pēdējās desmitgadēs Putnu direktīvā paredzēto aizsardzības pasākumu, akvakultūras paplašināšanās un citu faktoru kopējās ietekmes dēļ jūraskraukļu skaits Eiropā ir palielinājies ([2]). Jūraskrauklis kā bara suga, kas ligzdo kolonijās netālu no saviem galvenajiem barības avotiem, ir sācis radīt konfliktus gan ar komerciālajām, gan ar atpūtas zvejniecībām, kā arī ar akvakultūru, jo ietekmē zivis un konkurē par tām, bet var arī negatīvi ietekmēt zivju sugas, kurām vajadzīga īpaši liela aizsardzība, un radīt konfliktus ar citiem komerciāliem vai rekreatīviem ūdensobjektu izmantošanas veidiem.

Lai palīdzētu dalībvalstīm risināt konfliktus starp jūraskraukli un zvejniecībām, Komisija ir īstenojusi vairākas iniciatīvas:

— pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma Komisija 2011. gadā izveidoja ES jūraskraukļu platformu, kuras pamatā lielākoties bija iepriekš (2004.–2008. gadā) īstenotais ES finansētais projekts *INTERCAFE*, kur ar galvenajām ieinteresētajām personām cieši sadarbojās, lai sīki izpētītu dažādos jūraskraukļa izraisītos konfliktus. *INTERCAFE* pētniecības tīkls sagatavoja vairākus ziņojumus par jūraskraukļu un zvejniecību konfliktiem, pamatojoties uz plašiem dzīvotņu/zvejniecības gadījumu pētījumiem. Gadījumu pētījumi ietvēra jūraskraukļu pārvaldības rīkkopu, kas palīdz novērst un samazināt jūraskraukļu radītās problēmas Eiropas zvejniecībās un ko var izmantot iestādes un ieinteresētās personas. Visi dokumenti ir pieejami tīmekļa lapā https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information;

— ES jūraskraukļu platforma sagatavoja vairākus kopsavilkuma dokumentus par jūraskraukļa izplatību, areālu, ekoloģiju, populācijas stāvokli un tendencēm, par tā mijiedarbību ar zivīm, zvejniecību un akvakultūru un par jūraskraukļu un zvejniecību konfliktu pārvarēšanu. Šie dokumenti tika atjaunināti 2024. gadā un ir pieejami Komisijas tīmekļa lapā par Putnu direktīvu ([3]). Tīmekļa lapā pieejamie dokumenti ir izsmeļoši resursi, ko var izmantot konfliktu risināšanai, un par dažiem to elementiem tālāk tekstā ir sniegts īss kopsavilkums;

— pamatojoties uz visu savākto informāciju, gūto pieredzi un Eiropas Savienības Tiesas nolēmumiem par Putnu direktīvas 9. panta piemērošanu, Komisija 2013. gadā publicēja norādījumu dokumentu "Jūraskrauklis: atkāpju piemērošana saskaņā ar Putnu direktīvas 9. pantu" (*Great cormorant – applying derogations under Article 9 of the Birds Directive*) ([4]).

Ar šo pielikumu tiek aizstāti un atjaunināti iepriekšējie 2013. gadā publicētie norādījumi, un tas ietilpst norādījumos par putnu sugu aizsardzības vispārējo sistēmu, kas paredzēta Putnu direktīvā. Aplūkots konkrēti tas, kā atkāpes tiek izmantotas, lai risinātu konfliktus starp jūraskraukli un cilvēka darbībām. Sniegts īss pārskats par sugas populācijas īpatņu skaitu un tendencēm, tās juridisko statusu un radīto konfliktu veidu, kā arī par iespējamiem risinājumiem. Pēc tam soli pa solim ir izklāstīts, kā piemērot Putnu direktīvas 9. pantā paredzētos noteikumus par atkāpēm.

([1]) Komisijas Direktīva 97/49/EK (1997. gada 29. jūlijs), ar ko groza Padomes Direktīvu 79/409/EEK par savvaļas putnu aizsardzību (OV L 223, 13.8.1997., 9. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_lv.

([4]) Eiropas Komisija: Vides ģenerāldirektorāts un *N2K Group EEIG*, *Great cormorant – Applying derogations under article 9 of the birds directive 2009/147/EC*, Publikāciju birojs, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **Jūraskrauklis ES**

Eiropā ir aprakstītas divas jūraskraukļa pasugas. *Phalacrocorax carbo carbo* (Atlantijas okeāna pasuga) dzīvo Atlantijas okeāna piekrastē un vairojas gandrīz tikai uz Islandes, Norvēģijas, Apvienotās Karalistes, Īrijas un Rietumfrancijas piekrastes klintīm. Pēdējos gados arvien vairāk putnu pārvietojas uz iekšzemi, lai tur pārziemotu un barotos saldūdens dzīvotnēs, un tikai pēc ilgāka laika atgriežas vairoties piekrastē.

Phalacrocorax carbo sinensis (kontinentālā pasuga) sastopama no Rietumeiropas līdz Ķīnai un Indijai, aptverot visu Āziju. Tā vienmēr ir vairojusies un barojusies gan iekšzemes, gan piekrastes teritorijās. Tā ir sastopama daudzās dažādās mitrāju dzīvotnēs, sākot ar piekrastes mitrājiem, iekšzemes ezeriem un lielām zemieņu upju sistēmām un beidzot ar zivju dīķiem un lauku saimniecībām, cilvēka izveidotām grants bedrēm un atklātiem rezervuāriem.

Dažu pēdējo desmitgažu laikā *P. carbo sinensis* pasugas īpatņu skaits ir ievērojami pieaudzis, turpretī *P. carbo carbo* populācija ir palielinājusies mērenāk (un dažās vietās pat samazinājusies).

Tā kā laiks, ko daļa Atlantijas okeāna pasugas īpatņu pavada iekšzemē, arvien paildzinās un kontinentālās pasugas īpatņu skaits ir pieaudzis, tagad iekšzemes teritorijās sastopams vairāk abu pasugu putnu. Šajās teritorijās abas bieži ir nonākušas saskarē viena ar otru, dažkārt krustojoties.

Jūraskraukļu migrācijas modeļi ir sarežģīti. Atšķirībā no daudziem citiem migrējošiem putniem ne visi jūraskraukļi migrē vienlaikus vai uz vienām un tām pašām teritorijām. To migrācijas paradumi zināmā mērā ir atkarīgi no vairošanās kolonijas ģeogrāfiskās atrašanās vietas. Daudzi putni no Ziemeļvalstīm un Centrāleiropas ziemā migrē uz dienvidiem. Tomēr vienas un tās pašas kolonijas īpatņu nolidotais attālums ievērojami atšķiras un ir atkarīgs arī no ziemas barguma. Daži putni migrē tikai 100 kilometru uz dienvidiem, turpretī citi lido pāri Vidusjūrai uz Ziemeļāfrikas piekrasti.

Eiropā esošo vairošanās koloniju jaunākajā skaitīšanā, kas Eiropas mērogā notika 2012. gadā un ko koordinēja *IUCN* un organizācijas *Wetlands International* Jūraskraukļu pētniecības grupa, un kas tika finansēta ES projekta *CORMAN* ([5]) ietvaros, tika lēsts, ka Palearktikas rietumu daļā (tā aptver Eiropu uz rietumiem no Urāliem un dažas Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas daļas) ligzdojošo kontinentālās pasugas *P. carbo sinensis* populāciju veido 370 000 ligzdojošu pāru. Tomēr no tiem 28 ES valstīs ([6]) bija tikai 214 800 ligzdojošu pāru (lielākā daļa vairojās valstīs, kas robežojas ar Baltijas jūru), bet vairums pārējo putnu vairojās Krievijā un Ukrainā. Bija arī 16 000 ligzdojošu Atlantijas okeāna pasugas *P. carbo carbo* pāru (tikai 3 ES 28 dalībvalstīs: Francijā, Īrijā un Apvienotajā Karalistē).

Atbilstoši ziņojumiem, kas sagatavoti saskaņā ar Putnu direktīvas 12. pantu (par 2013.–2018. gada periodu) ([7]), tika lēsts, ka *P. carbo sinensis* pasugas ligzdojošo populāciju ES 28 valstīs veido 220 000–272 000 ligzdojošu pāru. Tiek uzskatīts, ka šai pasugai lielākajā daļā dalībvalstu, kurās tā vairojas, īstermiņa un ilgtermiņa attīstības tendence ir stabila vai pozitīva.

P. carbo sinensis skaita pieaugums droši vien ir saistīts ar vairāku faktoru kombināciju, tai skaitā tiesisko aizsardzību pret vajāšanu, ko tie bija piedzīvojuši, galveno vairošanās vietu aizsardzību, dihlordifeniltrihloretāna (*DDT*) un citu bioakumulatīvu pesticīdu lietošanas samazinājumu, maigākām ziemām un vieglāku piekļuvi barošanās dzīvotnēm ([8]).

Tika lēsts, ka *P. carbo carbo* pasugas ligzdojošo populāciju ES 28 valstīs veido 13 910 ligzdojošu pāru, un Francijā un Apvienotajā Karalistē bija vērojama negatīva īstermiņa tendence, bet Īrijā – pozitīva īstermiņa tendence. Visjaunākajā (2015.–2021. gadā veiktajā) lielajā starptautiskajā Apvienotās Karalistes un Īrijas jūras putnu skaitīšanā ziņots, ka ligzdojošo pāru kopējais skaits nepārsniedz 13 330, un tas liecina par nelielu pieaugumu abās valstīs.

Dalībvalstis pašlaik iesniedz savus jaunos 12. panta ziņojumus par 2019.–2024. gada periodu. Saskaņā ar iesniegto datu sākotnējo novērtējumu tiek lēsts, ka *P. carbo sinensis* ligzdojošo populāciju veido 287 000–323 000 pāru.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Pirms Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības.
([7]) Eiropas Komisija, *Article 12 Web Tool (2013-2018): Population status and trends at the EU and Member State levels* (tiešsaistē), 2020, https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, *Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis), 2018.

3. **Jūraskraukļa tiesiskās aizsardzības statuss**

Uz jūraskraukli attiecas Putnu direktīvā (5. pantā) paredzētā vispārējā aizsardzības sistēma. Apzināta jūraskraukļu sagūstīšana un nonāvēšana, būtiska traucēšana, jo īpaši vairošanās periodā, ligzdu iznīcināšana vai olu lasīšana ir aizliegta, un dalībvalstis to drīkst atļaut tikai saskaņā ar direktīvas 9. pantā izklāstīto atkāpju sistēmu. Jūraskrauklis nav minēts ne direktīvas I pielikuma sarakstā (sugas, uz kurām attiecas īpaši aizsardzības pasākumi), ne II pielikuma sarakstā (sugas, kuras drīkst medīt).

Runājot par starptautiskiem nolīgumiem, jūraskrauklis ir iekļauts Bernes konvencijas III pielikumā "Aizsargājamās dzīvnieku sugas". Tādējādi tā nav īpaši aizsargājama suga, un tāpēc var regulēt tās izmantošanu. Uz šo sugu attiecas arī Nolīgums par Āfrikas–Eirāzijas migrējošo ūdensputnu aizsardzību (*AEWA*). Tā ir iekļauta nolīguma 3. pielikuma 1. tabulas C ailes 1. kategorijā, un tas nozīmē ka tās populācijā ir vairāk nekā aptuveni 100 000 īpatņu un tādējādi tās stāvoklis varētu ievērojami uzlaboties starptautiskas sadarbības rezultātā.

4. **Putnu direktīvas 9. pants un tā piemērošana jūraskrauklim**

Jūraskrauklis, tāpat kā visi savvaļas putni, kas dabā sastopami ES teritorijā, ir aizsargāts saskaņā ar Putnu direktīvu, un tā aizsardzību reglamentē 5., 6. un 8. pants. 9. pants ļauj dalībvalstīm atkāpties (t. i., novirzīties) no 5. pantā noteiktajiem aizliegumiem, ja ir izpildīti trīs nosacījumi:

— nevar rast citu pieņemamu risinājumu;

— pastāv viens no 9. panta 1. punkta a), b) vai c) apakšpunktā minētajiem iemesliem, un

— ir izpildītas 9. panta 2. punkta tehniskās prasības.

Dalībvalstīm pirms atkāpju piemērošanas nav jāapspriežas ar Komisiju. Tomēr pastāv minimāls koordinācijas instruments un atgriezeniskās saites mehānisms, proti, tās Eiropas Komisijai ik gadu nosūta ziņojumu par visām saskaņā ar 9. pantu piešķirtajām atkāpēm. Ziņojumos atkāpes ir pamatotas, balstoties uz direktīvas prasībām. Praksē tas nozīmē, ka atkāpju izmantošana nedrīkst novest pie tā, ka jūraskraukļa populācija un areāls samazinās tiktāl, ka šī suga kļūst dzīvotnespējīga, vai netiek uzturēts apmierinošā līmenī.

Noteikumus par atkāpēm dalībvalstis jūraskraukļu un zvejniecību konfliktu risināšanā izmanto pilnā mērā. Atkāpju izmantošanas veids būtiski atšķiras gan attiecībā uz paņēmieniem, gan vietām, kur konfliktu pārvarēšanas nolūkā atkāpes tiek piemērotas. Dažas dalībvalstis atkāpes izmanto plaši un pasākumus piemēro arī vairošanās kolonijās, turpretī citas dalībvalstis atkāpes neizmanto ([9]).

Lielākā daļa atkāpju ir apstiprinātas, lai atļautu apzināti nonāvēt vai sagūstīt putnus jebkādā veidā (tas ir aizliegts ar 5. panta a) punktu). Jūraskraukļu nošaušana parasti ir aizbiedēšanas palīglīdzeklis, kas pastiprina citus atbaidīšanas līdzekļus, vai arī tos nošauj, lai uz laiku samazinātu konkrētā vietā barojošos individuālo putnu skaitu un koriģētu jūraskraukļu populācijas līmeni saskaņā ar 9. panta prasībām. Tomēr praksē putnu nonāvēšana ir problemātiska, jo mirušus putnus ļoti bieži aizstāj citi. Visbiežāk tā notiek vietās, kas atrodas jūraskraukļu migrācijas maršrutos, sevišķi rudenī un ziemā. Tā var notikt arī citos gadalaikos, ja jūraskraukļi brīvi pārvietojas no vienas vietas uz citu.

Atkāpes plaši izmanto arī tādēļ, lai atļautu apzināti iznīcināt vai bojāt ligzdas un olas vai pārvietot ligzdas (tas ir aizliegts ar 5. panta b) punktu). Ligzdu vai olu iznīcināšana var samazināt putnu vairošanās iznākumu, līdz ar to vairošanās sezonas beigās vajadzētu būt mazākam skaitam lidspēju ieguvušu putnu, vajadzētu būt mazākam skaitam vecāku putnu, kas ziemā apmeklē zvejniecības, un tātad arī mazākam skaitam pieaugušu putnu, kas vairosies. Tomēr jūraskraukļu vairošanās paradumi ir elastīgi un to populācijas ir diezgan noturīgas pret mirstību. Piemēram, jūraskraukļi var atjaunot savas ligzdas un tajās iedēt olas no jauna.

Šajā iedaļā ir ilustrēts, kā trīs atkāpju nosacījumus var piemērot attiecībā uz jūraskraukli. Tajā parādīts, cik plaši dalībvalstis izmanto atkāpes un kādu veidu atkāpes tās izmanto visbiežāk.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

1. nosacījums: pieņemamas alternatīvas neesība

9. panta 1. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis var atkāpties no 5.–8. panta prasībām tikai tad, "ja nevar rast citu pieņemamu risinājumu". Tas nozīmē, ka apsvērtais pasākums nevar būt balstīts uz 9. pantā paredzētajiem atkāpes pamatojumiem, ja pasākuma izvirzīto mērķi varētu sasniegt citā "pieņemamā" veidā, kas ir vai nu a) likumīgs saskaņā ar Putnu direktīvu (pat ja tam varētu būt vajadzīga sava atkāpe), vai b) mazāk kaitīgs, ņemot vērā 5. pantā noteiktos aizliegumus un direktīvas mērķus.

Ir pieejami daudzi alternatīvi risinājumi vai instrumenti, ar ko vietējā līmenī var novērst vai samazināt konfliktu starp jūraskraukli un zvejniecībām un zivju sugām. Priekšroka būtu jādod tiem paņēmieniem, kam nav vajadzīgas atkāpes, izņemot gadījumus, kad attiecīgo risinājumu var izslēgt, pamatojoties uz iepriekšēju pieredzi, vai kad tā īstenošana nebūtu samērīga ar tā sniegtajiem ieguvumiem aizsardzības jomā. Tāpēc izskatāmo alternatīvu lokam būtu jāaprobežojas ar tām, no kurām, pamatojoties uz vislabākajām pieejamajām zinātnes atziņām, var pamatoti gaidīt lietderīgumu konkrētajā situācijā.

Daži preventīvu pasākumu piemēri:

— **jūraskraukļu aizbiedēšana** no zvejniecības. Šī pieeja ir balstīta uz akustisku vai vizuālu atbaidīšanas līdzekļu izmantošanu, kuras mērķis ir jūraskraukļus nobiedēt pietiekami, lai tie pārvietotos uz citu barības meklēšanas vietu. Biedēšanas paņēmienu iedarbīgums ir atkarīgs no tā, vai atbaidīšanas līdzekļi ir pietiekami biedējoši, lai jūraskraukļi pārvietotos uz citurieni, un no tā, vai ir pieejama "labāka" alternatīva vieta, uz kuru pārvietoties. Galvenais trūkums ir tas, ka jūraskraukļi galu galā (un bieži vien diezgan drīz) saprot, ka reālu draudu nav, pierod pie trokšņiem, skatiem vai smaržām un vairs tos neņem vērā. Tomēr ir labi pierādījumi, ka putni pastāvīgi baidās no cilvēka klātbūtnes, ja cilvēks tiem asociējas ar briesmām. Biedēšanas paņēmieni visefektīvāk darbojas mazos ūdensobjektos, un tas nozīmē, ka lielākiem ūdensobjektiem tie var nebūt pietiekami iedarbīgs vai samērīgs preventīvs pasākums. Tāpat arī neletālu pasākumu biedējošo ietekmi var pastiprināt, apvienojot tos ar ierobežotu letālu kontroli, attiecībā uz kuru ir jābūt piešķirtām atkāpēm;

— **zivju aizsargāšana ar norobežotājierīcēm**, kas neļauj jūraskraukļiem tām piekļūt. Šo paņēmienu pamatā ir tīkli un pāri pārvilktas stieples, kas pasargā zivis no jūraskraukļiem. Tie darbojas vislabāk, ja zivis ir koncentrētas salīdzinoši mazās platībās. Šie paņēmieni ir ideāli piemēroti uz sauszemes ierīkotiem dīķiem vai ar caurplūdes sistēmām aprīkotām zivaudzētavām, kur var izveidot pastāvīgus tīklu norobežojumus. Citās vietās, piemēram, zivaudzētavu sprostos atklātās ūdenstilpēs, var izvietot pretplēsēju tīklus, piekarot tos kā aizkarus vai no tiem izveidojot slēgtus zemūdens nožogojumus, lai nirējputni nevarētu aizsniegt tīklu sprostā esošo zivju krājumu. Šādās vietās var būt iespējams izmantot to, ka jūraskraukļu pacelšanās un nosēšanās ceļš parasti ir diezgan garš. Pāri ūdenim izvietojot stieples, virves vai tīkla barjeras, var būt iespējams apgrūtināt vai pat padarīt neiespējamu jūraskraukļu nosēšanos uz ūdens virsas vai pacelšanos no tās. Lielākos ūdensobjektos pilnīga norobežošana ir sarežģītāka un var būt nepraktiska;

— **zivju krājumu pārvaldības paņēmieni**, kas samazina zivju pieejamību jūraskraukļiem. Šo instrumentu pamatā ir tas, ka jūraskraukļiem, izraugoties barošanās vietu, ir jāizdara izvēles. Lai uzņemtu dienā vajadzīgo barības daudzumu, tiem ir jārod līdzsvars starp vairākiem faktoriem. Tie ir, piemēram, tas, vai putns zaudē svaru vai pieņemas svarā (putna ķermeņa stāvoklis), vides apstākļi (aukstākos/mitrākos periodos ir vajadzīgs vairāk barības/enerģijas), ikgadējā cikla posms (migrācijas periodi, vairošanās sezona, pārziemošana), perējuma lielums un vecums un attālums starp guļas vietām vai kolonijām un barošanās vietām. Barības meklēšanas vietas izvēle ir atkarīga arī no piemērotu potenciālo barošanās vietu pieejamības, skaita un kvalitātes. Augstkvalitatīva barības meklēšanas vieta ir tāda, kam piekļūt un kur baroties var bez riska un netraucēti un kur ir daudz salīdzinoši viegli noķeramu zivju. Zivju krājumu pārvaldības paņēmienu mērķis ir mainīt jūraskraukļiem pieejamo barības meklēšanas iespēju kvalitāti, cenšoties padarīt zivis grūtāk noķeramas. Pamatdoma ir tāda, ka tad, ja zivis ir grūti noķert, putni var izvēlēties baroties citos ūdeņos, kur tās noķert ir vieglāk. Piemēram, ja zvejniecības pārvaldnieki kontrolē zivju ielaišanas režīmus, pastāv vairākas iespējas, kā varētu samazināt zivju zudumus un padarīt vietas mazāk pievilcīgas jūraskraukļiem, kas meklē barību. Daži pasākumu piemēri:

  — *zivju ielaišanas atlikšana tad, kad jūraskraukļu ir visvairāk.*

    Šis pasākums var būt iedarbīgs gadījumos, kad jūraskraukļu skaitam ir izteiktas maksimumsezonas (piemēram, ziemošanas vai migrācijas periods). Samazinot zivju pieejamību, kad jūraskraukļu radītā slodze ir vislielākā, zivaudzētavas un ielaišanas vietas tiek padarītas par mazāk pievilcīgām barošanās teritorijām. Pierādījumi no vairākām dalībvalstīm liecina, ka jūraskraukļi var pāriet uz citām vietām, ja barības meklēšanas efektivitāte samazinās. Tomēr, lai šo pieeju varētu izmantot, zivju ielaišanas grafikiem ir jābūt elastīgiem, un to var nebūt iespējams īstenot visās zvejniecībās,

— *zivju ielaišana ar biežiem intervāliem un vairākās vietās*.

Izkliedēta un pakāpeniska zivju ielaišana samazina jūraskraukļu barošanās iespēju paredzamību un izdevīgumu. Mazāka zivju daudzuma ielaišana vairākās vietās samazina lokālo laupījuma blīvumu, bet tas savukārt samazina jūraskraukļu stimulu pulcēties. Šis pasākums tiek plaši uzskatīts par labu praksi ekstensīvajās zvejniecībās un upēs, jo īpaši ja to īsteno kompleksā dzīvotnē, kas ierobežo zivju pamanāmību,

— *pret plēsonību vairāk pasargātu, lielāku zivju ielaišana*.

Jūraskraukļi dod priekšroku mazākām, vieglāk noķeramām zivīm. Ielaižot zivis, kas pieder pie lielāka izmēra klasēm, var ievērojami samazināt tūlītējus plēsēju radītus zudumus, jo īpaši stāvošos ūdeņos un zivju dīķos. Lai gan tas var palielināt ielaišanas izmaksas, to bieži uzskata par izmaksu ziņā lietderīgu ilgtermiņā gadījumos, kad plēsonība rada lielu noslogojumu;

— **dzīvotņu pārveidošanas paņēmieni**, kas samazina zivju pieejamību jūraskraukļiem. Piemēram, var aizvākt pie jutīgiem ūdeņiem esošas potenciālās laktas un guļas vietas (piemēram, nokaltušus kokus vai mākslīgas konstrukcijas), lai atturētu jūraskraukļus no uzturēšanās zivju krājumu tuvumā, vai izveidot zivju patvēruma vietas, ierīkojot iegremdētas struktūras, sagādājot augus vai izveidojot mākslīgas patvēruma vietas, kur zivis var slēpties, un tādējādi samazinot jūraskraukļu barības meklēšanas efektivitāti un palīdzot zivīm izvairīties no plēsējiem. Arī dzīvotņu kompleksuma palielināšana (piemēram, nārsta vietu uzlabošana, malu padziļināšana) nodrošina zivīm vairāk vietu, kurp aizbēgt no jūraskraukļiem. Šie instrumenti papildina iepriekš aprakstītos zivju krājumu pārvaldības paņēmienus. To mērķis ir padarīt vietas jūraskraukļiem mazāk pievilcīgas gulēšanai, ligzdošanai vai barošanās nolūkiem. Lai gan tie jūraskraukļus no gulēšanas, vairošanās vai barošanās nekad neatturēs pavisam, konkrētajā vietā tie tomēr var samazināt vai izskaust jūraskraukļu klātbūtni un novērst koloniju veidošanos. Atturot jūraskraukļus no guļas vietas iekārtošanas, var panākt, ka pie attiecīgās teritorijas tos vairs nepiesaista citu putnu klātbūtne, vai novērst pēcākus vairošanās mēģinājumus;

— **finansiāli stimuli**, kas mudina ļaut jūraskraukļiem uzturēties ūdensobjektos, vai kompensācija, kas sedz ekonomiskos zaudējumus (sk. gadījuma pētījumu Nr. 1).

Tomēr, ja pēc preventīvu pasākumu īstenošanas joprojām pastāv pretruna ar Putnu direktīvas 5. panta noteikumiem, piemēram, neletālu un letālu paņēmienu kombinācija, būtu jāpiemēro atkāpe.

2. nosacījums: atkāpes iemesls

Ziņojumos par atkāpēm, kurus dalībvalstis katru gadu iesniedz Eiropas Komisijai, visbiežāk minētie iemesli, kāpēc dalībvalstis piešķir atkāpes attiecībā uz jūraskraukli, ir nepieļaut nopietnu kaitējumu zvejniecībām (arī akvakultūrai), mežiem un ūdeņiem un aizsargāt floru un faunu (9. panta 1. punkta a) apakšpunkts).

a. Atkāpes, kuru mērķis ir nepieļaut nopietnu kaitējumu zvejniecībām

Jūraskraukļu skaita pieauguma dēļ biežāk tiek ziņots par konfliktiem ar zvejniecību un akvakultūru, galvenokārt tāpēc, ka daudzi ūdensobjekti, kuros jūraskraukļi parasti barojas, ir vietas, ko cilvēki ir tieši ieinteresēti izmantot, piemēram, komerciālajai zvejai, zivju audzēšanai (ekstensīvai un intensīvai), kā arī atpūtas makšķerēšanai (dabiskās, pusdabiskās vai mākslīgās ūdens dzīvotnēs). Zvejošana notiek saldūdeņos (arī zivju dīķu sistēmās un dabiskos ezeros), iesāļūdeņos (piekrastes mitrājos) un jūras apgabalos (piekrastes apgabalos). Tomēr jūraskraukļu plēsonība bieži vien ir tikai viens no daudzajiem stresoriem, kas pašlaik ietekmē zivju krājumus šajās teritorijās.

Putnu direktīvā nav nošķirtas dažādas zvejniecības kategorijas, piemēram, komerciālā vai atpūtas. Tomēr šajā kontekstā ar jēdzienu "zvejniecība" saprot:

— zivju ķeršanas, apstrādes un pārdošanas industriju vai vietu, kur to veic,

— vietu, kur zivis tiek audzētas pārdošanai (akvakultūra),

— atpūtas zveju.

Konkrēti atpūtas zvejas jēdziens aptver ne tikai atpūtas zvejošanas vietas, bet arī makšķerēšanas klubus un komercmakšķerēšanu.

Arī konflikti starp jūraskraukļiem un komerciālo zveju ir ļoti sarežģīti un dinamiski. Šo konfliktu norises laiks un apmērs ir ārkārtīgi dažāds, jo jūraskraukļu skaits un izplatība dažādās Eiropas vietās ļoti atšķiras un šie putni sezonāli pārvietojas starp vairošanās un ziemošanas teritorijām plašā mērogā. Tādējādi konflikti notiek dažādos gadalaikos, dažādās vietās un dažādos ģeogrāfiskajos mērogos un tos var radīt putni, kas vairojas, ziemo vai migrē.

Turklāt papildus sarežģītajiem jūraskraukļu pārvietošanās modeļiem konfliktus ietekmē arī tikpat sarežģīta zivju populācijas dinamika (piemēram, no populācijas blīvuma atkarīgā mirstība) un sezonālas un ikgadējas izmaiņas ārējos faktoros, piemēram, laikapstākļos (jo īpaši ziemas bargumā) un ūdens piesārņojuma ietekmē, kā arī kompensācijas mehānismu pieejamībā.

Šī raksturīgā sarežģītība nozīmē, ka ikviena situācija ir citāda un konflikti ir jānovērtē katrā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā visus faktorus, un ka konfliktu pārvaldībai vajadzētu būt adaptīvai. Pārvaldības pasākumu iedarbīgumu ļoti ietekmē arī tas, kurā gada brīdī tie tiek īstenoti.

Jāuzsver, ka, lai dalībvalsts varētu piešķirt atkāpi, ir jānosaka, vai iespējamais kaitējums tiek uzskatīts par nopietnu. Šā direktīvas noteikuma mērķis nav novērst neliela kaitējuma draudus. Lai kaitējumu uzskatītu par nopietnu, tam jābūt būtiskai gaidāmai ekonomiskai ietekmei uz zvejniecībām un/vai ar zvejniecību saistītām atpūtas interesēm.

Kaitējuma veidi

Kaitējums zvejniecībām var radīt tiešus vai netiešus ekonomiskus zaudējumus vai īpašuma vērtības zudumu, vai ražošanas materiāla zudumu. Tas varētu radīt arī papildu izmaksas (piemēram, tādas, kas saistītas ar bojātā aprīkojuma nomaiņu un zvejniecības krājumu atjaunošanu). Atpūtas zvejas interešu gadījumā tas varētu radīt ekonomiskus zaudējumus, nevis tikai negatīvi ietekmēt atpūtas intereses pašas par sevi, izņemot ja tam ir ekonomiskas sekas (piemēram, samazinās zvejas licenču pārdošanas apjoms).

Paredzamība un risks

Ja kaitējums vēl **nav** radies, būtu jāizmanto iepriekšējā pieredze, lai prognozētu, vai pastāv liela varbūtība, ka kaitējums radīsies. Turklāt attiecīgajai situācijai vajadzētu nopietni kaitēt ekonomiskajām interesēm, nevis aprobežoties tikai ar vienkāršu traucējumu vai parastu uzņēmējdarbības risku.

Pierādījumi

No iepriekš minētā izriet, ka aktīviem nodarītais kaitējums (kas vai nu jau ir radies, vai, gaidāms, radīsies) ir jāpierāda ar faktiem. Ņemot vērā zivju krājuma apjoma kvantificēšanas grūtības un to, ka jūraskraukļi medījot var zivju krājumu strauji noplicināt (un tas var liegt pirms pasākuma veikšanas īstenot detalizētus pētījumus), kaitējuma nopietnības vērtēšanā var būt jāizmanto ātra un pragmatiska pieeja, piemēram, neatkarīgi eksperti varētu kaitējuma nopietnību izvērtēt, izmantojot visus pieejamos pierādījumus un zinātnes atziņas. Tomēr, ja atkāpes pamatošanai izmanto eksperta atzinumu, eksperta secinājums tāpat ir zinātniski jāpamato un ir jāpārliecinās, ka ekspertiem nav interešu konfliktu. Ekonomisko kaitējumu bieži vien aprēķina, zivju dīķos vienā dienā esošo aplēsto putnu skaitu reizinot ar zivju vidējo daudzumu, ko vienā dienā apēd viens putns. Attiecīgā gadījumā, piemēram, ja skaits dienā nav jau uzreiz skaidrs pēc ziņām par sastopamību attiecīgajā teritorijā, tā aplēšanas nolūkā ornitologiem vai citiem kvalificētiem savvaļas dzīvnieku ekspertiem būtu jāveic monitorings. Slimību izplatīšanās radītās izmaksas, cilvēku pūles un tās šaujamieroču munīcijas izmaksas, ko izmanto, lai atbaidītu putnus no zivju dīķa, vērā ņemt nevajadzētu.

Prevencija

Jāatgādina, ka atkāpes, kas piešķirtas saskaņā ar Putnu direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunktu, ir paredzētas tam, lai nepieļautu nopietnu kaitējumu, un tas nozīmē, ka nav jāgaida, līdz kaitējums rodas, vai jāpierāda, ka tas ir radies. Tomēr ir jāparāda, ka kaitējums, visticamāk, radīsies. Jāpastāv iespējamībai, ka kaitējums gan radīsies konkrētā vietā, gan būs pietiekami nopietns. Var izmantot iepriekšējus kaitējuma rašanās gadījumus, lai parādītu, ka pastāv nopietna kaitējuma atkārtošanās iespējamība, vai, ja iepriekšēju gadījumu nav, pietiek parādīt, ka nopietna kaitējuma rašanās varbūtība ir liela.

Ja kaitējumam ir maza tieša vai netieša ekonomiska ietekme vai tādas nav vispār, joprojām var būt iespējams piešķirt ar zvejniecībām nodarītu kaitējumu saistītas atkāpes, lai "aizsargātu floru un faunu" (sk. 1. izcēlumu). Tādējādi kaitējuma mērs var būt saistīts ar ietekmētās sugas (piemēram, retas vai apdraudētas sugas) ekoloģisko nozīmi tiklab kā ar jebkādu citu ietekmi uz zvejniecībām.

1. izcēlums. Kaitējuma nopietnības praktiskā novērtēšana

Lai gan jūraskraukļu bioloģija un ekoloģija ir plaši zinātniski pētīta, praktiski izprast jūraskraukļu un zivju un zvejniecību mijiedarbību joprojām ir sarežģīti. Zivaudzētavās zudumus varbūt var izteikt kvantitatīvi, taču ekstensīvākās zvejniecībās un citos ūdensobjektos veikt ticamus novērtējumus parasti ir daudz grūtāk.

Daži pētījumi ir parādījuši, ka jūraskraukļi, samazinot zivju skaitliskumu un biomasu, var atstāt ievērojamu negatīvu ietekmi uz zivju krājumiem un zvejniecībām. Tomēr citos pētījumos norādīts arī tas, ka jūraskraukļu klātbūtne kādā vietā pati par sevi ne vienmēr nozīmē, ka tiek nodarīts nopietns kaitējums.

Turklāt attiecībā uz populācijas īpatņu skaitu, aizvākto zivju krājumu proporciju vai aizvākšanas tempu nav iespējams nosaukt nekādas fiksētas, standartizētas robežvērtības, kuras varētu kalpot par etalonu, novērtējot, vai ir radies nopietns kaitējums.

Tomēr, lai atkāpes pamatotu, vienmēr ir jāveic objektīvs novērtējums, kuru balsta uz faktiem par jūraskraukļu faktisko klātbūtni un iespējamo ietekmi un kurā ņem vērā citus faktorus, kas ietekmē zivju krājumus.

Sīkāka informācija par kaitējuma pierādījumiem ir pieejama dokumentā Interactions between cormorants, fish and fisheries *("Mijiedarbība starp jūraskraukļiem, zivīm un zvejniecībām"), kurā ir arī saites uz gadījumu pētījumiem par konfliktiem dažādās zivsaimniecības jomās un ūdens dzīvotnēs: https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.*

b. Atkāpes, kuru mērķis ir nepieļaut nopietnu kaitējumu mežiem

Kaitējums veģetācijai un kokiem parasti rodas tur, kur ir liela jūraskraukļu kolonija vai pastāvīga daudzu jūraskraukļu guļas vieta un kur tāpēc uzkrājas skābais gvano. Jēdzienam "nopietns kaitējums" šajā gadījumā ir tāda pati nozīme, kā paskaidrots iepriekš iedaļā par nopietna kaitējuma nepieļaušanu zvejniecībās. Piemēram, kaitējuma nopietnību var pierādīt, ja ir apdraudēta koku izmantošana komerciāliem nolūkiem. Tomēr, nosakot kaitējuma nopietnību, būtu jāņem vērā arī skartās teritorijas lielums.

Ja kaitējuma ekonomiskā ietekme nav nedz tieša (koksne nevar tikt pārdota), nedz netieša (ietekmē meža estētiku un tādējādi samazina tūrismu), attiecībā uz mežiem un veģetācijai nodarītu kaitējumu joprojām var būt iespējams piemērot atkāpes, lai "aizsargātu floru un faunu" (sk. turpmāk).

c. Atkāpes, kuru mērķis ir nepieļaut nopietnu kaitējumu ūdeņiem

Šis atkāpes iemesls būtu jāizmanto tikai tad, ja jūraskraukļi rada nopietnu kaitējumu ūdensobjekta komerciālās izmantošanas mērķim, kas nav zveja. Tā varētu notikt, piemēram, noteiktās zonās, ko izmanto, teiksim, brīvā laika pavadīšanai un kam jūraskraukļi var nodarīt nopietnu ekonomisku kaitējumu, piemēram, ar gvano piesārņojot ūdensobjektu un tādējādi nopietni pasliktinot ūdensobjekta kvalitāti vai iespējas to izmantot tūrismam. Ja atkāpes priekšmets ir saistīts ar makšķerēšanas darbībām, par to būtu jāziņo kā par zvejniecībām nodarītu kaitējumu, nevis kā par ūdeņiem nodarītu kaitējumu.

Jēdzienam "nopietns kaitējums" šajā gadījumā ir tāda pati nozīme, kā aprakstīts iepriekš iedaļā par nopietna kaitējuma nepieļaušanu zvejniecībās. Piemēram, tūristi, kurus piesaista piekrastes zonu dabas skaistums, pēc jūraskraukļu apmešanās šajās zonās var tās vairs neuzskatīt par pievilcīgām, cita starpā tāpēc, ka no guļas vietām nāk spēcīga smaka. Vietējā mērogā īpašuma vērtības krišanās un tūrisma un atpūtas darbību samazināšanās var radīt ekonomiskus zaudējumus teritorijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem, kas ir atkarīgi no tūrisma nodrošinātajiem ienākumiem.

Ja jūraskraukļu koncentrācija varētu ietekmēt dzeramā ūdens kvalitāti konkrētos rezervuāros, par atkāpes iemeslu būtu jāizmanto 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta pirmais ievilkums ("sabiedrības veselības aizsardzības un drošības interesēs").

d. Atkāpes, kuru mērķis ir aizsargāt floru un faunu

Ceturtais iemesls atkāpēm, kas piešķirtas saskaņā ar 9. panta 1. punkta a) apakšpunktu, ir floras un faunas aizsardzība. Šīs atkāpes izmantošanas argumentācija, visticamāk, visspēcīgākā būs tad, ja tā būs saistīta ar retu vai apdraudētu sugu populāciju saglabāšanu, taču tā neaprobežojas tikai ar šādām sugām.

Piemēram, ir ziņots par to, ka jūraskraukļi medī no Eiropas zuša (*Anguilla anguilla*), laša (*Salmo salar*), marmora foreles (*Salmo marmoratus*), alatas (*Thymallus thymallus*) (sk. 2. izcēlumu turpmāk), kā arī no citu ES vai valsts līmenī aizsargājamu zivju sugu krājumiem. Katrs gadījums būtu rūpīgi jāizskata, un lēmums būtu jāpieņem, pamatojoties uz kompetento iestāžu ieteikumiem. Lēmumi būtu jābalsta uz vislabāko pieejamo zinātnisko informāciju par ilgtermiņa ietekmi uz skarto populāciju vai populācijām.

2. izcēlums. Pētniecības projekts *ProtectFish*

2024. gadā pētniecības un inovācijas programmas "Apvārsnis Eiropa" ietvaros tika sākts jauns ES finansēts projekts *ProtectFish*, kura mērķis ir analizēt jūraskraukļa populāciju un tās ietekmi uz Dzīvotņu direktīvā uzskaitīto upes zivju sugu populācijām. Šajā projektā, kurā īpaša uzmanība tiek pievērsta alatas populācijām upēs, tiks veikti dažādu veidu lauka eksperimenti, pārskatīti esošie rezultāti un organizētas konsultācijas/darbsemināri/intervijas, lai izvērtētu un konsolidētu esošās zināšanas par plēsonības ietekmi uz aizsargājamām upes zivīm.

Upju posmos patrulēs simtiem brīvprātīgo, kuri mērīs plēsonības un tās kontrolēšanas nozīmi. Īsākos upju segmentos tiks pētīta fizisku struktūru, piemēram, tīklu un dabisku struktūru, ietekme uz zivju izdzīvotību. Lai monitorētu un uzskaitītu plēsējus un laupījumu un novērtētu plēsonības ietekmi uz ES aizsargātajām zivīm, tiks izmantoti elektrozvejas dati kopā ar meža kamerām.

Projektu īsteno konsorcijs, ko veido universitātes, pētniecības institūti un organizācijas no Austrijas, Beļģijas, Čehijas, Dānijas, Itālijas, Polijas, Vācijas un Zviedrijas. To koordinē Dānijas Tehniskā universitāte.

Plašāka informācija pieejama šeit: https://protectfish.eu/.

3. nosacījums: 9. panta 2. punkta tehniskās prasības

Saskaņā ar 9. panta 2. punktu atkāpē jānorāda sagūstīšanas vai nonāvēšanas līdzekļi, pasākumi un paņēmieni. Kompetentā iestāde ir pilnvarota paziņot, ka pastāv nepieciešamie nosacījumi, un lemt par to, kādus līdzekļus, pasākumus vai paņēmienus kam un ar kādiem ierobežojumiem ir atļauts izmantot. Tāpēc atkāpju ierobežojumi var būt saistīti ar dažādiem konkrētiem pasākumiem un laika un vietas apstākļiem. Tomēr vienmēr būtu jānorāda un tad visu atkāpes darbības laiku jāmonitorē nonāvēto vai aizbiedēto (šai situācijai ir īpaši liela nozīme vairošanās sezonā) putnu skaits. Dažkārt tas tiek darīts, ierobežojot atļauju skaitu un/vai nosakot valsts vai reģionālas kvotas. Jebkurā gadījumā šiem skaitļiem ir jāsaskan ar Putnu direktīvas galveno mērķi, proti, putnu aizsardzību.

Tāpēc jāpatur prātā, ka atkāpes shēmu nevar izmantot, lai tikai samazinātu populāciju, bet to var izmantot, lai atkāptos no prasībām kāda 9. panta 1. punktā paredzēta iemesla dēļ, proti, vai nu lai nepieļautu nopietnu kaitējumu, vai lai aizsargātu faunu un floru. Atkāpes mērķis nevar būt izskaust pilnīgi visus īpatņus konkrētā teritorijā, bet gan samazināt to skaitu atbilstoši mazināmā kaitējuma līmenim vai faunas un floras aizsardzības mērķiem. Tomēr tas nenozīmē, ka nedrīkst veikt pasākumus, kuru mērķis ir aizvākt vairošanās kolonijas vai nakts guļas vietas no noteiktām lielākas teritorijas daļām vai nepieļaut to veidošanos šajās daļās, jo tie neizslēdz individuālu putnu sastopamību.

Galvenais jūraskraukļu vairošanās kontroles paņēmiens, ko izmanto vairošanās sezonā, ir intervences attiecībā uz olām (piemēram, eļļošana vai aizstāšana ar mākslīgām olām). Tomēr, lai gan vairākas Baltijas jūras reģiona valstis tagad izmanto šo metodi, daudzās citās valstīs tā nedara. Galvenie paņēmieni, ko lieto migrācijas vai ziemošanas laikā, ir šaujamieroču izmantošana putnu nonāvēšanai vai biedēšanai un biedēšanas ierīces (gāzes lielgabali vai citas ierīces).

Ir iespējams piešķirt vispārīgas atļaujas, vienlaikus izpildot 9. panta 2. punkta formālos nosacījumus, t. i., var piešķirt atļaujas nevis konkrētiem indivīdiem, bet gan vispārīgai pilnvarotu personu kategorijai, piemēram, zemes īpašniekiem un to pārstāvjiem. Tomēr, kā norādīts Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā, atšķirībā no 9. panta 1. punkta c) apakšpunkta, kurā noteikts, ka atkāpes jāpiešķir "stingri kontrolētos apstākļos", 9. panta 2. punkta teksts neliedz piešķirt šādas vispārīgas atļaujas attiecībā uz atkāpēm, kas piešķirtas, pamatojoties uz 9. panta 1. punkta a) apakšpunktu. Šajā sakarā, kā norādīts arī Putnu direktīvas satvarā pieņemtajā Ilgtspējīgu medību metodiskajā dokumentā, atkāpē būtu skaidri jānorāda iemesli, kas pamato atkāpes piešķiršanu plašai personu kategorijai, protams, pieņemot, ka atkāpē ir norādīts arī viss pārējais 9. panta 2. punktā prasītais.

Visbeidzot, lai gan atkāpes ir jāpiemēro dalībvalstu līmenī, varētu būt noderīga koordinācija starp dalībvalstīm (sk. 3. izcēlumu).

3. izcēlums. Gājputnu ceļa atkāpju izmantošana ar mērķi nepieļaut nopietnu kaitējumu citas dalībvalsts teritorijā

Ir iespējams izmantot koordinētu populācijas kontroli, citstarp piemērot "gājputnu ceļa atkāpes", ar kurām vienā valstī attiecībā uz tādām sugām kā jūraskrauklis tiktu piešķirtas atkāpes, lai nepieļautu nopietnu kaitējumu citā valstī.

Šo pieeju drīkst izmantot vai nu tāda starptautiska pārvaldības plāna ietvaros, kas izstrādāts saskaņā ar starptautisku konvenciju vai nolīgumu, kurā ES ir līgumslēdzēja puse, vai arī līdzīgā visu attiecīgo dalībvalstu apstiprinātā satvarā.

Tomēr, lai izveidotu koordinētu pieeju, ir būtiski, lai būtu pieejama precīza un atjaunināta informācija, kas ļautu noteikt labvēlīgas atsauces vērtības jūraskraukļu populācijai (populācijas lielums, areāls un dzīvotnes lielums). Tālāk, būtu jāizveido uzticama, koordinēta monitoringa shēma, kas piegādā regulārus datus par putnu skaitu, izdzīvotību un produktivitāti.

Pēc tam, lai nodrošinātu piesardzīgu pieeju, ir jāpanāk vienošanās par gājputnu ceļa labvēlīgo atsauces populāciju un jānosaka drošības robežvērtība. Pamatojoties uz minēto vienošanos, katrai valstij varētu noteikt savu atsauces līmeni. Būtu jāpanāk vienošanās par tādiem jautājumiem kā ģeogrāfiskais mērogs, kādā veicama iepriekš minētā pārvaldības plānu koordinēšana un izvērtēšana populācijas stāvokļa noteikšanas vajadzībām, un pārvaldības pieeju koordinēšana un izvērtēšana.

Tāpēc ir ļoti svarīgi regulāri izvērtēt situāciju un tātad ne tikai monitorēt sugas īpatņu skaitu, izdzīvotību un produktivitāti, bet arī monitorēt zvejniecības, tai skaitā novērtēt kaitējumu. Tas ir būtiski, lai nodrošinātu, ka ir izpildīti visi piemērojamie 9. panta nosacījumi, un lai izvērtētu pasākumu efektivitāti un nodrošinātu informāciju, kas nepieciešama pastāvīgai pārvaldības lēmumu pieņemšanai un – nepieciešamības gadījumā – stratēģiju pielāgošanai.

5. **Gadījumu pētījumi**

5.1. *Konfliktu ar jūraskraukli risināšana karpu zivju dīķos Horvātijā*

Horvātijā ir 15 ekstensīvi karpu dīķi, kas aizņem aptuveni 12 000 hektāru. Tie visi ir svarīgas ūdensputnu vairošanās un migrācijas vietas un ir iekļauti *Natura 2000* tīklā. Lai gan jūraskrauklis (*Phalacrocorax carbo sinensis*) nav suga, kam jānosaka ĪAT, tas ir regulāri sastopams un barojas karpu dīķos. Ligzdojošo jūraskraukļu skaits gan nav tik liels, bet ziemojošie putni, kuru vidū galvenokārt ir jūraskraukļi no citām Eiropas daļām (katru ziemu uz Horvātiju migrē līdz pat 20 000 putnu), rada ievērojamu noslogojumu.

Jūraskrauklis Horvātijā līdz 1995. gadam bija īpaši aizsargājama suga, un vairākas zivaudzētavas iesūdzēja valsti tiesā, pieprasot finansiālu kompensāciju par kaitējumu. Valsts zaudēja visās tiesas lietās un daudzus gadus bija spiesta izmaksāt lielas summas.

Pēc gadiem ilgiem kopīgiem ornitologu, dabas sargātāju un zivsaimniecības nozares pūliņiem valsts piekrita piedāvāt zivaudzētavām ikgadējus stimulējošus maksājumus par "karpu dīķu ekosistēmu uzturēšanu" (tā vietā, lai maksātu kompensāciju par nodarīto kaitējumu). Šis pasākums ir spēkā kopš 2008. gada un ir plaši pieņemts.

Saskaņā ar Horvātijas 2021.–2027. gada prioritārās rīcības satvaru laikposmā no 2014. līdz 2016. gadam Lauksaimniecības ministrija zivaudzētavām "par karpu dīķu ekosistēmu uzturēšanu" piešķīra kopumā 3,5 miljonus EUR lielu valsts atbalstu. 2018. gadā šis atbalsts tika pārvērsts kompensācijā "par dažādu putnu un citu dzīvnieku sugu nodarīto kaitējumu karpu dīķos", un kopējā no 2018. līdz 2020. gadam piešķirtā kompensācija bija 8,7 miljoni EUR. Kompensācijas tika izmaksātas no valsts budžeta, pamatojoties uz Lauksaimniecības ministrijas ikgadējiem rīkojumiem, un tika piešķirtas par katru zivju dīķu ražošanas teritorijas hektāru. Īpaši aizsargājamiem zivju dīķiem, kuros medības nav atļautas, atbalsts 2020. gadā tika palielināts par 30 %, un kopš 2021. gada tas ir par 50 % lielāks. Atbalsta sniegšana joprojām turpinās, un 2024. gada septembrī piemaksa tika palielināta līdz 902,18 EUR par katru ražošanas teritorijas hektāru.

2024. gadā Horvātijas Republikas 2021.–2027. gada plānošanas perioda Zvejniecības un akvakultūras darbības programmas ietvaros tika aktivizēts jauns pasākums – "II.10. pasākums. Akvakultūra, kas sniedz vides aizsardzības pakalpojumus". Šis pasākums nodrošina kompensāciju par papildu izmaksām un/vai ienākumu zudumu, kas radies, akvakultūrā piemērojot konkrētajām vides vajadzībām atbilstošus paņēmienus, kuri ir saistīti ar īpašām pārvaldības prasībām, kas izriet no teritoriju iekļaušanas *Natura 2000* tīklā. Kā minēts iepriekš, visi ekstensīvie karpu dīķi ietilpst *Natura 2000* tīklā, un attiecībā uz tiem ir jāīsteno aizsardzības pasākumi, kas noteikti Rīkojumā par ĪAT aizsardzības mērķiem un pasākumiem.

Lai gan karpu dīķi nav noteikti kā ĪAT tieši jūraskraukļiem, jo tie nav iekļauti Putnu direktīvas I pielikumā, šie putni ir neatņemama *Natura 2000* teritorijas apsaimniekošanas sastāvdaļa, jo to kolonijas ir tuvu citu tādu zivjēdāju putnu sugu kolonijām, kurām šī teritorija ir noteikta kā ĪAT. Zivju dīķi tiem ir arī kopīgas barošanās dzīvotnes ziemā. Tāpēc jūraskraukļu medīšanai vai aizbiedēšanai būtu tieša negatīva ietekme arī uz citām putnu sugām.

Pasākums ir spēkā no 2024. gada 1. augusta līdz 2029. gada 31. decembrim ([11]) (pēdējais gads, par ko var saņemt atbalstu, ir 2028. gads). Saskaņā ar II.10. pasākuma kritērijiem tiek piešķirti punkti atkarībā no zivju dīķa aizsardzības statusa (īpašs rezervāts, dabas parks), zivju dīķa platības (> 1000 ha; 400–1 000 ha; < 400 ha) un zivaudzētavas veida (mikrouzņēmums vai mazs uzņēmums; vidējs uzņēmums; liels uzņēmums) ([12]). Piemaksa ir 356 EUR par katru reģistrētās zivju dīķa ražošanas teritorijas hektāru ([13]), bet "nedrīkst pārsniegt 35 % no lietotāja gada ienākumiem, kas gūti no akvakultūras produktu pārdošanas kalendārajā pārskata gadā". Šīs piemaksas pamatā ir projektā *Croatia EU Natura 2000 Integration Project – NIP* veiktie aprēķini, kuros tika izmantots iespējas izmaksu jēdziens, salīdzinot tradicionālo zivju dīķu ienākumus un izmaksas ar ekstensīvo zivju dīķu ienākumiem un izmaksām. 70 % no kompensācijas izmaksā no ES budžeta, un 30 % – no valsts budžeta.

Nobeigumā jānorāda, ka pēc vairāku desmitgažu ilgiem mēģinājumiem Horvātijā atrisināt jūraskraukļu problēmu, aizvācot vai aizbiedējot zivjēdājus putnus un kompensējot nodarīto kaitējumu, ir izdevies situāciju uzlabot, pārvirzot centienus uz to, lai nodrošinātu stimulus ekstensīvu karpu dīķu bioloģiskās daudzveidības vērtības saglabāšanai un jo īpaši zivjēdāju putnu sugu, arī jūraskraukļu, klātbūtnes pieņemšanai. Nākotnē risināmās problēmas ir saistītas ar ekstensīvo karpu dīķu ekonomiskās dzīvotspējas nodrošināšanu un citu uz dabas vērtībām balstītu diversificētu pakalpojumu izstrādi.

5.2. *Jūraskraukļu pārvaldība Dānijā*

2022. gada martā tika publicēts Dānijas pašreizējais jūraskraukļa un zvejniecību konflikta pārvarēšanas plāns, un tā pamatā ir vietējas konfliktu pārvarēšanas princips, kas bija noteikts iepriekšējā plānā, kurš bija spēkā no 2016. līdz 2020. gadam. Plāna mērķis ir rast līdzsvaru starp dzīvotspējīgu sugas populāciju uzturēšanu un zvejniecības nozares bažu kliedēšanu.

Dānijas jūraskraukļu populācija, pateicoties labākai to aizsardzībai Dānijā un pārējā Eiropā, 20. gs. 80. gados sāka augt. No 1993. līdz 2006. gadam populācija saglabājās relatīvi stabila – tajā bija aptuveni 39 000 pāru. Pēc tam šis skaits samazinājās līdz aptuveni 25 000 2013. gadā, bet pēcāk palielinājās un tad nostabilizējās. Tiek lēsts, ka 2020. gadā Dānijas populāciju veidoja gandrīz 32 000 pāru.

Konflikta pārvarēšanas plāna pamatā ir princips, ka jūraskraukļa radītās problēmas ir jārisina vietējā līmenī. Jūraskraukļu barības meklēšanas aktivitāte būtu jāsamazina teritorijās, kas ir svarīgas zivju krājumiem un kur sastopamas dilstošas zivju sugas. Dānija ir noteikusi vairākas prioritārās zonas, kurās tiek īstenota lielākā daļa ar vairošanās koloniju pārvaldību saistīto centienu.

Pirms letālas kontroles īstenošanas ir jāizmēģina un, ciktāl tas ir praktiski un ekonomiski iespējams, kaitējuma nepieļaušanai jāizmanto citi risinājumi, piemēram, putnu aizbiedēšana vai tehniski atbaidīšanas līdzekļi. Ja šie pasākumi nav pieņemami, var veikt regulatīvus pasākumus, kas ietver šaušanu, olu eļļošanu vai ligzdu un olu iznīcināšanu. Šos pasākumus var veikt tikai pēc iepriekšējas atļaujas saņemšanas. Praksē ir pierādījies, ka jūraskraukļa gadījumā biedēšanas paņēmienu izmantošana kopā ar ierobežotu letālu kontroli biedēšanu padara iedarbīgāku.

Papildus tiesību aktos noteiktajai atļaujai, ko izdod Dānijas Dabas aģentūra, šaušanai ir vajadzīga arī derīga medību atļauja un zemes īpašnieka atļauja. Letāla kontrole var notikt no 1. augusta līdz 31. martam (un no 1. aprīļa līdz 1. maijam, lai aizsargātu plekstes, lašus un foreles, kas migrē uz jūru).

Lai samazinātu jau izveidojušos koloniju lielumu vai novērstu jaunu koloniju veidošanos, var atļaut olu eļļošanu un/vai ligzdu un olu iznīcināšanu. Tās var veikt konflikta pārvarēšanas plānā uzskaitītajās jūraskraukļu kolonijās, kolonijās, kas atrodas 30 kilometru rādiusā no piekrastes teritorijām, kuras atzītas par zvejai un zivju krājumiem svarīgām, vai ūdenstecēm un ezeriem, kurās mitinās repši, alatas, laši, foreles vai zuši, vai kolonijās, kas atrodas vairāk nekā 30 kilometru attālumā no šādām atzītām teritorijām, ja var pierādīt, ka kolonija nodara plašu kaitējumu zivīm, zvejniecībām un zvejniecības interesēm. Gan olu eļļošanai, gan ligzdu un olu iznīcināšanai ir vajadzīga tiesību aktos paredzētā atļauja, ko izdod Dabas pārvalde, un zemes īpašnieka atļauja.

Plāns tika izstrādāts dialogā ar izveidoto jūraskraukļu darba grupu, un to pabeidza Vides ministrija. Tam nav beigu termiņa, bet tas tiks izvērtēts, un tā instrumenti tiks atjaunināti, lai atspoguļotu jaunas zināšanas un praktisko pieredzi.

4. izcēlums. Vai ir pamatoti uzskatīt jūraskraukļus par nopietnu apdraudējumu dažādām zivju populācijām Nīderlandē?

Mennobart van Eerden un *Stef van Rijn* pārskatīja savus Nīderlandē veiktā ilgtermiņa monitoringa rezultātus un publicēja apsvērumus žurnālā *Ravon 87* (2022. gada decembris, 24. sējums, Nr. 4, 78.–81. lpp.):

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf.

Kopsavilkums

Nīderlande "nekad nav iejaukusies ar populācijas kontroles pasākumiem". Tomēr ligzdojošo pāru populācijai ir tendence samazināties, jo īpaši lielo Eiselmēra (*IJsselmeer*) apgabala ezeru teritorijā (samazinājums par >80 %), un tajā pašā laikā ievērojami mazinās barības vielu pieejamība. Ligzdojošās kolonijas, kuru lielums 20. gs. 70. un 80. gados bija iespaidīgs, ir kļuvušas daudz mazākas un pārvietojušās uz mazākiem ūdensobjektiem tālāk iekšzemē. Šajos mazākajos ūdensobjektos ir daudz labāka ūdens kvalitāte un zivju krājumi. No ilgtermiņa datiem par zivju patēriņu ir skaidrs, ka jūraskraukļi barojas galvenokārt ar lielu daudzumu sīko (7–25 cm) zivju. Tā kā jūraskraukļu uzturs (to pēta, uzskaitot otolītus) lielā mērā atspoguļo zivju sugu sastāvu, tiek uzskatīts, ka tie savu barošanos pielāgo zivju pieejamībai. Apvienojumā ar faktu, ka zivju krājuma daļa, kas tiek zaudēta dabisku faktoru dēļ, nepārsniedz 20 %, tas nozīmē, ka ūdensresursu sistēmas līmenī no jūraskraukļu plēsonības nav sevišķi jābīstas. Bailēm varētu būt pamats tikai vietējā līmenī mazos ūdensobjektos vai ūdensobjektos ar lieliem zivju krājumiem, jo īpaši tad, ja zivīm trūkst patvēruma vietu (atmirušas koksnes, makrofītu u. c.). Lietderīgs jūraskraukļu plēsonības riska samazināšanas pasākums šķiet zivju dzīvotņu pārvaldība, jo īpaši aizsprostu, slūžu vai zivju ceļu tuvumā.

6. **Ziņošana par atkāpēm**

Pārredzama ziņošana par atkāpēm un koordinēta īpatņu izņemšana ir ļoti būtiska, lai vairotu uzticēšanos ieinteresēto personu vidū un nodrošinātu atbilstību starptautiskajiem nolīgumiem. Tāpēc Komisija ir izstrādājusi atkāpju datu tiešsaistes skatlogus ([10]). Tajos ir parādīta detalizēta informācija par dalībvalstu paziņotajām ikgadējām atkāpēm, kā arī statistika par minēto ziņojumu pilnīgumu:

— pārskats par sugu aizsardzības atkāpēm un izņēmumiem ES;

— individuālas atkāpes un sīka informācija par tām un

— valstu ziņojumos par atkāpēm un izņēmumiem sniegto datu pilnīgums.

([10]) "Overview of derogations and exceptions to species protection across the EU" | Eiropas Vides aģentūra.

7. **Papildu informācija**

Dokumenti no ES finansētā projekta *INTERCAFE*, kurā galvenās ieinteresētās personas cieši sadarbojās, lai sīki izpētītu dažādos jūraskraukļu un zvejniecību konfliktus, ir pieejami šeit: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Kopsavilkuma dokumenti par jūraskraukļa izplatību, areālu, ekoloģiju, populācijas stāvokli un tendencēm, par tā mijiedarbību ar zivīm, zvejniecību un akvakultūru un par jūraskraukļu un zvejniecību konfliktu pārvarēšanu ir pieejami Komisijas tīmekļa lapā par Putnu direktīvu:

— atbildes uz BUJ par jūraskraukļu ekoloģiju (*Cormorant ecology FAQ*), kuras palīdz izprast to bioloģiju, ekoloģiju un uzvedību;

— dokuments "Jūraskraukļu skaits un izplatība Eiropā" (*Cormorant numbers and distribution in Europe*), kurā izskaidrots jūraskraukļu skaita monitorings un jūraskraukļu skaitīšana ES;

— dokuments par jūraskraukļu, zivju un zvejniecību mijiedarbības veidiem (*Interactions between cormorants, fish, and fisheries*), kas konfliktus izraisa visbiežāk;

— "Jūraskraukļu un zvejniecības konfliktu pārvarēšana" (*Management of cormorant-fishery conflicts*) – informācijas apkopojums par pārvaldības pasākumiem un instrumentiem, ko izmanto jūraskraukļu radīto problēmu mazināšanai zvejniecībās;

— dokuments "Ar jūraskraukļiem saistīto zvejniecības problēmu sociālie, kultūras un juridiskie aspekti" (*Social, cultural, and legal aspects of cormorant-fishery issues*), kur aplūkota arī putnu un zivju ekoloģija;

— plaša bibliogrāfija ar vissvarīgākajām publikācijām par šo jautājumu (vairāk nekā 5 000 publikāciju un iespēja meklēt pēc atslēgvārdiem).